

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

ΣΧΟΛΗ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Οικονομική κρίση & Ελληνικό τραπεζικό σύστημα

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΑΓΟΡΑΣΤΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΑΜΙΤΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

Μάιος 2019

Περίληψη

Η οικονομική κρίση ξεκίνησε στις ΗΠΑ με το σπάσιμο της φούσκας ακινήτων το καλοκαίρι του 2007, γεγονός που οδήγησε σε μεγάλο αριθμό χρεοκοπιών στεγαστικών δανείων και μεταφέρθηκε στην αγορά των εταιρικών ομολόγων μειωμένης εξασφάλισης. Η κρίση μεταφέρθηκε άμεσα στις χρηματοπιστωτικές αγορές των άλλων χωρών, προκαλώντας δραματική πτώση στην οικονομική δραστηριότητα. Στην Ελλάδα, η έλευση της οικονομικής κρίσης δημιούργησε πολλά προβλήματα στην οικονομία και στο τραπεζικό σύστημα. Το Ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα εξαιτίας της κατάστασης της Ελληνικής οικονομίας αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα ρευστότητας και κεφαλαιακής επάρκειας.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η συλλογή και παρουσίαση στοιχείων αναφορικά με τις επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στο Ελληνικό τραπεζικό σύστημα και την λειτουργία των τραπεζών πριν και μετά την κρίση.

Summary

The financial crisis began in the US with the property bubble breaking in the summer of 2007, which led to a large number of mortgage loans and transferred to the subordinated corporate bond market. The crisis was directly transferred to the financial markets of other countries causing a dramatic fall in economic activity. In Greece the coming of the financial crisis has created many problems in the economy and the banking system. The Greek financial system, owing to the state of the Greek economy, faced serious problems of liquidity and capital adequacy.

The purpose of this paper is to collect and present data on the impact of the global financial crisis on the Greek banking system and the operation of banks before and after the crisis.

Ευχαριστίες

Θέλω να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, για την στήριξη που μου παρέχουν όλα αυτά τα χρόνια.

Περιεχόμενα

<u>Περίληψη</u>	<u>II</u>
<u>Ευχαριστίες</u>	<u>IV</u>
<u>Περιεχόμενα</u>	<u>V</u>
<u>Εισαγωγή</u>	<u>1</u>

Κεφάλαιο 1: Παγκόσμια οικονομική κρίση

<u>1.1 Ορισμός της κρίσης</u>	<u>3</u>
<u>1.2 Οικονομική κρίση</u>	<u>3</u>
<u>1.3 Οικονομικές διακυμάνσεις</u>	<u>4</u>
<u>1.4 Χρηματοοικονομική κρίση</u>	<u>11</u>
<u>1.5 Η εμφάνιση της κρίσης</u>	<u>12</u>
<u>1.6 Αιτίες της χρηματοοικονομικής κρίσης</u>	<u>13</u>

Κεφάλαιο 2: Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα

<u>2.1 Η Ελλάδα πριν την κρίση – Ιστορικά γεγονότα</u>	<u>18</u>
<u>2.2 Η Ελλάδα στην οικονομική κρίση</u>	<u>25</u>
<u>2.3 Τα αίτια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα</u>	<u>41</u>
<u>2.4 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα</u>	<u>43</u>

Κεφάλαιο 3: Αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης στις Ελληνικές τράπεζες – Ενέργειες και δράσεις

<u>3.1 Παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα και κρίση</u>	<u>45</u>
<u>3.2 Χρηματοπιστωτικό σύστημα</u>	<u>49</u>

<u>3.3 Τραπεζικό σύστημα</u>	<u>50</u>
<u>3.4 Θεσμικοί επενδυτές</u>	<u>55</u>
<u>3.5 Η ιστορία του παγκόσμιου & Ελληνικού τραπεζικού συστήματος</u>	<u>55</u>
<u>3.6 Οικονομικά γεγονότα και ελληνικό τραπεζικό σύστημα στα χρόνια της κρίσης</u>	<u>59</u>
<u>3.7 Οι Ελληνικές τράπεζες μετά την τρίτη ανακεφαλαιοποίηση</u>	<u>63</u>
<u>3.8 Η πορεία των καταθέσεων</u>	<u>64</u>
<u>3.9 Η πορεία του δανειακού χαρτοφυλακίου</u>	<u>65</u>
<u>3.10 Η χρηματοδότηση των τραπεζών κατά την διάρκεια της κρίσης</u>	<u>69</u>
<u>3.11 Τραπεζικοί κίνδυνοι</u>	<u>70</u>
<u>3.12 Μέτρα αντιμετώπισης και πρόληψης της τραπεζικής κρίσης</u>	<u>73</u>
<u>3.13 Η επιτροπή της Βασιλείας για την τραπεζική εποπτεία</u>	<u>78</u>
<u>3.14 Σύστημα εγγύησης καταθέσεων</u>	<u>82</u>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΙΣ ΗΜΕΡΕΣ ΜΑΣ – ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

<u>4.1 Ελληνικές τράπεζες 2010-2018</u>	<u>84</u>
<u>4.2 Σημερινό τραπεζικό περιβάλλον</u>	<u>100</u>
<u>4.3 Απαραίτητες αλλαγές για την διεύθυνση και τον έλεγχο του χρηματοοικονομικού οργανισμού</u>	<u>107</u>
<u>4.4 Οι βασικές προκλήσεις για το τραπεζικό σύστημα για το 2019</u>	<u>108</u>
<u>4.5 Τα ψηφιακά κανάλια</u>	<u>112</u>
<u>4.6 Προοπτικές των Ελληνικών τραπεζών</u>	<u>113</u>
<u>Συμπεράσματα</u>	<u>114</u>

Εισαγωγή

Η χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία ξεκίνησε αρχικά στις ΗΠΑ τον Αύγουστο του 2007 και επιδεινώθηκε ραγδαία το φθινόπωρο του 2008 με την κατάρρευση της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers, μετεξελίχθηκε αργότερα σε παγκόσμια οικονομική κρίση, στο περιβάλλον των στενά διασυνδεδεμένων οικονομιών, προκαλώντας τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση από τη δεκαετία του 1930 και σοβαρή δημοσιονομική επιδείνωση στις περισσότερες χώρες. Οι επιπτώσεις ήταν δυσμενείς για όλες τις οικονομίες του πλανήτη.

Η Ελληνική οικονομία καθώς και το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν μπορούσαν να μείνουν αποστασιοποιημένοι και ανεπηρέαστοι από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Αντίθετα η οικονομική ύφεση, είχε ως συνέπεια να δοκιμαστούν οι αντοχές τους.

Η μακρά περίοδος ταχείας ανάπτυξης που είχε προηγηθεί στήριζε την “αφελή πρόβλεψη” ότι το ίδιο θα συνεχιζόταν και τα επόμενα χρόνια. Η διεθνής κρίση, που εξελισσόταν με καταγιστικό ρυθμό σε όλο τον κόσμο, αντιμετωπίστηκε ως μακρινό φαινόμενο που δεν αφορούσε τη χώρα μας. Οι μεγάλες ανισορροπίες όμως της Ελληνικής οικονομίας έφεραν και τη μεγάλη μετέπειτα πτώση έως το τέλος του 2013. Συνολικά η πτώση στην οικονομική δραστηριότητα ξεπέρασε το 26% και η ανεργία εκτινάχτηκε στο 27,9% τον Ιούλιο του 2013.

Η μακρά διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση αλλά κυρίως η εγχώρια κρίση επηρέασαν αρνητικά το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα και οδήγησαν στην βαθιά αναδιάρθρωση του.

Οι ελληνικές τράπεζες άντεξαν τη διεθνή χρηματοοικονομική κρίση 2007-2009. Τα Ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα δεν εκτέθηκαν σε υψηλού κίνδυνου τιτλοποιημένα χρεόγραφα ούτε σε υπερβολική μόχλευση, όπως έγινε σε άλλα πιστωτικά ιδρύματα άλλων χωρών. Στη συνέχεια η ύφεση που έπληξε την Ελληνική οικονομία συμπάρεσυρε και τις Ελληνικές τράπεζες στην δίνη της οικονομικής κρίσης.

Το 1ο κεφάλαιο περιλαμβάνει μια γενική αναφορά στους όρους της κρίσης, οικονομικής κρίσης, χρηματοοικονομικής κρίσης, τις φάσεις του οικονομικού κύκλου και τις θεωρίες γύρω από αυτόν. Στην συνέχεια γίνεται ειδικότερη αναφορά στην παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007, στο ξεκίνημα της, τα αίτια που την προκάλεσαν.

Στο 2ο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική αναφορά στην περίοδο από την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ μέχρι την έναρξη της οικονομικής κρίσης. Στην συνέχεια τα ιστορικά γεγονότα ακολουθούν την Ελλάδα στην οικονομική κρίση. Αναφέρονται τα αίτια που οδήγησαν την Ελλάδα στην οικονομική κρίση καθώς και τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις που προκλήθηκαν.

Στο 3ο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο χρηματοπιστωτικό σύστημα γενικότερα και τα χαρακτηριστικά του. Στη συνέχεια καταγράφεται η πορεία σημαντικών μεγεθών (καταθέσεις, δανειακό χαρτοφυλάκιο) στην διάρκεια της κρίσης. Τέλος, γίνεται μια αναφορά στις αδυναμίες του χρηματοπιστωτικού συστήματος και αναλύεται το ρυθμιστικό πλαίσιο των τραπεζών.

Το 4ο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην λειτουργία των Ελληνικών τραπεζών στις ημέρες μας και στις βασικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Προβάλλονται οι προτάσεις καθώς και πρωτοβουλίες που πρέπει να ληφθούν για την εύρυθμη λειτουργία των Ελληνικών τραπεζών.

Κεφάλαιο 1

Παγκόσμια οικονομική κρίση

1.1 Ορισμός της κρίσης

Ως κρίση γενικά μπορούμε να ορίσουμε μια εξαιρετικά δύσκολη και επικίνδυνη κατάσταση αλλά και μια χρονική στιγμή κατά την οποία πρέπει να ληφθούν σημαντικές αποφάσεις και να παρθούν μέτρα. Σε μια κοινωνία μπορούν να εμφανιστούν πολλών ειδών κρίσεις όπως οικονομικές, κοινωνικές, ανθρωπιστικές, κοινωνικές, οικολογικές και πολλές άλλες.

1.2 Οικονομική κρίση

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και σημαντική μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Με τον όρο οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι επενδύσεις, οι τιμές, η κατανάλωση κλπ.

Ο βασικότερος δείκτης που καθορίζει την οικονομική δραστηριότητα είναι οι επενδύσεις οι οποίες όταν μεταβάλλονται συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα

υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη (Κουφάρης Γ, Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010).

Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα της καθόδου όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε συνεχή συρρίκνωση, παρατηρείται έλλειψη επενδύσεων, μειωμένα εισοδήματα, εκτεταμένη ανεργία και μειωμένη ζήτηση για καταναλωτικά αγαθά. Οι επιχειρήσεις έχουν αχρησιμοποίητη παραγωγική δραστηριότητα δηλαδή ανεκμετάλλετους παραγωγικούς συντελεστές, ενώ η παραγωγή και τα εισοδήματα βρίσκονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Οι καταστάσεις κρίσης χαρακτηρίζονται από υψηλή αβεβαιότητα, φόβο ή και πανικό αναφορικά με το μέλλον της οικονομίας, των επιχειρήσεων, και των νοικοκυριών (Haralambie, 2011 :80-88.). Επικρατεί κλίμα διάχυτης απαισιοδοξίας, με αποτέλεσμα η ύφεση να εντείνεται ακόμα περισσότερο, με την αναστολή νέων επενδύσεων – πράγμα που ωθεί και συμπαρασύρει σε πτωτική πορεία το σύνολο της οικονομίας.

Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Λέγονται αλλιώς και οικονομικοί κύκλοι. Για να τονιστεί η σπουδαιότητα των επενδύσεων στην οικονομία, οι Άγγλοι αποδίδουν το φαινόμενο με τον όρο «business cycles».

1.3 Οικονομικές διακυμάνσεις

Η οικονομία δεν είναι ποτέ στάσιμη αλλά συνεχώς μεταβάλλεται. Αν παρατηρήσουμε τα στοιχεία μιας οικονομίας και για μεγάλες χρονικές περιόδους, θα δούμε ότι η παραγωγή, οι επενδύσεις, η απασχόληση, τα εισοδήματα, η κατανάλωση δηλ. γενικά η οικονομική δραστηριότητα αυξομειώνεται. Οι μεταβολές αυτές ονομάζονται οικονομικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι όπως αναφέραμε και παραπάνω και παρουσιάζουν μια συστηματική κυκλικότητα (Λιανός, Παπαβασιλείου, Χατζηανδρέου, 2013:163-165). Βέβαια, παρότι οι

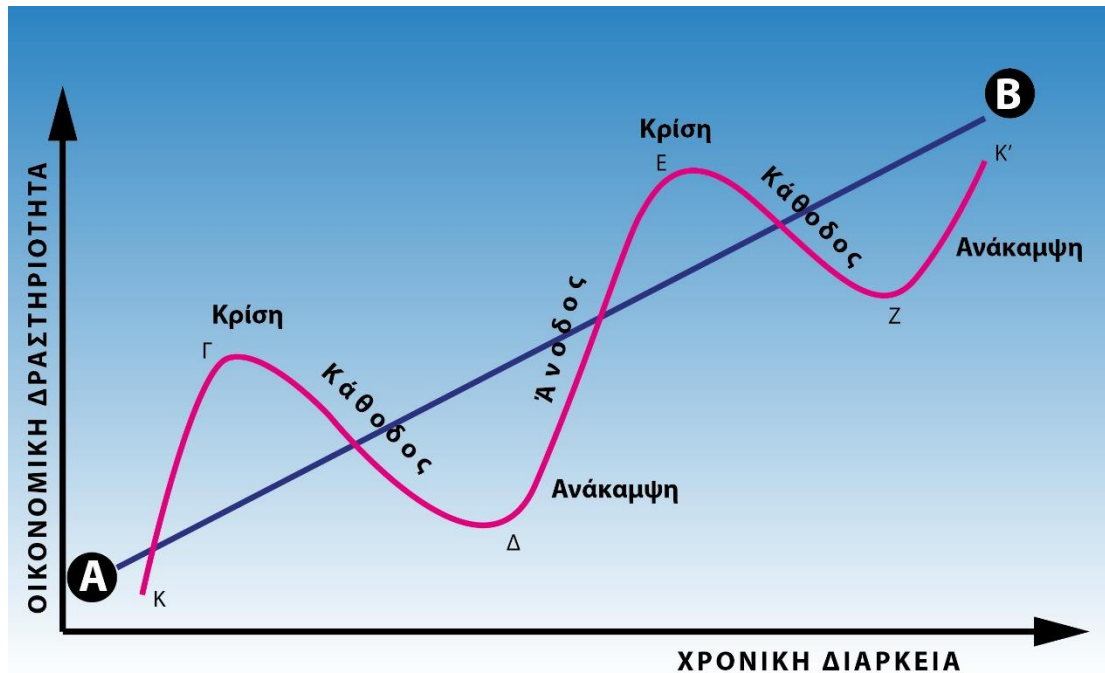
οικονομικοί κύκλοι επαναλαμβάνονται, διαφέρουν τόσο ως προς την ένταση όσο και την διάρκεια τους. Τα στάδια από τα οποία περνάει η οικονομία στη διάρκεια του κύκλου έχουν κοινά χαρακτηριστικά και ονομάζονται φάσεις του οικονομικού κύκλου (Βιβλίο 'Γ Λυκείου, Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, κεφ. 9).

Οι φάσεις του κύκλου και τα χαρακτηριστικά τους

Μια απλοποιημένη εικόνα του οικονομικού κύκλου μπορούμε να δούμε στο παρακάτω διάγραμμα. Στον κάθετο άξονα μετράμε την οικονομική δραστηριότητα, όπως, το επίπεδο του εισοδήματος, και στον οριζόντιο το χρόνο τα έτη. Η γραμμή ΑΒ παριστάνει την τάση της οικονομίας η οποία είναι ανοδική μακροχρόνια. Η έννοια των διακυμάνσεων παριστάνεται στην γραμμή ΚΓΔΕΖΚ'.

Δύο είναι οι κυριότερες φάσεις από τις οποίες διέρχεται η οικονομία στη διάρκεια ενός οικονομικού κύκλου: η πρώτη φάση είναι αυτή της ανόδου ή της άνθησης και η δεύτερη φάση αυτής της καθόδου ή της ύφεσης. Η μετάβαση από την φάση της ανόδου στην φάση της καθόδου και αντίστροφα δεν γίνεται απότομα, αλλά απαιτεί χρόνο. Επίσης περνάει από την φάση της κρίσης που βρίσκεται στην κορυφή του κύκλου. Η φάση της κρίσης είναι η περιοχή από το ανώτατο σημείο Γ ή Ε. Η μετάβαση από την κάθοδο στην άνοδο πρώτα περνάει από την φάση της ύφεσης, που είναι απλά ο "πυθμένας" του οικονομικού κύκλου και είναι το κατώτερο σημείο Δ ή Ζ (Βιβλίο 'Γ Λυκείου, Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, κεφ. 9).

Διάγραμμα 1: Φάσεις του οικονομικού κύκλου

Πηγή: Δρέλλιας Ευάγγελος – Η θεωρία του οικονομικού κύκλου - Δεκέμβριος 2017

Ας δούμε τώρα τα σπουδαιότερα χαρακτηριστικά κάθε φάσης

α) Η φάση της ύφεσης

Η φάση της ύφεσης χαρακτηρίζεται από μεγάλη ανεργία, έλλειψη επενδύσεων, μειωμένα εισοδήματα, μειωμένη ζήτηση καταναλωτικών αγαθών. Οι επιχειρήσεις δηλαδή που παράγουν καταναλωτικά όσο και κεφαλαιουχικά αγαθά έχουν αχρησιμοποίητη ή πλεονάζουσα παραγωγική δυναμικότητα. Τόσο η παραγωγή όσο και τα εισοδήματα βρίσκονται στο χαμηλότερο επίπεδο τους. Οι τιμές των παραγόμενων προϊόντων, αν δεν μειώνονται, τουλάχιστον δεν αυξάνονται, και τα κέρδη των επιχειρήσεων κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα. Πολλές επιχειρήσεις συμβαίνει να παρουσιάζουν ζημιά αντί για κέρδη. Το γενικό επιχειρηματικό κλίμα δεν ευνοεί στην ανάληψη νέων επενδύσεων και επικρατεί κλίμα απαισιοδοξίας. Η

ένταση των φαινομένων ποικίλει και διαφέρει από κύκλο σε κύκλο. Την βαθιά ύφεση την χαρακτηρίζουν έντονα φαινόμενα.

β) Η φάση της ανόδου ή άνθησης

Την φάση της ύφεσης ακολουθεί η φάση της ανόδου ή της άνθησης. Κατά την φάση της άνθησης παρατηρείται αύξηση της παραγωγής, του παραγόμενου εισοδήματος και της απασχόλησης. Όπως αναφέραμε και παραπάνω η παραγωγή μπορεί να αυξηθεί διότι υπάρχουν αχρησιμοποίητοι παραγωγικοί συντελεστές καθώς και συνολικά πλεονάζουσα παραγωγική δυνατότητα. Με την αύξηση της παραγωγής αυξάνονται και τα εισοδήματα καθώς και τα κέρδη των επιχειρήσεων. Δημιουργείται αισιόδοξο κλίμα για την πραγματοποίηση επενδύσεων. Με την αύξηση της παραγωγής και των εισοδημάτων, αυξάνεται και η ζήτηση των παραγόμενων προϊόντων και παρατηρείται μια πρώτη αύξηση των τιμών.

γ) Η φάση της κρίσης

Η τάση για συνεχή αύξηση τιμών είναι πιο έντονη, με την οικονομία πλησιάζει το επίπεδο της πλήρους απασχόλησης των παραγωγικών συντελεστών. Αρχίζουν τώρα να εμφανίζονται ελλείψεις, αρχικά σε ορισμένες κατηγορίες εξειδικευμένης εργασίας και αργότερα σε εργατικό δυναμικό γενικότερα, με συνέπεια την δυσκολία στην αύξηση της παραγωγής. Η οικονομία βρίσκεται στην κορυφή του κύκλου, δηλαδή στο ανώτερο στάδιο της πορείας.

δ) Η φάση της καθόδου

Την φάση της καθόδου την χαρακτηρίζουν φαινόμενα αντίθετα με αυτά της ανόδου της οικονομίας δηλαδή μείωση της κατανάλωσης, μείωση των επενδύσεων, και αντίστοιχη μείωση του εισοδήματος και της απασχόλησης. Η χρονική διάρκεια της φάσης της καθόδου δεν είναι συγκεκριμένη αλλά διαφέρει καθώς και

διαφοροποιείται ως προς την ένταση. Έτσι λοιπόν μπορεί η φάση της καθόδου να τελειώσει γρήγορα και ανώδυνα αλλά μπορεί να παραταθεί χρονικά και να οδηγήσει σε παρατεταμένη ύφεση.

Τα αίτια των οικονομικών κύκλων

Υπάρχουν πολλές θεωρίες όσο αφορά τα αίτια που προκαλούν το φαινόμενο των οικονομικών διακυμάνσεων. Άλλες θεωρίες αναγνωρίζουν τη γενεσιουργό αιτία σε εσωτερικούς παράγοντες, όπως οι εφευρέσεις, οι τεχνολογικές ανακαλύψεις, και άλλες σε τυχαία γεγονότα όπως οι πόλεμοι, οι φυσικές καταστροφές, κτλ. Ορισμένες θεωρίες τονίζουν πως η αιτία πρέπει να αναζητηθεί σε παράγοντες που πηγάζουν μέσα από το οικονομικό σύστημα. Αυτές οι θεωρίες θεωρούν τον κύκλο καθαρά νομισματικό φαινόμενο, δηλαδή αποτέλεσμα της κακής διαχείρισης της προσφοράς χρήματος από τις νομισματικές αρχές, καθώς και υπάρχουν και οι θεωρίες της υποκατανάλωσης ή υπερεπένδυσης (Βιβλίο ΈΓ Λυκείου, Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, κεφ. 9).

Η Μαρξιστική θεωρία

Η μαρξιστική θεωρία ουσιαστικά θεωρεί την κρίση ως εγγενές, αλλά και απαραίτητο χαρακτηριστικό του καπιταλιστικού συστήματος. Σύμφωνα με τον φιλόσοφο και οικονομολόγο Karl Marx, η δημιουργία των οικονομικών κρίσεων έχει άμεση σχέση με την τάση μείωσης του ποσοστού κέρδους του επιχειρηματία. Σύμφωνα με την θεωρία του Marx, βασική επιδίωξη του επιχειρηματία από την φύση του, είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους, κάτι που όμως επιδιώκει να επιτύχει με την ελαχιστοποίηση του εργατικού μισθού και την αύξηση της παραγωγικότητας. Αρωγός στην επιδίωξη του αυτή είναι η εκμηχάνιση της παραγωγής. Η έμφυτη και εγγενή έτσι στάση του καπιταλιστικού συστήματος για όλο και μεγαλύτερη εκμηχάνιση της παραγωγής, που συνίσταται σε αντικατάσταση του μεταβλητού παραγωγικού συντελεστή "εργασία" με τον σταθερό συντελεστή "κεφάλαιο"

(μηχανήματα και εγκαταστάσεις) – μειώνει το ποσοστό κέρδους. Στη Μαρξιστική θεωρία ισχύει η εξίσωση

$$P' = m/c + v$$

Όπου

P' = το ποσοστό κέρδους

m = η υπεραξία (διαφορά παραγόμενης με αμειβόμενης εργασίας)

c = το σταθερό κεφάλαιο (που επενδύεται σε μέσα παραγωγής)

v = το μεταβλητό κεφάλαιο (που ξοδεύεται για την αγορά εργατικής δύναμης).

Σύμφωνα με τον παραπάνω τύπο, το ποσοστό κέρδους (p) προκύπτει από το πηλίκο της υπεραξίας (m) δια το επενδυμένο σταθερό και μεταβλητό κεφάλαιο ($c+v$).

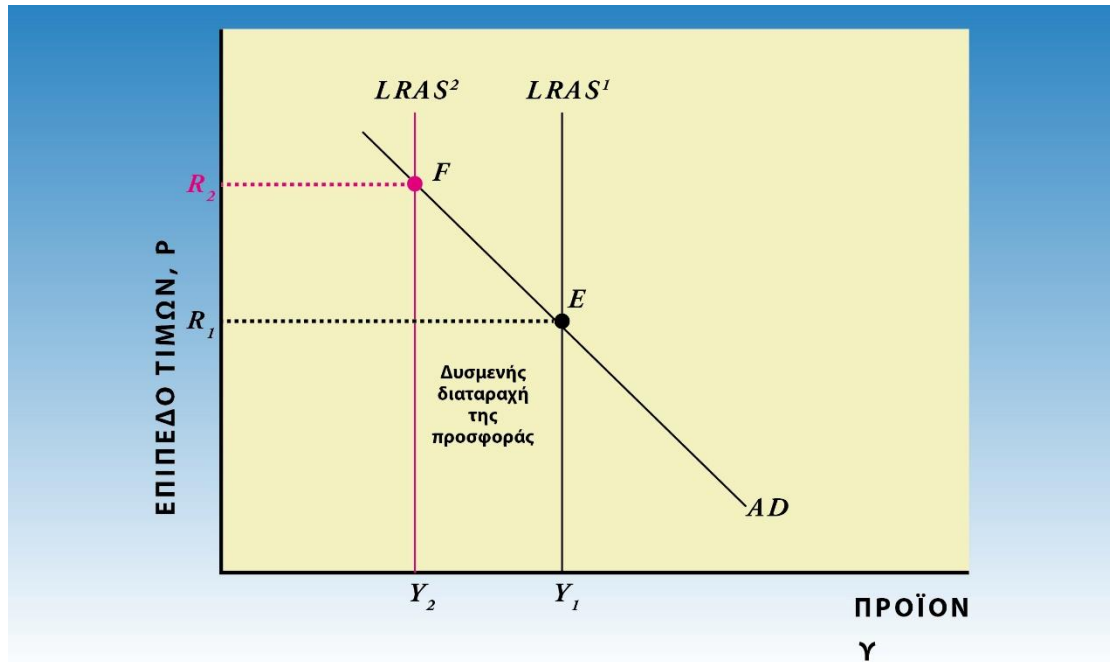
Εφόσον λοιπόν το c θα αυξάνεται διαχρονικά και το v θα ελαττώνεται, το όλο κλάσμα θα έχει την τάση να "μικραίνει", με αποτέλεσμα την μείωση του ποσοστού κέρδους, η οποία είναι η απαρχή της ύφεσης (Δρέλλιας Ευάγγελος, *Power Politics*, 2017).

Η Κλασική ερμηνεία

Η επόμενη θεωρία είναι η κλασική θεωρία που υποστηρίζει ότι οι μεταβολές της συνολικής ζήτησης έχουν μόνο βραχυχρόνιες επιπτώσεις, δίνοντας έτσι έμφαση στις διαταραχές της συνολικής προσφοράς, ώστε να εξηγήσει τους οικονομικούς κύκλους. Ο διάσημος κλασικός οικονομολόγος Say, αναφέρει στο νόμο του ότι η προσφορά είναι αυτή που δημιουργεί την ζήτηση. Ως εκ τούτου, ο ρόλος του κράτους στην αντιμετώπιση των οικονομικών κύκλων πρέπει να είναι εξαιρετικά περιορισμένος ή ανύπαρκτος, ώστε η αγορά να λειτουργήσει αυτόνομα και να μην υπάρχουν εμπόδια τα οποία θα οδηγήσουν τους παραγωγούς στη μείωση της

προσφοράς – δηλαδή στη μετατόπιση της καμπύλης από τη θέση $LRAS^1$ στη θέση $LRAS^2$ (Δρέλλιας Ευάγγελος, Power Politics, 2017).

Διάγραμμα 2: Η κλασική ερμηνεία του οικονομικού κύκλου

Πηγή: Δρέλλιας Ευάγγελος – Η θεωρία του οικονομικού κύκλου - Δεκέμβριος 2017

Η Κεϋνσιανή θεωρία

Η Κεϋνσιανή θεωρία αναφέρει ότι οι οικονομικές κρίσεις δεν είναι δομικό στοιχείο του καπιταλισμού αλλά είναι αποτέλεσμα των “εγωιστικών” αποφάσεων που λαμβάνουν οι οικονομικές μονάδες οι οποίες όμως έρχονται σε αντίθεση με το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου. Παρόλο που ο Keynes υποστηρίζει ότι ο καπιταλισμός είναι η πιο αποτελεσματική μορφή που μπορεί να οργανωθεί μια οικονομία, εντούτοις δεν αποδέχεται την άποψη πως η διαρκής επιδίωξη του ατομικού συμφέροντος έχει σαν αποτέλεσμα και την μεγιστοποίηση του κοινωνικού

οφέλους. Στην θεωρία του υποστηρίζει πως στόχος του κάθε οικονομικού συστήματος είναι να παρέχει συνθήκες “καλής ζωής” στα μέλη που το απαρτίζουν, στόχος ο οποίος όμως δεν μπορεί να επιτευχθεί και η αιτία είναι η σύγκρουση του ατομικού και κοινωνικού συμφέροντος. Στην σύγκρουση αυτή, κρίνεται απαραίτητο να επέμβει μια οντότητα ισχυρή που να ρυθμίζει τον μηχανισμό λειτουργίας της αγοράς και θα εξομαλύνει την σύγκρουση αυτή, με κύριο στόχο την μεγιστοποίηση του κοινωνικού οφέλους. Η οντότητα αυτή, σύμφωνα με τον Keynes, που πρέπει να αναλάβει αυτόν τον ρόλο, είναι το κράτος, το οποίο πρέπει να εκφράζει τις προτιμήσεις της κοινωνίας χωρίς όμως να ακυρώνει την λειτουργία του μηχανισμού της προσφοράς και ζήτησης καθώς και του ανταγωνισμού. Ο Keynes επισημαίνει και υποστηρίζει τον επενδυτικό ρόλο του κράτους στην οικονομική δραστηριότητα μέσω των δημοσίων επενδύσεων καθώς θεωρεί τις ιδιωτικές επενδύσεις ανεπαρκείς προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της πλήρους απασχόλησης και της μεγέθυνσης (Δρέλλιας Ευάγγελος, Power Politics, 2017).

1.4 Χρηματοοικονομική κρίση

Ως χρηματοοικονομική κρίση (Financial Crisis) ορίζουμε την σύντομη και αιφνίδια χειροτέρευση όλων ή ενός συνόλου χρηματοοικονομικών δεικτών, όπως τα βραχυχρόνια τραπεζικά επιτόκια, οι τιμές των χρεογράφων, η χρηματοοικονομική θέση των ιδιωτικών επιχειρήσεων και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Σύμφωνα με τον Sharpe ως χρηματοοικονομική κρίση θεωρείται η χρονική περίοδος κατά την οποία η αγορά δέχεται μια ισχυρή καθοδική κίνηση η οποία γίνεται πλήρως αντιληπτή στην αγορά (Sharpe, 1963, :277-293). Μια χρηματοοικονομική κρίση συνήθως οδηγεί μια οικονομία να παρεκκλίνει από την ισορροπία και μπορεί να στρέψει σε καθοδική πορεία τους δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης (Mishkin, 1991).

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των κρίσεων αποτελούν οι πτωχεύσεις των επιχειρήσεων, οι πανικοί στα ταμεία των τραπεζών, η αναταραχή στο χρηματιστήριο, η αποτυχία του χρηματοπιστωτικού συστήματος κάθε χώρας κτλ

1.5 Η εμφάνιση της κρίσης

Στα μέσα του 2007 χρονολογείται η αρχή της οικονομικής κρίσης. Ενώ στα περισσότερα κράτη επικρατούσε οικονομική σταθερότητα εντούτοις στις Η.Π.Α. αντιμετωπίζουν την πρώτη κρίση. Από την μία η χαλαρή νομισματική πολιτική της Ομοσπονδιακής Κεντρικής Τράπεζας (FED) και από την άλλη τα χαμηλά επιτόκια και οι χαμηλές αποδόσεις των επενδύσεων οδήγησαν την αγορά ακινήτων στην λεγόμενη "φούσκα". Η πιστωτική άνθηση οδήγησε σε μη βιώσιμη μόχλευση (Eichengreen and Mitchener, 2003). Έτσι λοιπόν, ενώ τιμές των ακινήτων έπεφταν, η αγοραστική δύναμη των πολιτών μεταβλήθηκε σε υπερχρέωση με την αντιστροφή του κλίματος. Επιπλέον, οι εταιρείες που αξιολογούσαν τον πιστοληπτικό κίνδυνο των χρηματοπιστωτικών προϊόντων είχαν αξιολογήσει θετικά τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα τα οποία όμως στηρίζονταν στην "φούσκα" των ακινήτων. Βασικό ρόλο έπαιξε και η αδυναμία από πλευράς των ελεγκτικών θεσμών των Η.Π.Α. να προβλέψουν την επερχόμενη κρίση.

Το επόμενο έτος, δηλαδή στις αρχές του 2008, η κρίση στις Η.Π.Α. μεγαλώνει ακόμα περισσότερο. Τον Ιανουάριο η FED μειώνει το επιτόκιο στο 3,5%, έχοντας ως στόχο την αναμόχλευση της ρευστότητας της οικονομίας. Ωστόσο, η κρίση μεταφέρεται και στην Ευρώπη, αρχικά στην Μεγάλη Βρετανία. Η επενδυτική τράπεζα Northern Rock κρατικοποιείται πριν πτωχεύσει. Τον Μάρτιο του 2008, η JPMorgan εξαγοράζει την Bear Stearns, 5^η μεγαλύτερη επενδυτική τράπεζα στις Η.Π.Α., μετά από διαμεσολάβηση της FED, προκειμένου να αποφύγει την πτώχευση. Επιπλέον η FED προκειμένου να τονώσει την ρευστότητα της οικονομία και έχοντας ως στόχο να κερδίσει την εμπιστοσύνη των αγορών προχωρά σε μια ένεση ρευστότητας με 200

δισ δολάρια. Πολλοί θεώρησαν τότε ότι ξεκινάει η αντιστροφή του κλίματος. Όμως η οικονομική κρίση πέρασε και σε δύο άλλους τομείς της οικονομίας: στην αγορά πετρελαίου αλλά και στις τιμές των τροφίμων. Έτσι λοιπόν οι τιμές του πετρελαίου αλλά και των τροφίμων ανέβηκαν κατακόρυφα, γεγονός που προκάλεσε σημαντικές αντιδράσεις στην παγκόσμια οικονομία. Στην συνέχεια οι κυβερνήσεις των κρατών προσπάθησαν να σώσουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα των χωρών τους. Στις Η.Π.Α. δόθηκαν 700 δισ δολάρια για την διάσωση του χρηματοπιστωτικού κλάδου. Η Γερμανία ανακοίνωσε πακέτο στήριξης 50 δισ ευρώ για την στήριξη των Γερμανικών τραπεζών. Η Δανία ανακοίνωσε ότι εγγυάται το σύνολο των καταθέσεων. Οι ηγέτες των ευρωπαϊκών χωρών συμφώνησαν για στήριξη των ευρωπαϊκών τραπεζών.

Στη συνέχεια, ο επόμενος τομέας που επηρεάστηκε από την κρίση ήταν ο τομέας της αυτοκινητοβιομηχανίας. Η General Motors, η Chrysler και η Ford, στράφηκαν προς το Αμερικάνικο Κογκρέσο για να λάβουν ενίσχυση 4 δισ δολάρια προκειμένου να καλύψουν τα χρέη τους. Η ευρωπαϊκή αυτοκινητοβιομηχανία ενώ αρχικά φάνηκε ότι δεν έχει επηρεαστεί εντούτοις δεν κατάφερε να βγει αλώβητη από την κρίση αναγκάζοντας τα ευρωπαϊκά κράτη, προκειμένου να την στηρίξουν, να καταβάλλουν σημαντικά ποσά.

1.6 Αιτίες της οικονομικής κρίσης

Η μεγαλύτερη οικονομική κρίση που αντιμετώπισε η παγκόσμια οικονομία, ίσως και μεγαλύτερη από την κρίση του 1929, ξεκίνησε με την παρουσία των παρακάτω εξής παραγόντων:

α) Η "φούσκα" στις τιμές των ακινήτων στις ΗΠΑ η οποία στην συνέχεια οδήγησε σε υπερκατανάλωση και κατά συνέπεια σε υπερθέρμανση της οικονομίας.

β) Η κατακόρυφη εξάπλωση στεγαστικών δανείων από 9% των συνολικών στεγαστικών το 2003 σε 24% το 2007, και μάλιστα τα δάνεια αυτά είχαν δοθεί σε

κατηγορίες νοικοκυριών που υπό κανονικές συνθήκες δεν θα έπρεπε να είχαν δανειοδοτηθεί και θεωρούνταν υψηλού κινδύνου. Οι τράπεζες παρείχαν δάνεια στα νοικοκυριά με ελλιπείς εγγυήσεις αναμένοντας ότι θα αυξηθούν οι τιμές των κατοικιών τα επόμενα χρόνια.

γ) Η μεταφορά του ρίσκου από τους ισολογισμούς των τραπεζών στο ευρύτερο κοινό και τους ενδιαφερόμενους επενδυτές μέσω του μηχανισμού των τιτλοποιήσεων, που λόγω των υψηλών αποδόσεων αγνόησαν τον κίνδυνο. Οι τράπεζες δάνειζαν σε αφερέγγυους δανειολήπτες και αποκτούσαν ρευστότητα για νέες χρηματοδοτήσεις, χωρίς να είναι αναγκαία η ύπαρξη νέων καταθετών.

Τα αίτια της κρίσης είναι πολλά, εδώ όμως θα αναλύσουμε τα πιο σημαντικά σύμφωνα με τον Καμπόλης Χ & Τραυλός Ν, (2009):

1. Αλόγιστη χρήση τιτλοποίησης στεγαστικών δανείων (Securitization).
2. Υπερβολική χρήση δανειακών κεφαλαίων (Financial Leverage).
3. Πλημμελής διαβάθμιση πιστοληπτικού κινδύνου ομολόγων μειωμένης εξασφάλισης (Bond Rating).
4. Σύστημα αμοιβών στο χρηματοπιστωτικό τομέα (Bonus).
5. Κανονιστικό πλαίσιο.

Ας προβούμε σε αναλυτική περιγραφή των παραπάνω αιτιών:

1. Αλόγιστη χρήση τιτλοποίησης στεγαστικών δανείων

Η τιτλοποίηση στεγαστικών δανείων ορίζεται ως ένας μηχανισμός κατά τον οποίο μεταφέρονται δάνεια από τον ισολογισμό των τραπεζών, σε ισολογισμό άλλων πιστωτικών οργανισμών, ο ρόλος των οποίων είναι διαμεσολαβητικός (Καμπόλης Χ & Τραυλός Ν, 2009). Εκείνα τα δάνεια που μετακινούνται με αυτό τον μηχανισμό χρηματοδοτούνται με ίδια κεφάλαια και από έκδοση ομολόγων μειωμένης εξασφάλισης (Soros, 2008). Για παράδειγμα, ένα στεγαστικό δάνειο 1.000 ευρώ με την τιτλοποίηση αποφέρει 1.000 ευρώ στην εμπορική τράπεζα από τον

διαμεσολαβητικό οργανισμό και με την σειρά της, η εμπορική τράπεζα, θα το χρησιμοποιήσει για την παροχή νέου στεγαστικού δανείου το οποίο θα τιτλοποιηθεί και θα μεταφερθεί στον διαμεσολαβητικό οργανισμό. Έτσι λοιπόν παρέχεται ρευστότητα στις εμπορικές τράπεζες. Τα δάνεια που με αυτή τη διαδικασία μεταφέρονται στο διαμεσολαβητικό οργανισμό, όπως αναφέραμε παραπάνω, χρηματοδοτούνται με ίδια κεφάλαια και έκδοση ιδίων ομολόγων.

2. Υπερβολική χρήση δανειακών κεφαλαίων

Με τον παραπάνω τρόπο που περιγράψαμε, οι υποχρεώσεις προς τα ίδια κεφάλαια φτάνουν σε υψηλό επίπεδο, ακόμη και 50 προς 1, σε αντίθεση με τη σχέση υποχρεώσεων προς τα ίδια κεφάλαια της τάξης του 9 προς 1 που έχουν συνήθως οι τραπεζικοί οργανισμοί. Τα προβλήματα που δημιουργούνται από τον παραπάνω μηχανισμό είναι δύο: Πρώτον, η εμπορική τράπεζα γνωρίζοντας ότι το στεγαστικό δάνειο που θα χορηγήσει, θα τιτλοποιηθεί και θα μεταφερθεί σε διαμεσολαβητικό οργανισμό, δεν αξιολογεί σωστά και επαρκώς τον πιστοποιητικό κίνδυνο του δανειολήπτη, και δεύτερον, οι διαμεσολαβητικοί οργανισμοί που δέχονται τα τιτλοποιημένα δάνεια, τα χρηματοδοτούν με υψηλούς δείκτες υποχρεώσεων προς τα ίδια κεφάλαια, εκδίδοντας εταιρικά ομόλογα (Καμπόλης Χ & Τραυλός Ν, 2009). Έτσι, με την πτώση των τιμών ακινήτων, οι δανειολήπτες αδυνατούσαν να πουλήσουν τα σπίτια τους και δεν μπορούσαν να επαναδιαπραγματευθούν με τις τράπεζες καθώς αυτές είχαν ήδη πουλήσει τα δάνειά τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο ξεκίνησε το ντόμινο αθέτησης πληρωμών που σταδιακά επεκτάθηκε σε όλο τον κόσμο (Brunnermeier, 2009: 77–100).

3. Πλημμελής διαβάθμιση πιστοληπτικού κινδύνου ομολόγων μειωμένης εξασφάλισης.

Οι διαμεσολαβητικοί οργανισμοί που εξέδωσαν τα εταιρικά ομόλογα μειωμένης εξασφάλισης έπεισαν τις εταιρείες διαβάθμισης και αξιολόγησης να

βαθμολογήσουν με πολύ υψηλή βαθμολογία τα ομόλογα που διέθεταν, και τα οποία είχαν ως αντίκρισμα τα τιτλοποιημένα δάνεια μειωμένης εξασφάλισης. Ο κύριος λόγος αυτής της «λανθασμένης» βαθμολόγησης είναι ο ηθικός κίνδυνος (Καμπόλης Χ & Τραυλός Ν, 2009), δηλαδή η σχέση εξάρτησης που υπάρχει μεταξύ τους, αφού οι εταιρείες διαβάθμισης και αξιολόγησης αμείβονται από τις επενδυτικές τράπεζες που είναι και οι ανάδοχοι των ομολόγων.

4. Σύστημα αμοιβών στο χρηματοπιστωτικό τομέα.

Μείζον πρόβλημα θεωρείται και το σύστημα αμοιβών του χρηματοπιστωτικού τομέα, και αυτό γιατί τα στελέχη των τραπεζικών ιδρυμάτων είχαν μια δομή αμοιβών που έδιναν κίνητρα και αποσκοπούσαν στην βραχυπρόθεσμη εταιρική κερδοφορία σε βάρος της μακροπρόθεσμης (Καμπόλης Χ & Τραυλός Ν, 2009). Έτσι λοιπόν τα τραπεζικά στελέχη επιζητούσαν την αλόγιστη χορήγηση στεγαστικών δανείων παραμερίζοντας τον πιστοληπτικό κίνδυνο και την ικανότητα αποπληρωμής των δανειοληπτών.

5. Κανονιστικό πλαίσιο

Σίγουρα οι παραπάνω αιτίες ενισχύθηκαν και από το “απελευθερωμένο” κανονιστικό πλαίσιο (Καμπόλης Χ & Τραυλός Ν, 2009). Η κατάργηση του νόμου Glass Steagall βοήθησε στην υιοθέτηση της αυτορρύθμισης των επενδυτικών τραπεζών. Επιπλέον, ξεκίνησε να επιτρέπεται και η μετακίνηση σχετικών δραστηριοτήτων εκτός του ισολογισμού, μειώνοντας την ικανότητα της αγοράς να αποτιμήσει και να διαβλέψει το μέγεθος του κινδύνου.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι έχει ασκηθεί κριτική στον τρόπο λειτουργίας των κεντρικών τραπεζών στην περίοδο της κρίσης. Η Ομοσπονδιακή κεντρική τράπεζα των Η.Π.Α (Fed) θεωρείται υπαίτια της κρίσης στην αγορά κατοικίας, γιατί όπως προαναφέραμε διαμόρφωσε και διατήρησε τα επιτόκια σε πολύ χαμηλά επίπεδα και για μεγάλο χρονικό διάστημα, δίνοντας την πεποίθηση

στους δανειζόμενους καθώς και την ψευδαίσθηση μιας εύκολης μακροχρόνιας αποπληρωμής των στεγαστικών τους δανείων. Από την άλλη μεριά του Ατλαντικού, για την επέκταση της χρηματοοικονομικής κρίσης στην Ευρώπη, μεγάλο μερίδιο ευθύνης έχει το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το οποίο δεν διέβλεψε ή άργησε να διαβλέψει το μέγεθος του προβλήματος υποτιμώντας την κρίση διατηρώντας τα επιτόκια σε υψηλά επίπεδα. Οι δύο αυτοί οργανισμοί κινήθηκαν σε ακριβώς αντίθετες κατευθύνσεις. Η Fed από το Φθινόπωρο του 2007, μείωσε και άλλο τα επιτόκια έχοντας ως στόχο την αύξηση της ρευστότητας ενώ από την άλλη πλευρά η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αύξησε τα επιτόκια, για την αντιμετώπιση των πληθωριστικών τάσεων. Άμεση συνέπεια ήταν η σταδιακή υποτίμηση του δολαρίου σε σχέση με το ευρώ και η εκτίναξη των τιμών του πετρελαίου αλλά και των τροφίμων. Η διαφορετική οικονομική πολιτική που εφάρμοσαν οι δύο κεντρικές τράπεζες δυνάμωσαν την κρίση και χειροτέρεψαν κατά πολύ την παγκόσμια οικονομία.

Κεφάλαιο 2

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα

2.1 Η Ελλάδα πριν την κρίση – Ιστορικά γεγονότα

Τον Ιούνιο του 2000 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε και έκρινε ότι η Ελλάδα, με βάση τα δημοσιονομικά και μακροοικονομικά στοιχεία του έτους 1999, ικανοποιούσε όλα τα κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ και, επομένως, έγινε δεκτή ως το 12ο μέλος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης:(Τράπεζα της Ελλάδας, 2014:11-12). Από την 1η Ιανουαρίου 2001 η Ελλάδα λοιπόν συμμετείχε στο ενιαίο νόμισμα, το οποίο οι πρώτες 11 χώρες της ζώνης του ευρώ είχαν ήδη υιοθετήσει από το 1999. Παρακάτω επισυνάπτουμε τους παράγοντες που συνέβαλαν σ' αυτήν την εξέλιξη:

1. Η μεγάλη δημοσιονομική προσαρμογή, που επιτεύχθηκε μιας και μειώθηκε το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης από 13,6% του ΑΕΠ το 1993 σε 3,1% το 1999. Παράλληλα, από το 1994 διαμορφώθηκε πρωτογενές πλεόνασμα, το οποίο βαθμιαία αυξήθηκε από 2,7% του ΑΕΠ το 1994 σε 4,3% το 1999.
2. Η μεγάλη ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας που ξεκίνησε το 1994, όταν το ΑΕΠ αυξανόταν με ρυθμό 2%, ο οποίος επιταχύνθηκε βαθμιαία σε 3,4% το 1999.
3. Η μείωση του πληθωρισμού από διψήφιους ρυθμούς προ του 1993 στο 6,8% κατά μέσο ετήσιο όρο το 1994-1999 φτάνοντας και στο 2,1% το 1999 καθώς και η σημαντική μείωση των επιτοκίων.

4. Η εξασθένηση της δυναμικής του χρέους, η οποία ακολούθησε τον επιταχυνόμενο ρυθμό ανάπτυξης, την επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος καθώς και την μείωση των επιτοκίων δανεισμού του δημοσίου. Το δημόσιο χρέος, αφού έφθασε στο 110,1% του ΑΕΠ το 1993, στη συνέχεια σταθεροποιήθηκε και μειώθηκε στο 105,5% του ΑΕΠ το 1998 και στο 104,6% το 1999, ικανοποιώντας έτσι το δεύτερο δημοσιονομικό κριτήριο που έθετε η Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Με την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος η ελληνική οικονομία πλέον ξεκίνησε να λειτουργεί για πρώτη φορά σε ένα σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον, εξασφαλίζοντας έτσι τις προϋποθέσεις, κάτι πρωτόγνωρο για την Ελλάδα, για μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη (Τράπεζα της Ελλάδας, 2014:14).

Πρώτον, με την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος δεν θα υφίσταται πλέον ο συναλλαγματικός κίνδυνος στις διασυνοριακές εμπορικές και χρηματοοικονομικές συναλλαγές. Το γεγονός αυτό είχε ιδιαίτερη αξία για την Ελλάδα διότι η οικονομία της είχε μακρά ιστορία συναλλαγματικών κρίσεων και υποτιμήσεων.

Δεύτερον, ο πληθωρισμός, ο οποίος από το 1973 έως και το 1994 κυμαινόταν σε διψήφια νούμερα, έφτασε σε σημείο να περιοριστεί στο 3,3% κατά μέσο όρο ετησίως την περίοδο 2001-2007.

Τρίτον, τα επιτόκια δανεισμού του Ελληνικού Δημοσίου, των ελληνικών επιχειρήσεων και νοικοκυριών, διαμορφώθηκαν σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα και η πρόσβαση των επιχειρήσεων και των καταναλωτών σε χαμηλότοκα δάνεια ήταν ευκολότερη σε σχέση με κάθε άλλη περίοδο του παρελθόντος.

Συνοπτικά, μπορούμε να αναφέρουμε ότι η συμμετοχή της Ελλάδας στην ΟΝΕ βοήθησε πολύ στην άρση των σημαντικών βραχυχρόνιων περιορισμών, όσο αφορά τη χρηματοδότηση του μόνιμα ελλειμματικού ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών καθώς και ως προς τον εξωτερικό δανεισμό του Δημοσίου.

Τέλος, ήταν φανερό πως το ευρώ δημιούργησε τις αντικειμενικές προϋποθέσεις για τη γενικότερη εξυγίανση του συνόλου της ελληνικής οικονομίας

Πέρα από τις παραπάνω δυνατότητες και ευκαιρίες που προσέφερε η υιοθέτηση του ευρώ, επιπλέον, συνοδεύταν και από ιδιαίτερες απαιτήσεις. Η άρση των βραχυχρόνιων περιορισμών συνοδεύταν από την εισαγωγή αυστηρών μακροπρόθεσμων περιορισμών. Η Ελλάδα με την συμμετοχή της στην ΟΝΕ είχε τα θετικά μεν της απρόσκοπτη πρόσβαση στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου με διαμορφωμένα επιτόκια ιδιαίτερα χαμηλά, αλλά αυτό από την άλλη πλευρά είχε ως συνέπεια την απώλεια άσκησης νομισματικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Τυχόν υποχώρηση της ανταγωνιστικότητας μιας χώρας μέλους, πλέον θα αντιμετωπιζόταν μέσω της προσαρμογής των εγχώριων τιμών, του κόστους εργασίας, καθώς και με προσπάθεια βελτίωσης της παραγωγικότητας προκειμένου να μην αυξηθεί η ανεργία μεσοπρόθεσμα. Επίσης, στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ενοποίησης, σταμάτησε να υφίσταται η δυνατότητα μείωσης του εσωτερικού χρέους μέσω του πληθωρισμού, και οι χώρες-μέλη θα έπρεπε να είναι ιδιαίτερα προσεκτικές όσο αφορά τη δημοσιονομική τους διαχείριση. Αυτό το ρόλο είχε και το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ), που υιοθετήθηκε το 1997, ώστε να είναι διασφαλισμένη η δημοσιονομική πειθαρχία των χωρών στη ζώνη του ευρώ.

Από τα παραπάνω καταλαβαίνουμε ότι η συμμετοχή κάθε χώρας στην ευρωπαϊκή ενοποίηση είχε περιορισμούς και κάθε χώρα κινδύνευε εφόσον ασκούσε οικονομική πολιτική με βραχυχρόνια προοπτική, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τους ανωτέρω περιορισμούς. Οι χώρες λοιπόν της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα έπρεπε να αντιμετωπίζουν τους κίνδυνους αυτούς με όσο το δυνατόν αυξημένη δημοσιονομική πειθαρχία, συνετή εισοδηματική πολιτική και συνεχή βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Στην επταετία 2001-2007 η ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 4,2%, ο οποίος περιορίστηκε στο 3,6% κατά μέσο όρο την οκταετία 2001-2008 λόγω της οικονομικής κρίσης του 2008. Όμως, η ανάπτυξη αυτή βασίστηκε κυρίως στην εγχώρια ζήτηση, που αυξανόταν με ρυθμό 4,5%, ωθούμενη κατά κύριο λόγο από την ιδιωτική κατανάλωση, η οποία, στηρίχθηκε στην άνοδο των εισοδημάτων και την επέκταση της καταναλωτικής πίστης, αυξανόταν με ρυθμό 4,2%, δηλαδή όσο το ΑΕΠ. Οι επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου αυξάνονταν με ακόμη υψηλότερο μέσο ετήσιο ρυθμό (7,9%), αλλά μεγάλο μέρος τους αφορούσε αγορές κατοικιών, οι

οποίες, λόγω των χαμηλότοκων στεγαστικών δανείων καθώς και τις προσδοκίες ανόδου των εισοδημάτων, αυξήθηκαν στην επταετία με μέσο ετήσιο ρυθμό 9,7%. Ωστόσο, και οι λοιπές επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου αυξήθηκαν με υψηλό ρυθμό (6,5%).

Πίνακας 1: Ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές βασικών μακροοικονομικών μεγεθών, 2001-2008

Ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές βασικών μακροοικονομικών μεγεθών, 2001-2008							
Έτος	ΑΕΠ	Ιδιωτική κατανάλωση	Δημόσια κατανάλωση	Ακαθάριστες επενδύσεις κεφαλαίου	Μέσες αποδοχές στο σύνολο της οικονομίας (σε ονομαστικούς όρους)	Πληθωρισμός	Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)
2001	4,2	5,0	0,7	4,8	4,7	3,4	10,8
2002	3,4	4,7	7,2	9,5	6,6	3,6	10,3
2003	5,9	3,3	-0,9	11,8	5,6	3,5	9,7
2004	4,4	3,8	3,5	0,4	7,2	2,9	10,5
2005	2,3	4,5	1,1	-6,3	4,4	3,5	9,9
2006	5,5	4,4	3,1	14,9	5,7	3,2	8,9
2007	3,5	3,6	7,1	22,8	5,2	2,9	7,3
2008	-0,2	4,3	-2,6	-14,3	6,2	4,2	7,6
Μέσος ετήσιος ρυθμός:							
2001-2007	4,2	4,2	3,1	7,9	5,6	3,3	9,8
2001-2008	3,6	4,2	2,4	4,8	5,7	3,4	9,5
Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ και Τράπεζα της Ελλάδος.							

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2014, το χρονικό της μεγάλης κρίσης – Τράπεζα Ελλάδας 2008-2013

Ο πληθωρισμός κυμάνθηκε σε χαμηλά επίπεδα για τα ελληνικά δεδομένα και διαμορφώθηκε στο 3,3% ετησίως κατά μέσο όρο. Ήταν όμως σταθερά υψηλότερος σχεδόν κατά 1,5 εκατοστιαία μονάδα από το μέσο όρο των υπολοίπων χωρών της

ζώνης του ευρώ, με συνέπεια τη συνεχή απώλεια ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Από την ένταξη στην ΟΝΕ μέχρι το 2007, η διεθνής ανταγωνιστικότητα είχε υποχωρήσει κατά 14% σύμφωνα με τις σχετικές τιμές καταναλωτή και κατά 19,3% βάσει του σχετικού κόστους εργασίας, ενώ οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκαν με σχετικά χαμηλό μέσο ετήσιο ρυθμό 3,4% την επταετία 2001-2007.

Από τα παραπάνω στοιχεία γίνεται φανερό ότι η οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα την περίοδο από το 2000 ως το 2007, δηλαδή πριν ξεκινήσει η οικονομική κρίση, στηρίχτηκε κυρίως στην ιδιωτική κατανάλωση, η οποία είχε ενισχυθεί από την άνοδο των εισοδημάτων και την εύκολη πρόσβαση στον δανεισμό. Η κύρια μορφή επένδυσης την συγκεκριμένη περίοδο ήταν η αγορά κατοικίας (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014:15-18). Η άνοδος των λοιπών επενδύσεων ήταν συγκριτικά μικρότερη. Επίσης, την παραπάνω περίοδο η παραγωγή στην Ελλάδα δεν ανταποκρινόταν τόσο σε ποιότητα όσο και σε ποσότητα στην εγχώρια ζήτηση, και το κενό να καλύπτεται με εισαγωγές (αύξηση των εισαγωγών με μέσο ετήσιο ρυθμό 4,5% την επταετία 2001-2007), οι οποίες όμως σταδιακά διέυρυναν το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, από 3% του ΑΕΠ ετησίως κατά μέσο όρο την περίοδο 1994-1999 σε 8,5% την περίοδο 2000-2007 ενώ το 2007 το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών υπερέβη το 10% και το 2008 έφθασε το 14,9% του ΑΕΠ. Εφόσον η Ελλάδα είχε παραμείνει στην δραχμή, θα είχε σοβαρό πρόβλημα για την χρηματοδότηση του εξωτερικού ελλείματος και θα αναγκαζόταν να προβεί σε υποτίμηση του εθνικού νομίσματος καθώς θα είχε υψηλό πληθωρισμό. Η χρηματοδότηση των εισαγωγών έγινε με χαμηλότοκο εξωτερικό δανεισμό, τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα της οικονομίας. Ταυτόχρονα, οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών σαν ποσοστό του ΑΕΠ διαμορφώθηκαν, το 2007, σε χαμηλότερο επίπεδο από εκείνο άλλων χωρών της ευρωπαϊκής ένωσης (23,8% του ΑΕΠ, σε σύγκριση με 26,9% για την Ισπανία, 32,2% για την Πορτογαλία και 28,9% για την Ιταλία).

Πίνακας 2: Ανταγωνιστικότητα - δημοσιονομικά μεγέθη

Ανταγωνιστικότητα - δημοσιονομικά μεγέθη									
Όλα τα μεγέθη ως ποσοστά (%) του ΑΕΠ, εκτός εάν αναφέρεται διαφορετικά									
Έτος	Ετήσια εκατοστιαία μεταβολή πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας	Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών	Εμπορικό ισοζύγιο αγαθών	Τραπεζική χρηματοδότηση νοικοκυριών (καταναλωτική ή πίστη)	Τραπεζική χρηματοδότηση επιχειρήσεων	Έσοδα γενικής κυβέρνησης	Δαπάνες γενικής κυβέρνησης	Καθαρός δανεισμός (έλλειμμα) γενικής κυβέρνησης	Δημόσιο χρέος
2001	1,1 / 0,7	-7,2	-14,8	5,4	34,3	43,2	45,4	-4,4	103,7
2002	2,6 / 4,0	-6,5	-14,5	6,2	35,1	40,3	45,1	-4,8	101,7
2003	5,5 / 4,0	-6,5	-13,1	7,2	35,4	39,0	44,7	-5,7	97,4
2004	1,9 / 4,3	-5,8	-13,7	9,2	38,6	38,1	45,5	-7,4	98,6
2005	-0,1 / 0,5	-7,6	-14,3	11,3	42,0	39,0	44,6	-5,6	100,0
2006	0,8 / 0,8	-11,4	-16,9	12,7	44,9	39,2	45,3	-6,0	106,1
2007	6 / 1,6	-14,6	-18,6	14,3	49,9	40,7	47,5	-6,8	107,4
2008	2,5 / 7,1	-14,9	-18,9	15,6	56,8	40,7	50,6	-9,9	112,9
Μέσο ετήσιο ποσοστό % του ΑΕΠ (ή ρυθμός μεταβολής):									
2001-2007	1,9* / 2,5*	9,1	-15,5	10,1	41,2	39,6	45,5	-5,8	102,2
2001-2008	2,0* / 3,1*	-9,8	-15,9	10,8	43,2	39,7	46,1	-6,3	103,5
Σωρευτική μεταβολή οκταετίας 2001-2008: 16,9% (βάσει σχετικών τιμών καταναλωτή), 27,7% (βάσει σχετικού κόστους εργασίας) Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat και Τράπεζα της Ελλάδος.									

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2014, το χρονικό της μεγάλης κρίσης – Τράπεζα Ελλάδας 2008-2013

Το μεγαλύτερο μερίδιο στην αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης είχε το εμπόριο με συνολική προστιθέμενη αξία, από 14,1% το 2000 σε 17,4% το 2007. Στην Ελλάδα την συγκεκριμένη χρονική περίοδο η καταναλωτική συμπεριφορά είχε μεταβληθεί και

τον κύριο λόγο της εμπορικής δραστηριότητας είχαν τα εισαγόμενα καταναλωτικά και διαρκή καταναλωτικά αγαθά. Τα Ι.Χ. επιβατικά αυτοκίνητα π.χ που κυκλοφορούσαν στην Ελλάδα (εισαγόμενα) αυξήθηκαν από 148,1 χιλιάδες κατά μέσο όρο την περίοδο 1990-1998 σε 270,2 χιλιάδες κατά μέσο όρο την περίοδο 1999-2008, δηλαδή διπλάσιος ετήσιος μέσος όρος.

Όλα τα παραπάνω φανερώνουν ότι στην Ελλάδα, παρά την ένταξη της στην ΟΝΕ, δεν ασκήθηκαν εκείνες οι πολιτικές που να αντιμετωπίζουν με ουσιώδη τρόπο τα προβλήματα της οικονομίας που προϋπήρχαν για πολλά χρόνια καθώς και δεν υπήρξε προσέγγιση και υιοθέτηση των παραγωγικών μοντέλων και προτύπων των άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

Ειδικότερα η Ελλάδα μετά την ένταξη της στην ευρωπαϊκή ένωση αντί να δράξει την ευκαιρία και να ακολουθήσει μια περιοριστική οικονομική πολιτική, υιοθετώντας ένα σωστό και παραγωγικό μοντέλο ανάπτυξης εντούτοις ακολούθησε επεκτατική πολιτική, αυξάνοντας το χρέος, αδυνατώντας να ανταποκριθεί τις υποχρεώσεις της σύμφωνα με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική διατηρήθηκε έως και το τέλος του 2004, παρά το γεγονός ότι ουσιαστικά από το Μάιο του 2004 η Ελλάδα είχε υπαχθεί στη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος λόγω της ανόδου του ελλείμματος πάνω από την τιμή αναφοράς της Συνθήκης (3% του ΑΕΠ).

Από τα πιο σοβαρά προβλήματα εκείνης της περιόδου με σοβαρό αντίκτυπο στην εικόνα και την αξιοπιστία της Ελλάδας προς τις αγορές και τους ευρωπαϊκούς θεσμούς, ήταν οι συνεχείς αναθεωρήσεις των δημοσιονομικών δεδομένων (Τράπεζα της Ελλάδας, 2014:18-20).

Η πρώτη σημαντική αναθεώρηση έγινε τον Ιούνιο του 2002, η οποία με βάση ένα νέο πιο αυστηρό πλαίσιο κανόνων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την καταγραφή των συναλλαγών του δημοσίου, αναθεωρήθηκαν τα ελλείμματα του 2000 και του 2001 προς τα άνω κατά 1% και 1,5% του ΑΕΠ αντίστοιχα, ενώ ακόμη μεγαλύτερη ήταν η αναθεώρηση των στοιχείων του χρέους, καθώς καταγράφηκαν όλα τα νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα που δεν είχαν καταγραφεί.

Η μεγάλη αναθεώρηση των ελληνικών στοιχείων έγινε το 2004 με τη “δημοσιονομική απογραφή”. Στις 31 Αυγούστου οι Ελληνικές Αρχές απέστειλαν γνωστοποίηση στην Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία, με προς τα άνω αναθεώρηση του ελλείμματος για όλα τα έτη της περιόδου 2000-2004.

Η απογραφή του 2004 όμως έλαβε αδικαιολόγητα μεγάλη δημοσιότητα, με αποτέλεσμα να επιδράσει αρνητικά στην αξιοπιστία των δημοσιονομικών στοιχείων στο σύνολό τους. Δύο ήταν τα άμεσα αρνητικά αποτελέσματα, που είχαν μακροχρόνιες επιπτώσεις:

Πρώτον, η μονομερής αναθεώρηση από την EUROSTAT των στοιχείων της τριετίας 1997-1999, στοιχεία που στηρίχτηκε η απόφαση για ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ. Έτσι λοιπόν, με βάση τα αναθεωρημένα αυτά στοιχεία, η Ελλάδα εμφανίζεται να μην έχει εκπληρώσει το 1999 το κριτήριο του δημοσιονομικού ελλείμματος (το οποίο ήταν κάτω του 3% του ΑΕΠ), όπως απαιτούσε η Συνθήκη.

Δεύτερον, η σύνδεση της απογραφής με την αλλαγή της κυβέρνησης, γεγονός που υποδήλωνε ασυνέχεια του κράτους.

Τον Νοέμβριο του 2010 η Eurostat προχώρησε σε αναθεώρηση των ελληνικών ελλειμμάτων των τελευταίων ετών. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά το έλλειμμα του 2006 τοποθετήθηκε στο 5,7% του ΑΕΠ (12,1 δισ. ευρώ), του 2007 στο 6,4% του ΑΕΠ (14,4 δισ. ευρώ), του 2008 στο 9,4% του ΑΕΠ (22,3 δις ευρώ) και του 2009 στο 15,4% του ΑΕΠ (36,1 δισ. ευρώ). Αντίστοιχα υπήρξε αναθεώρηση και του χρέους προς τα πάνω, με το χρέος του 2009 να αναθεωρείται στο 126,8% του ΑΕΠ που αντιστοιχεί σε 298 δις Ευρώ.

2.2 Η Ελλάδα στην οικονομική κρίση

Όπως αναφέραμε παραπάνω, η πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα άρχισε με αίσιους αιώνους για την Ελλάδα. Η υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος, που είχε σημαντικές

θετικές επιδράσεις τόσο στη λειτουργία της οικονομίας, αλλά και αναβάθμιζε τη θέση της χώρας στην παγκόσμια κοινότητα, καθώς και δημιουργούσε προσδοκίες ότι η Ελλάδα θα άρχιζε να προσανατολίζεται προς έναν ουσιαστικό εκσυγχρονισμό των δομών της σε όλα τα επίπεδα: το οικονομικό, το κοινωνικό και το πολιτικό. Οι προσδοκίες αυτές, όμως τελικά, δεν επαληθεύθηκαν.

Η Ελλάδα από την μία αποδέχθηκε και απόλαυσε τα οφέλη του ενιαίου νομίσματος, από την άλλη δεν συμμορφώθηκε όμως με τους όρους που συνεπαγόταν η συμμετοχή της σ' αυτό, δηλ. τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος κάτω του 3% και το σταδιακό περιορισμό του δημόσιου χρέους σε μία δεκαετία κάτω του 60% του ΑΕΠ. Αντίθετα, οι υψηλές δαπάνες, η χαμηλή είσπραξη εσόδων και οι διαρθρωτικές δυσκαμψίες στην οικονομία της Ελλάδας σε συνδυασμό με την πρόσβαση σε κεφάλαια με χαμηλά επιτόκια μετά την υιοθέτηση του ευρώ, ουσιαστικά διευκόλυναν την συσσώρευση υψηλών επιπέδων εξωτερικού χρέους (Nelson, et.al., 2011:371-390.). Αποτέλεσμα ήταν η υπαγωγή της Ελλάδας στη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος τον Ιούλιο του 2004 (όπως προαναφέρθηκε), αλλά και τον Απρίλιο του 2009.

Οι παραπάνω αδυναμίες της οικονομικής πολιτικής οδήγησαν σε συνεχή αύξηση του δημόσιου χρέους, το οποίο στην οκταετία έως και το 2007 αυξήθηκε κατά 112,9 δισεκ. ευρώ. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ παρέμεινε ουσιαστικά στάσιμος (γύρω στο 100% του ΑΕΠ), παρά τις εξαιρετικά ευνοϊκές για τη μείωσή του συνθήκες που επικράτησαν την συγκεκριμένη περίοδο.

Στο κοινωνικό επίπεδο, η συνεχής βελτίωση των εισοδημάτων και η ευχερέστερη πρόσβαση στο δανεισμό επηρέασαν καθοριστικά την καταναλωτική συμπεριφορά. Η ταχεία άνοδος της ιδιωτικής κατανάλωσης είχε θετική επίδραση στην πορεία του ΑΕΠ, περιόρισε όμως την εγχώρια αποταμίευση και επιβάρυνε υπέρμετρα το εξωτερικό ισοζύγιο.

Την συγκεκριμένη περίοδο υπήρξε προβληματική και η σχέση της κοινωνίας με τους θεσμούς, οι οποίοι δεν θεωρήθηκαν ως η αυτονόητη βάση και κατευθυντήρια γραμμή πρακτικών και συμπεριφορών. Έτσι, εντάθηκαν φαινόμενα όπως η

παραοικονομία, η φοροδιαφυγή, η αυθαίρετη δόμηση και η διαφθορά, τα οποία συνέβαλαν καθοριστικά στις αρνητικές εξελίξεις που ακολούθησαν.

Όλα τα παραπάνω καθιστούν σαφές πως η Ελληνική οικονομία την περίοδο του 2007(πριν την κρίση) ήταν ιδιαίτερα ευάλωτη σε τυχόν δυσμενείς εξελίξεις, π.χ. άνοδο των επιτοκίων δανεισμού του Δημοσίου ή δυσκολίες ως προς την αναχρηματοδότηση του δημόσιου χρέους. Ήταν επίσης σαφές ότι η οικονομία δεν διέθετε τον απαραίτητο δυναμισμό, τις δομές, τα θεμέλια, αλλά και ούτε το θεσμικό εξοπλισμό για να αντιμετωπίσει, με εφαρμογή της απαιτούμενης πολιτικής, μια αιφνίδια επιδείνωση των μακροοικονομικών δεδομένων(Τράπεζα της Ελλάδας, 2014:23-26).

Η περίοδος 2008-2009 – Αρχή της κρίσης

Η χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία ξεκίνησε αρχικά στις ΗΠΑ τον Αύγουστο του 2007 και επιδεινώθηκε ραγδαία το φθινόπωρο του 2008 με την κατάρρευση της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers, μετεξελίχθηκε αργότερα σε παγκόσμια οικονομική κρίση, στο περιβάλλον των στενά διασυνδεδεμένων οικονομιών, προκαλώντας τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση από τη δεκαετία του 1930 και σοβαρή δημοσιονομική επιδείνωση στις περισσότερες χώρες. Οι επιπτώσεις ήταν δυσμενείς για όλες τις οικονομίες του πλανήτη.

Το 2009 η παγκόσμια οικονομία στο σύνολο της κατέγραψε αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης, για πρώτη φορά στη μεταπολεμική περίοδο, καθώς οι περισσότερες οικονομίες εισήλθαν σε βαθιά ύφεση και ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ στις αναδυόμενες οικονομίες σημείωσε σημαντική επιβράδυνση. Στην ζώνη του ευρώ οι οικονομίες των χωρών κατέγραψαν αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής του ΑΕΠ, ενώ τη μεγαλύτερη ύφεση παρουσίασαν οι περισσότερο ανοικτές οικονομίες, δηλαδή οι χώρες που οι οικονομίες τους στηρίζονταν στο διεθνές εμπόριο, μιας και η πτώση του ήταν ραγδαία (κατά 10,7%). Οι χώρες αυτές όμως ήταν που ευνοήθηκαν πρώτες από την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας το 2010. Αντίθετα, χώρες που είχαν σοβαρές εξωτερικές και εσωτερικές μακροοικονομικές ανισορροπίες καθώς και

διαρθρωτικές αδυναμίες δεν διέθεταν την απαιτούμενη αντοχή και ευελιξία για να αντιμετωπίσουν μόνες τις επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης και αργότερα να επωφεληθούν από την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας και του διεθνούς εμπορίου, που ακολούθησε μετά τη μεγάλη ύφεση του 2009.

Έτσι, ενώ χώρες που διέθεταν υγιή οικονομικά δεδομένα κατόρθωσαν σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα να βρεθούν εκ νέου σε τροχιά ανάπτυξης, χώρες με μεγάλες μακροοικονομικές ανισορροπίες και διαρθρωτικές αδυναμίες και αδύνατα οικονομικά δεδομένα, αντιμετώπισαν σημαντικές δυσκολίες και σε ορισμένες περιπτώσεις χρειάστηκαν εξωτερική οικονομική βοήθεια.

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση άρχισε να επηρεάζει αρνητικά και την ελληνική οικονομία, ιδίως από τον Οκτώβριο του 2008 και μετά, οπότε η κρίση επιδεινώθηκε δραματικά. Το 2008, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης υπερέβη το 4% του ΑΕΠ, με αποτέλεσμα να υπαχθεί η Ελλάδα στη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος τον Απρίλιο του 2009, ενώ το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε, και έφτασε το 97%. Οι εξελίξεις του 2008 έδειχναν ήδη καθαρά ότι η οικονομία όδευε προς επιδείνωση, γεγονός που επιβεβαιώθηκε με δραματικό τρόπο τον επόμενο χρόνο.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από τα παραπάνω, είναι ότι την περίοδο εκείνη, δεν είχε συνειδητοποιηθεί η σοβαρότητα της κατάστασης και πολλοί ήταν αυτοί που πίστευαν αφελώς πως η ταχεία ανάπτυξη των προηγούμενων χρόνων θα συνεχίζονταν και αντιμετώπιζαν την διεθνή κρίση ως ένα μακρινό φαινόμενο που δεν αφορούσε την Ελλάδα.

Το 2009, αναδύθηκαν με οξύτητα προβλήματα που ενώ προϋπήρχαν και τα προηγούμενα χρόνια, δεν δινόταν η απαιτούμενη σημασία, μέσα στο κλίμα εφησυχασμού που είχε καλλιεργηθεί και που είχε τροφοδοτήσει η ανάπτυξη των προηγούμενων ετών. Με την έλευση, όμως, της παγκόσμιας κρίσης τα προβλήματα δεν ήταν δυνατόν πλέον να ελεγχθούν και προκειμένου να αντιμετωπιστούν, θα έπρεπε να ληφθούν άμεσα έκτακτα μέτρα καθώς και συντονισμένες προσπάθειες.

Τα δημοσιονομικά μεγέθη το 2009 είχαν εκτροχιαστεί, όπου το έλλειμμα έφθασε το 15,7% του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος το 129,7% του ΑΕΠ.

Σημείο καμπής που επιδείνωσε το αρνητικό κλίμα για την Ελλάδα, ήταν η ανακοίνωση των ελληνικών αρχών στις 22 Οκτωβρίου 2009 ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα του 2009 ήταν υπερδιπλάσιο του προβλεπομένου και ότι και το έλλειμμα του 2008 ήταν σημαντικά αυξημένο σε σχέση με τις εκτιμήσεις.

Αυτή η μεγάλη επίσημη αναθεώρηση του ελλείματος δημιούργησε μεγάλο πρόβλημα για την χώρα καθώς επιβεβαίωσε τις εκτιμήσεις των αγορών, και των οίκων αξιολόγησης ότι το δημοσιονομικό πρόβλημα της Ελλάδος ήταν πολύ σοβαρότερο από ότι υποδήλωναν τα στοιχεία που είχαν παρουσιαστεί. Αυτό το γεγονός ήταν που έκανε τις αγορές να θέτουν τα παρακάτω δύο κρίσιμα ερωτήματα: Πρώτον, αν οι ελληνικές αρχές έχουν τη θέληση και την αποφασιστικότητα να εφαρμόσουν ένα πρόγραμμα προσαρμογής και να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση του ελλείματος και, δεύτερον, αν τα στατιστικά δεδομένα καταγράφουν με αξιοπιστία τη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας.

Η κρίσιμη περίοδος 2010-2012

Ήδη από τον Ιανουάριο του 2009, η Standard & Poor's υποβάθμισε την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας από Α σε Α-, λόγω της "επιδεινούμενης απώλειας ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας", διατηρώντας την ωστόσο στην κατηγορία επενδυτικής διαβάθμισης (investment grade). Με την υποβάθμιση αυτή, οι διαφορές αποδόσεων (spreads) μεταξύ των ελληνικών και των γερμανικών κρατικών ομολόγων αυξήθηκαν στις 300 μονάδες βάσης τον Ιανουάριο του 2009 και παρέμειναν στο επίπεδο αυτό μέχρι το Μάρτιο. Τους μήνες που ακολούθησαν τα spreads κυμάνθηκαν χαμηλότερα, μεταξύ 150 και 200 μονάδων βάσης, ενώ κινήθηκαν ξανά ανοδικά τους τελευταίους μήνες του 2009.

Το πραγματικό ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα που ήταν της τάξης του 15% για το 2009 σήμαινε ότι το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από περίπου 110% σε πάνω από

125% ως ποσοστό του ΑΕΠ. Αυτό εξηγείται διότι λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης, υπήρχε στασιμότητα του ΑΕΠ και ύφεση ήδη από το 2008. Ως εκ τούτου το ετήσιο έλλειμμα απλά προστίθετο στο χρέος. Ο παρονομαστής (το ΑΕΠ) ήταν πλέον στάσιμος.

Όλα τα παραπάνω διαμόρφωσαν ένα αρνητικό κλίμα για την Ελλάδα στο εξωτερικό και ο τότε πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής, που κυβερνούσε με μία μικρή πλειοψηφία 152 βουλευτών, εξαγγέλλει πρόωρες εκλογές για τις 4 Οκτωβρίου 2009. Τις εκλογές κέρδισε το ΠΑΣΟΚ έχοντας δώσει προεκλογικά υποσχέσεις για αυξήσεις μισθών στα όρια του πληθωρισμού.

Η νέα κυβέρνηση δεν προχώρησε άμεσα σε λήψη μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης, με σκοπό να καθησυχάσει τις αγορές. Αντίθετα προχώρησε σε εφαρμογή των προεκλογικών της δεσμεύσεων σε θέματα κοινωνικής πολιτικής, όπως η καταβολή του κοινωνικού επιδόματος αλληλεγγύης σε κοινωνικές ομάδες που είχαν χαμηλό εισόδημα. Ο προϋπολογισμός για το 2010 περιλάμβανε αυξήσεις, στα όρια του πληθωρισμού, σε χαμηλούς μισθούς και συντάξεις. Ο προϋπολογισμός περιείχε επίσης μέτρα για την μείωση των δαπανών με περιστολή κρατικής σπατάλης και περικοπές σε λειτουργικές δαπάνες ενώ υπολόγιζε αύξηση εσόδων, κυρίως μέσω της αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής.

Από τον Ιανουάριο του 2010 ξεκίνησε μία συνεχής άνοδος των spreads, που συχνά έχει αναφερθεί στον τύπο ως ράλι των spreads. Στις 21 Ιανουαρίου του 2010 το spread των 10ετών ομολόγων ξεπέρασε τις 300 μονάδες και στη συνέχεια ακολούθησε έντονα αυξητική πορεία μιας και ξεπέρασε τις 1000 μονάδες τον Απρίλιο του 2010(Τράπεζα της Ελλάδας, 2014:36-44).

Πρώτο πακέτο μέτρων λιτότητας

Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Γεώργιος Παπανδρέου ανακοίνωσε στις 9 Φεβρουαρίου μέτρα για τον δημόσιο τομέα τα οποία περιελάμβαναν πάγωμα μισθών και συντάξεων, περικοπές επιδομάτων 10%, περικοπές υπερωριών.

Δεύτερο πακέτο μέτρων λιτότητα

Για την αποφυγή του ενδεχομένου στάσης πληρωμών η κυβέρνηση έλαβε στις 3 Μαρτίου νέα σκληρότερα μέτρα, τα οποία ήταν:

- Μείωση 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, αδείας.
- Μείωση 12% σε όλα τα επιδόματα του Δημοσίου τομέα.
- Μείωση 7% στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ.
- Αύξηση ΦΠΑ από 4,5 στο 5%, από 9 στο 10%, από 19 στο 21%.
- Αύξηση 15% στον φόρο της βενζίνης.
- Επιβολή επιπλέον 10% έως 30% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.
- Επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα αυτοκίνητα.
- Επέκταση των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα ακίνητα.

Μνημόνιο και τρίτο πακέτο μέτρων λιτότητας

Παρά την λήψη όλων των παραπάνω μέτρων, η Ελλάδα δεν κατάφερε να βελτιώσει την θέση της στις διεθνείς αγορές, με αποτέλεσμα ενάμιση μήνα μετά να προσφύγει στην βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα. Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23 Απριλίου από τον πρωθυπουργό ο οποίος βρισκόταν εκείνη την ημέρα στο Καστελόριζο.

Στις 3 Μαΐου 2010, η Ελλάδα αιτήθηκε 80 δισεκατομμύρια ευρώ από τις υπόλοιπες (15) χώρες του Ευρώ καθώς και 30 δισεκατομμύρια από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Την αίτηση δανεισμού συνόδευσαν 3 συνημμένα μνημόνια:

"Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής" (ΜΟΧΠ),

"Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης" (ΤΜΣ) και

"Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής" (ΣΠΟΠ).

Στις 8 Μαΐου 2010 εγκρίθηκε "Σύμβαση Δανειακής Διευκόλυνσης" με τις χώρες του Ευρώ και "Διακανονισμός Χρηματοδότησης Αμέσου Ετοιμότητας" με το ΔΝΤ. Το σύνολο όλων αυτών των συμφωνιών ονομάζεται συχνά και για συντομία "Μνημόνιο". Στη συνέχεια σχηματίστηκε μια ομάδα από εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), πολύ γνωστή και ως "Τρόικα", η οποία αξιολογούσε την πρόοδο του προγράμματος εφαρμογής των όρων του "Μνημονίου".

Η Ελλάδα έπρεπε να θεσμοθετήσει μέτρα προκειμένου να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης. Τα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου και προέβλεπαν:

- Αντικατάσταση του 13ου και 14ου μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με επίδομα 500 Ευρώ σε όλους όσους έχουν αποδοχές μέχρι 3.000 ευρώ και πλήρης κατάργησή των δύο μισθών για μεγαλύτερες αποδοχές.
- Αντικατάσταση 13ης και 14ης σύνταξης με επίδομα 800 ευρώ για συντάξεις ως 2500 ευρώ.
- Περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν υπάρχουν επιδόματα.
- Αύξηση του υψηλού συντελεστή ΦΠΑ από 21% σε 23%, του μεσαίου από 10% σε 11% (από 1η Ιουλίου 2010) και από 11% σε 13% (από 1η Ιανουαρίου 2011) και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5% (από 1η Ιανουαρίου 2011).
- Αύξηση στον ειδικό φόρο κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10%

- Αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων
- Πρόσθεση ενός επιπλέον 10% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.

Το νομοσχέδιο προέβλεπε αύξηση του ορίου απολύσεων και μείωση του κατώτατου μισθού, και στο ασφαλιστικό προέβλεπε αύξηση στα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης των γυναικών στον δημόσιο τομέα.

Στο επόμενο διάστημα που ακολούθησε την ψήφιση του τρίτου πακέτου μέτρων, η κυβέρνηση προανήγγειλε μέτρα που προκάλεσαν αντιδράσεις πολλών επαγγελματικών κλάδων, κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και του φθινοπώρου. Χαρακτηριστικές ήταν οι αντιδράσεις των ιδιοκτητών φορτηγών που διαμαρτύρονταν για το άνοιγμα του επαγγέλματός τους, των ναυτεργατών για την κατάργηση του καμποτάζ, των υπαλλήλων των ΜΜΜ, για περικοπές στους μισθούς τους.

Η συνέπειες όλων αυτών των μέτρων άρχισαν να φαίνονται ήδη από το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου. Η ανεργία και ο πληθωρισμός άρχισαν να εκτινάσσονται ενώ οι μικροεπιχειρήσεις έβλεπαν συνεχώς τον τζίρο τους να μειώνεται με αποτέλεσμα να οδηγούνται αναγκαστικά όλο και περισσότερες στο κλείσιμο.

Ελληνική κρίση & Ιστορικά γεγονότα

Ας δούμε λοιπόν συνοπτικά τα σημαντικότερα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην Ελλάδα από το 2008 έως σήμερα:

-18 Νοεμβρίου 2008: Ψηφίζεται από την Ελληνική βουλή πακέτο στήριξης των ελληνικών τραπεζών, ποσού 28 δισεκατομμυρίων ευρώ.

-14 Ιανουαρίου 2009: Ο γνωστός οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's μειώνει την πιστοληπτική αξιολόγηση της Ελλάδας από τη βαθμίδα A σε A-, με την αιτιολογία της επιδείνωση της κατάστασης των δημοσίων οικονομικών της χώρας μας.

-27 Απριλίου 2009: Με απόφαση του Συμβουλίου Οικονομικών Υποθέσεων της ΕΕ (ECOFIN), η Ελλάδα μπαίνει επισήμως στη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος.

-2 Σεπτεμβρίου 2009: Εξαγγελία πρόωρων εκλογών από τον πρωθυπουργό της Ελλάδας Κ. Καραμανλής για τις 4 Οκτωβρίου 2009.

-4 Οκτωβρίου 2009: Τις εκλογές κερδίζει το ΠΑΣΟΚ με ποσοστό 43,92% εξασφαλίζοντας 160 έδρες στη νέα βουλή.

-20 Οκτωβρίου 2009: Ο υπουργός οικονομικών Παπακωνσταντίνου ανακοινώνει στο ECOFIN ότι το έλλειμμα για το 2009 θα κυμανθεί, ως ποσοστό του ΑΕΠ, στο 12,7% αντί του 6% που το είχε υπολογίσει η προηγούμενη κυβέρνηση.

-22 Οκτωβρίου 2009: Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A στο A-.

-8 Δεκεμβρίου 2009: Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A- στο BBB+.

-16 Δεκεμβρίου 2009: Ο οίκος αξιολόγησης Standard and Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A- στο BBB+.

-23 Δεκεμβρίου 2009: Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A1 στο A2.

-8 Ιανουαρίου 2010: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκδίδει έκθεση σχετικά με τα Στατιστικά Στοιχεία του Χρέους και του Ελλείμματος της Ελληνικής Κυβέρνησης, στην οποία και επισημαίνει σκόπιμη εσφαλμένη αναφοράς δεδομένων και διατυπώνει επιπλέον αμφιβολίες για την ακρίβεια των στοιχείων.

-21 Ιανουαρίου 2010: Το spread των 10ετών ομολόγων ξεπέρασε τις 300 μονάδες.

-26 Ιανουαρίου 2010: Διεξάγεται το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ στο Νταβός. Ο Έλληνας πρωθυπουργός κ. Παπανδρέου Γεώργιος δέχεται πιέσεις για λήψη μέτρων.

-9 Φεβρουαρίου 2010: Ανακοινώνεται το πρώτο πακέτο μέτρων που αφορά τον δημόσιο τομέα.

- 3 Μαρτίου 2010:** Ανακοινώνεται δεύτερο μεγαλύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων.
- 9 Απριλίου 2010:** Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BBB+ στο BBB-.
- 22 Απριλίου 2010:** Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A2 στο A3.
- 23 Απριλίου 2010:** Η Ελλάδα προσφεύγει στον μηχανισμό στήριξης που συγκροτούν από κοινού το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.
- 27 Απριλίου 2010:** Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BBB+ στο BB+.
- 28 Απριλίου 2010:** Το spread των 10ετών ομολόγων ξεπέρασε τις 1000 μονάδες.
- 2 Μαΐου 2010:** Ανακοινώθηκαν τα μέτρα σκληρής λιτότητας που επέβαλε στην Ελλάδα η τρoίκα ΔΝΤ, ΕΕ και ΕΚΤ.
- 6 Μαΐου 2010:** Ψηφίστηκε από τη βουλή το μνημόνιο που υπέγραψε η κυβέρνηση με την Ε.Ε. και το ΔΝΤ για τα μέτρα που θα ληφθούν, προκειμένου να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης. Υπερψηφίστηκε από τους βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, του ΛΑΟΣ και τη βουλευτή της ΝΔ Ντόρα Μπακογιάννη.
- 8 Μαΐου 2010:** Υπογράφηκε η Δανειακή σύμβαση μεταξύ Ελλάδας και κρατών μελών της ΕΕ.
- 10 Μαΐου 2010:** Υπογράφηκε η αντίστοιχη σύμβαση μεταξύ Ελλάδας και ΔΝΤ.
- 14 Ιουνίου 2010:** Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τέσσερις βαθμίδες από το επίπεδο A3 σε Ba1.
- 23 Δεκεμβρίου 2010:** Ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός για το 2011.
- 14 Ιανουαρίου 2011:** Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BBB- στο BB+.

-7 Μαρτίου 2011: Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τρεις βαθμίδες από το επίπεδο Ba1 στο B1.

-12 Μαρτίου 2011: Απόφαση συνόδου κορυφής της ΕΕ για επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής του δανείου του Μαΐου 2010, κατά 7,5 χρόνια καθώς και μείωση επιτοκίου κατά 1%.

-29 Μαρτίου 2011: Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BB+ στο BB-.

-9 Μαΐου 2011: Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BB- στο B.

-20 Μαΐου 2011: Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BB+ στο B+.

-1 Ιουνίου 2011: Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο B1 στο Caa1.

-3 Ιουνίου 2011: Ο κινεζικός οίκος αξιολόγησης Dagong υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BB στο CCC.

-14 Ιουνίου 2011: Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τρεις βαθμίδες από το επίπεδο B στο CCC.

-17 Ιουνίου 2011: Ανασχηματισμός της κυβερνήσεως. Νέος υπουργός οικονομικών αναλαμβάνει ο Ευάγγελος Βενιζέλος.

-29 Ιουνίου 2011: Ψηφίστηκε το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα με 155 ψήφους υπέρ (συνολικά 154 ψήφοι από το ΠΑΣΟΚ και 1 από την ΝΔ).

-13 Ιουλίου 2011: Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τρεις βαθμίδες από το επίπεδο B+ στο CCC.

-21 Ιουλίου 2011: Η σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέληξε σε συμφωνία νέας δανειοδότησης της Ελλάδας, ύψους 158 δις Ευρώ.

-25 Ιουλίου 2011: Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τρεις βαθμίδες από το επίπεδο Caa1 στο Ca που αποτελούσε το τελευταίο σκαλί της διεθνούς λίστας αξιολογήσεων.

-27 Ιουλίου 2011: Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο CCC στο CC θέτοντας την Ελλάδα στο τελευταίο σκαλί της διεθνούς λίστας αξιολογήσεων.

-8 Αυγούστου 2011: Στο χρηματιστήριο Αθηνών ο γενικός δείκτης πέφτει κάτω από τις 1.000 μονάδες, για πρώτη φορά από τις 7 Ιανουαρίου του 1997.

-17 Αυγούστου 2011: Η Ελλάδα προχωρά σε διμερή συμφωνία με την κυβέρνηση της Φινλανδίας, παρέχοντάς της εγγυήσεις για να συμμετάσχει στο δεύτερο δάνειο της Ελλάδας.

-6 Σεπτεμβρίου 2011: Ο υπουργός οικονομικών Ευάγγελος Βενιζέλος ανακοινώνει νέα συμπληρωματικά μέτρα.

-11 Σεπτεμβρίου 2011: Ο υπουργός οικονομικών Ευάγγελος Βενιζέλος ανακοίνωσε την επιβολή του ειδικού τέλους ακινήτων που θα καταβάλλεται μέσω λογαριασμού της ΔΕΗ (του γνωστού ΕΝΦΙΑ).

-14 Σεπτεμβρίου 2011: Κατατίθεται το τελικό σχέδιο για το ειδικό τέλος ακινήτων. Η επιβάρυνση ανά τετραγωνικό μέτρο φτάνει ως το διπλάσιο ποσό σε σχέση με αυτό που είχε ανακοινωθεί αρχικά.

-21 Σεπτεμβρίου 2011: Ανακοίνωση για νέα μείωση του αφορολόγητου ορίου στις 5.000 ευρώ. Επίσης ανακοινώθηκαν περικοπές σε συντάξεις κατά 20% για το ποσό που υπερβαίνει τα 1.200 Ευρώ.

-11 Οκτωβρίου 2011: Ανακοινώνεται ότι κρατικοποιήθηκε η ελληνική τράπεζα Proton Bank, καθώς αιτήθηκε κεφαλαιακή ενίσχυση από το ΤΧΣ.

-27 Οκτωβρίου 2011: Απόφαση συνόδου κορυφής της ΕΕ για κούρεμα του ελληνικού χρέους κατά 50%.

-31 Οκτωβρίου 2011: Ο πρωθυπουργός ανακοινώνει την απόφασή του για διεξαγωγή δημοψηφίσματος για την δανειακή σύμβαση.

-6 Νοεμβρίου 2011: Στη συνάντησή στο προεδρικό μέγαρο μεταξύ των Γεώργιου Παπανδρέου, Αντώνη Σαμαρά και Κάρολου Παπούλια υπήρξε συμφωνία για κυβέρνηση συνεργασίας.

-10 Νοεμβρίου 2011: Μετά από διεργασίες μεταξύ των κομμάτων του ΠΑΣΟΚ, της ΝΔ και του ΛΑΟΣ ανεδείχθη ως νέος πρωθυπουργός ο Λουκάς Παπαδήμος.

-9 Φεβρουαρίου 2012: Σε συμφωνία κατέληξαν οι συζητήσεις των αρχηγών των κομμάτων της συγκυβέρνησης, για το πακέτο μέτρων που απαιτεί η τρόικα, ώστε να μπορέσει να προχωρήσει το νέο δανειακό πακέτο και το PSI.

-12 Φεβρουαρίου 2012: Η Βουλή συζήτησε την πρόταση νόμου για τη συμφωνία του 2ου Μνημονίου Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος. Η πρόταση υπερψηφίστηκε τις πρώτες πρωινές ώρες της 13ης Φεβρουαρίου από 199 βουλευτές.

-9 Μαρτίου 2012: Ολοκληρώθηκε το PSI με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα να φτάνει το 95,7%.

-11 Απριλίου 2012: Προκηρύχτηκαν εκλογές για τις 6 Μαΐου 2012.

-6 Μαΐου 2012: Διεξάγονται οι εκλογές από τις οποίες δεν προέκυψε τελικά κυβέρνηση.

-16 Μαΐου 2012: Ορκίζεται η υπηρεσιακή κυβέρνηση Παναγιώτη Πικραμένου.

-5 Ιουνίου 2012: Ο γενικός δείκτης του χρηματιστηρίου Αθηνών κλείνει κάτω από τις 500 μονάδες.

-17 Ιουνίου 2012: Διεξάγονται οι εκλογές οι οποίες οδήγησαν τελικά σε δημιουργία κυβέρνησης συνασπισμού με τη συμμετοχή της Νέας Δημοκρατίας, του ΠΑΣΟΚ και της ΔΗΜΑΡ.

-21 Ιουνίου 2012: Ορκωμοσία της κυβέρνησης του Αντώνη Σαμαρά.

- 26 Ιουνίου 2012:** Αναλαμβάνει Υπουργός Οικονομικών ο Γιάννης Στουρνάρας.
- 7 Νοεμβρίου 2012:** Υπερψηφίστηκε το Μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα με 153 ψήφους.
- 22 Δεκεμβρίου 2012:** Ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός για το 2013.
- 28 Απριλίου 2013:** Ψηφίστηκε το πολυνομοσχέδιο του Υπουργείου Οικονομικών.
- 30 Δεκεμβρίου 2014:** Με αφορμή την μη εκλογή προέδρου της δημοκρατίας και όπως προβλέπει το σύνταγμα, ο πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς δηλώνει την διάλυση της βουλής καθώς και την παραίτηση της κυβέρνησης του και προκηρύσσονται πρόωρες εκλογές στις 25 Ιανουαρίου 2015.
- 25 Ιανουαρίου 2015:** Νίκη του ΣΥΡΙΖΑ ο οποίος συγκεντρώνει 36,34% και 149 έδρες εμφανίζουν τα αποτελέσματα των πρόωρων εκλογών. Η Νέα Δημοκρατία λαμβάνει 27,81% και 76 έδρες και καταλαμβάνει την θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης.
- 26 Ιουνίου 2015:** Προκήρυξη δημοψηφίσματος για τη νέα δανειακή σύμβαση για τις 5/7/2015. Οι πανικόβλητοι πολίτες αδειάζουν τα ΑΤΜ.
- 29 Ιουνίου 2015:** Επιβολή capital controls καθώς και κλείσιμο τραπεζών.
- 1 Ιουλίου 2015:** Η Ελλάδα βρίσκεται εκτός προγράμματος στήριξης μετά την μη ανανέωση του τελευταίου προγράμματος από τις Βρυξέλλες.
- 5 Ιουλίου 2015:** Επικράτηση του "Όχι" στο δημοψήφισμα με ποσοστό 62%.
- 6 Ιουλίου 2015:** Παραιτείται ο τότε υπουργός Οικονομικών Γιάννης Βαρουφάκης. Νέος Υπουργός Οικονομικών αναλαμβάνει ο Ευκλείδης Τσακαλώτος.
- 17 Ιουλίου 2015:** Κυβερνητικός ανασχηματισμός με αντικατάσταση των υπουργών που δεν ψήφισαν την συμφωνία με τους δανειστές.
- 14 Αυγούστου 2015:** Τις πρώτες πρωινές ώρες η Βουλή ψηφίζει το τρίτο μνημόνιο αλλά με σημαντικότερες απώλειες για τον Κυβερνητικό σχηματισμό. Το μνημόνιο στηρίζουν με τις ψήφους τους ο ΣΥΡΙΖΑ, η Νέα Δημοκρατία, οι Ανεξάρτητοι Έλληνες,

το ΠΑΣΟΚ και το Ποτάμι. Καταψήφισαν η Χρυσή Αυγή και το ΚΚΕ, μαζί όμως με 44 βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ.

-27 Αυγούστου 2015: Η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου Βασιλική Θάνου ορκίζεται Πρωθυπουργός και γίνεται έτσι η πρώτη γυναίκα Πρωθυπουργός στην Ελλάδα.

-20 Σεπτεμβρίου 2015: Ο ΣΥΡΙΖΑ κερδίζει τις εκλογές με 35,46% και 145 έδρες έναντι της Νέας Δημοκρατίας που συγκεντρώνει 28,10% και 75 έδρες. Σχηματίζεται κυβέρνηση με τους Ανεξάρτητους Έλληνες.

-10 Δεκεμβρίου 2016: Ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός του 2017 με αποτελέσματα 152 ΝΑΙ και 146 ΟΧΙ.

-23 Ιανουαρίου 2017: Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) ενέκριναν τους κανόνες για τα βραχυπρόθεσμα μέτρα ελάφρυνσης του χρέους για την Ελλάδα. Τα παραπάνω μέτρα τα είχε εγκρίνει το Eurogroup στις 5 Δεκεμβρίου 2016. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν στη μείωση του επιτοκιακού κινδύνου για την Ελλάδα, αλλάζοντας, μεταβάλλοντας ορισμένα επιτόκια από κυμαινόμενα σε σταθερά.

-12 Ιουλίου 2017: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εισηγείται τον τερματισμό της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος για την Ελλάδα μιας και το έλλειμα έφτασε κάτω του 3%. Η Ελλάδα βρισκόταν στη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος από το 2009. Ο επίτροπος Οικονομικών Υποθέσεων, Πιέρ Μοσκοβισί, επαίνεσε την Ελλάδα για την σημαντική πρόοδο που έχει πετύχει και κάλεσε την χώρα μας να συνεχίσει στον ίδιο ρυθμό να καταφέρει να επιστρέψει στις αγορές.

-25 Ιουλίου 2017: Η ελληνική κυβέρνηση εξέδωσε 5ετές ομόλογο για πρώτη φορά μετά το 2014. Το ελληνικό Δημόσιο μπόρεσε να αντλήσει 3 δις ευρώ και το επιτόκιο δανεισμού διαμορφώθηκε στο 4,625%. Η έξοδος της χώρας στην αγορά θεωρήθηκε επιτυχής παρά τους περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων. Το συνολικό ποσό των 6 δις που προσφέρθηκε, αποδεικνύει το ενδιαφέρον των επενδυτών.

-25 Σεπτεμβρίου 2017: Το Συμβούλιο της Ευρώπης ανακοίνωσε τον τερματισμό του υπερβολικού ελλείμματος για την Ελλάδα.

-2 Μαρτίου 2018: Ολοκληρώνεται η Τρίτη Αξιολόγηση.

-21 Αυγούστου 2018: Ο πρωθυπουργός της χώρας Αλέξης Τσίπρας, ανακοίνωσε από την Ιθάκη την έξοδο της χώρας από τα προγράμματα στήριξης (Μνημόνια) και ότι πλέον ξεκινάει μία νέα περίοδος για την Ελλάδα.

2.3 Τα αίτια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα

Η οικονομική κρίση της Ελλάδας έχει σίγουρα βαθιές ρίζες. Το πρόβλημα πολλοί πιστεύουν ότι ξεκινά από την κακή διαχείριση της οικονομίας από τα δύο μεγάλα κόμματα που κυβέρνησαν την Ελλάδα μετά το 1974. Άλλοι θεωρούν ότι το πρόβλημα ξεκίνησε το 1981 όπου η τότε κυβέρνηση προσπάθησε να μειώσει την ανεργία σε μεγάλα επίπεδα ακολουθώντας όμως την πολιτική της πρόσληψης σε θέσεις του δημόσιου τομέα και της πληρωμής τους με δανεικά χρήματα. Έτσι λοιπόν χιλιάδες κομματικά στελέχη, ψηφοφόροι, συγγενείς και φίλοι, προσλαμβάνονται σε πολλές δημόσιες θέσεις. Μια τακτική με την γνωστή ονομασία το λεγόμενο ρουσφέτι. Άλλη αιτία της κρίσης ήταν και πολιτική διαφθορά, πράγμα που συμβαίνει σε πολλές χώρες και συνίσταται σε αναθέσεις οικονομικών έργων σε επιχειρηματίες, οι οποίοι είναι φίλοι της κυβέρνησης. Επίσης αποτέλεσαν σημείο αναφοράς και τα σκάνδαλα διαφθοράς στον τομέα της υγείας με υπερτιμολογήσεις φαρμάκων και ιατρικού εξοπλισμού καθώς και τα σκάνδαλα στον τομέα της άμυνας με την αγορά πανάκριβων όπλων. Ένα από τα κυριότερα αίτια της κρίσης είναι η φοροδιαφυγή, η οποία αποτελεί ένα πάγιο καθεστώς από την ίδρυση του Ελληνικού κράτους. Η φοροδιαφυγή γίνεται από όλα τα κοινωνικά στρώματα. Ένα άλλο γεγονός που έχει συνεισφέρει στην κρίση ήταν και ο ανεξέλεγκτος δανεισμός από τις τράπεζες. Με την εμφάνιση της πιστωτικής κάρτας και των καταναλωτικών δανείων οι Έλληνες άρχισαν να ξοδεύουν ανεξέλικτα από οικιακά είδη μέχρι αυτοκίνητα πολυτελείας και σκάφη αναψυχής, να πηγαίνουν

διακοπές με δανεικά, με αποτέλεσμα πολλά χρήματα χάθηκαν για τις τράπεζες με τους συγκεκριμένους δανεισμούς εφόσον πολλοί αδυνατούσαν να πληρώσουν αργότερα τις δόσεις. Τέλος, ας μην ξεχνάμε και ένα άλλο βασικό αίτιο της σημερινής κρίσης που έχει πλήξει την Ελλάδα και άλλα ευρωπαϊκά κράτη και είναι η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας. Το φαινόμενο αυτό έπληξε την Ελλάδα, όπου πολλές επιχειρήσεις εγχώριες και ξένες προτίμησαν να επενδύσουν στις χώρες με φτηνό εργατικό δυναμικό, κλείνοντας τις εγχώριες επιχειρήσεις τους παρόλο που ο μέσος μισθός στην Ελλάδα θεωρείται από τους χαμηλότερους στην Ευρώπη. Πολλοί Έλληνες επιχειρηματίες έφτιαξαν εργοστάσια και βιοτεχνίες στις Βαλκανικές χώρες. Επίσης ο στόλος της Ελληνικής ναυτιλίας σήμερα εξακολουθεί να είναι από τους μεγαλύτερους στον κόσμο αλλά τα περισσότερα πλοία είναι κάτω από “ξένες φτηνές σημαίες” καθώς επίσης και τα πληρώματα τους αποτελούνται κατά κύριο λόγο από ξένους, κυρίως Ασιάτες. Τέλος να αναφέρουμε και κάποιες αρνητικές αποφάσεις που έχουν ληφθεί στα πλαίσια της ΕΕ που επηρέασαν αρνητικά την Ελληνική αγροτική οικονομία, όπως για παράδειγμα τις επιδοτήσεις για κλείσιμο εργοστασίων ή την απόσυρση χιλιάδων τόνων από φρούτα.

Πέρα των παραπάνω, οι αιτίες της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης πρέπει να εντοπιστούν σε τρεις επιπλέον παράγοντες. Αυτοί είναι :

- Στις πολιτικές της Ελληνικής κυβέρνησης που ενίσχυσαν την δραστηκή μείωσης των φορολογικών εσόδων και που την ακολούθησαν για πάνω από δέκα χρόνια πριν την κρίση.
- Στην πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που είχε σαν στρατηγική τη μη στήριξη των δημόσιων οικονομικών της Ευρωζώνης με απευθείας δανεισμό από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, αλλά υποχρέωνε τα κράτη-μέλη και τις κυβερνήσεις να αντλούν δάνεια μόνο από τις εμπορικές τράπεζες και γενικότερα τις χρηματοπιστωτικές αγορές. Το παραπάνω είχε ως αποτέλεσμα να εκτιναχθούν τα επιτόκια δανεισμού στην περίοδο της κρίσης. Όταν οι χρηματαγορές απέσυραν την εμπιστοσύνη τους προς την ελληνική οικονομία, τα επιτόκια δανεισμού του Δημοσίου εκτινάχθηκαν σε δυσβάσταχτα ύψη με αποτέλεσμα η Ελλάδα να μην μπορεί να δανειστεί.

- Η ίδια η ύπαρξη του ευρώ που διευκόλυνε τη μεταφορά πόρων προς τις χώρες που αναπτύσσονταν ταχύτερα σε σχέση με τις υπόλοιπες. Οι κεφαλαιακές αυτές εισροές ισοσκελίζουν το ισοζύγιο πληρωμών της χώρας, δηλαδή με άλλα λόγια επέτρεπαν πριν την κρίση στην Ελλάδα και άλλες χώρες της λεγόμενης «ευρωπαϊκής περιφέρειας» να διατηρούν ένα σημαντικό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.
- Τέλος, στο διάστημα 1996-2008 η Ελλάδα σημείωσε υψηλή πραγματική αύξηση του ΑΕΠ κατά 61,0%, η Ισπανία κατά 56,0% και η Ιρλανδία κατά 124,1%, ενώ αντίθετα οι περισσότερο αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες όπως η Γερμανία που το ποσοστό της ήταν 19,5%, της Ιταλίας 17,8% και της Γαλλίας 30,8%. Οι χώρες που σημείωσαν υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης κατά βάση κατέληξαν τελικά με σημαντικά ελλείμματα στις τρέχουσες συναλλαγές.

2.4 Οι Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης

Η οικονομική κρίση προκαλεί σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική ζωή, δεδομένου ότι η μείωση ή και η απουσία εισοδήματος προκαλεί απώλειες στην ευημερία της κοινωνίας και ωθεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στη φτώχεια. Η κατάσταση αυτή απειλεί κυρίως τις χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης, κυρίως τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, ενώ αποδεικνύει τρία βασικά αλληλοσυνδεόμενα προβλήματα:

- Την αυξανόμενη τάση των ανισοτήτων στο εσωτερικό της κάθε χώρας,
- Την ανισοτιμία στις συνθήκες κοινωνικής προστασίας και υγείας,
- Τα επείγοντα ζητήματα της κλιματικής αλλαγής και της οικολογικής υποβάθμισης.

Τα πραγματικά προβλήματα της κρίσης τα οποία επεκτάθηκαν και στο σύνολο των πολιτών, είναι η άνοδος των επιτοκίων, η δύσκολη λήψη δανείων, η άνοδος των τιμών των εμπορευμάτων, των καυσίμων, των τροφίμων, και η μείωση της

αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών. Η δημιουργία χαμηλών καταναλωτικών δαπανών, οδήγησε σε πτώση του κύκλου εργασιών.

Η σημαντικότερη συνέπεια της χρηματοοικονομικής κρίσης ήταν η αύξηση της ανεργίας. Η πτώση της ζήτησης οδήγησε τις επιχειρήσεις να απολύσουν εκατομμύρια εργαζομένους και η ανεργία εκτοξεύτηκε σε πολλές χώρες σύμφωνα με τους Koutsoukis & Roukounas, (2011)(στην Ελλάδα, σύμφωνα με την ΕΣΥΕ, το πρώτο τρίμηνο του 2009 χάθηκαν 70.000 θέσεις εργασίας). Η φτώχεια οδηγεί σε κοινωνικό αποκλεισμό όλο και περισσότερων ομάδων, πράγμα που αποτελεί πηγή για διάφορες ψυχικές διαταραχές. Η ανεργία σχετίζεται επίσης με αύξηση της ημερήσιας κατανάλωσης αλκοόλ, αύξηση στις αυτοκτονίες, ψυχικές παθήσεις, στην ενδοοικογενειακή βία. Ειδικότερα η φτώχεια σχετίζεται με την εμφάνιση ασθενειών καθώς τα άτομα είναι αναγκασμένα να διαβιώνουν σε υποβαθμισμένο περιβάλλον, να τρέφονται ανεπαρκώς και να εργάζονται σε επικίνδυνα και ανθυγιεινά περιβάλλοντα.

Κεφάλαιο 3

Αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης στις Ελληνικές τράπεζες – Ενέργειες και δράσεις

3.1 Παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα και κρίση

Όπως αναφέραμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο η κρίση ξεκίνησε με το σπάσιμο της φούσκας ακινήτων το καλοκαίρι του 2007, γεγονός που οδήγησε σε μεγάλο αριθμό χρεοκοπιών στεγαστικών δανείων κυμαινόμενου επιτοκίου. Στη συνέχεια μεταφέρθηκε στην αγορά των εταιρικών ομολόγων μειωμένης εξασφάλισης που είχαν εκδοθεί για τη χρηματοδότηση των τιτλοποιημένων στεγαστικών δανείων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ένα κύμα καταρρεύσεων, συγχωνεύσεων και κρατικοποιήσεων μετά τον Σεπτέμβριο του 2008.

Οι συνέπειες της κρίσης οφείλονται κυρίως στο μέγεθος της αγοράς στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ, που ανέρχεται σε 12 τρισ. δολ., εκ των οποίων 75% είναι τιτλοποιημένα. Τον Αύγουστο του 2008 ένα ποσοστό 10% των στεγαστικών δανείων βρισκόταν σε καθυστέρηση πληρωμών ή σε διαδικασία πλειστηριασμού. Η κρίση

μεταφέρθηκε άμεσα στις χρηματοπιστωτικές αγορές των άλλων χωρών, προκαλώντας δραματική πτώση (40% - 70%) στην οικονομική δραστηριότητα.

Η οικονομική κατάρρευση ήρθε σχεδόν σιωπηλά, και με αργά βήματα. Οι περισσότεροι πολιτικοί, οικονομολόγοι και ειδικοί την υποτίμησαν. Την άνοιξη του 2007 όλα έδειχναν ότι η κρίση θα περιοριζόταν στην αγορά ακινήτων των ΗΠΑ χωρίς άλλη επίπτωση. Όταν λίγο αργότερα στις 15 Σεπτεμβρίου του 2008 «βυθιζόταν» η επενδυτική τράπεζα Lehman Brothers δεν ήταν λίγοι εκείνοι που πίστεψαν σε ΗΠΑ και Ευρώπη ότι η κρίση ήταν «διαχειρίσιμη». Τα γεγονότα έδειξαν πως η παγκόσμια οικονομία ήρθε αντιμέτωπη με την χειρότερη οικονομική κρίση των τελευταίων δεκαετιών.

Ας με μια ματιά στους σημαντικότερους σταθμούς της οικονομικής κρίσης του 2008(Politika.gr,2018, Dpa/ Στέφανος Γεωργακόπουλος):

1ος: Το αμερικανικό όνειρο για ιδιοκτησία

Εκμεταλλεόμενοι την ευκαιρία των υπερβολικών χαμηλών επιτοκίων, πλήθος Αμερικανών πολιτών παίρνουν στεγαστικά δάνεια, τα οποία ωστόσο δεν είναι σε θέση να εξυπηρετήσουν. Από την άλλη πλευρά οι αμερικανικές τράπεζες «ξεγλιστρούσαν» από τον κίνδυνο των επισφαλών δανείων πουλώντας χρηματοοικονομικά παράγωγα σ' όλο τον κόσμο. Όπως αποδεικνύεται εκ των υστέρων τα παράγωγα έριξαν λάδι στη φωτιά της κρίσης.

2ος: Η φούσκα σκάει: Πρώτες πτωχεύσεις

Την άνοιξη του 2007 όλο και περισσότεροι ιδιοκτήτες ακινήτων αδυνατούν πια να εξυπηρετήσουν τα στεγαστικά δάνεια που είχαν λάβει. Γραφεία εξειδικευμένα σε στεγαστικά δάνεια κλείνουν το ένα μετά το άλλο. Ο τότε επικεφαλής της Fed Μπεν Μπερνάκι ωστόσο δεν θεωρεί ότι η κρίση στην αγορά ακινήτων απειλεί την αμερικανική οικονομία στο σύνολο της.

3ος: Η κατάρρευση της Lehman

Το 2008 η κρίση στην αμερικανική αγορά ακινήτων μετεξελίσσεται σε κρίση των τραπεζών. Η επενδυτική τράπεζα Bear Stearns διασώζεται μόνο χάρη στην εξαγορά της από την J.P. Morgan. Τον Σεπτέμβριο οι αμερικανικές αρχές αναγκάζονται να στηρίξουν με δισεκατομμύρια δολάρια τις εξειδικευμένες τράπεζες για στεγαστικά δάνεια Fannie Mae και Freddie Mac. Όταν η επενδυτική τράπεζα Lehman πτωχεύει το αμερικανικό κράτος δεν παρεμβαίνει, όπως έκανε στην περίπτωση του ασφαλιστικού κολοσσού AIG.

4ος: Το ξέσπασμα της πυρκαγιάς

Η χρεοκοπία της Lehman Brothers διαλύει και τις τελευταίες ελπίδες για σύντομη και περιορισμένης κλίμακας οικονομική κρίση. Το κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των τραπεζών σε διεθνές πια επίπεδο έχει πληγεί. Οι κεντρικές τράπεζες διοχετεύουν δισεκατομμύρια στις αγορές προκειμένου να διασώσουν τα τραπεζικά τους ιδρύματα και μειώνουν τα επιτόκια. Για πρώτη φορά συναντώνται οι πρωθυπουργοί και αρχηγοί κρατών της ομάδας G20 με στόχο την λήψη μέτρων για την αποτροπή κατάρρευσης της παγκόσμιας οικονομίας καθώς και εγκρίνουν σχέδιο για ρύθμισης των διεθνών αγορών που βρίσκονται πλέον εκτός ελέγχου. Και στη Γερμανία όμως το 2009 το κράτος διασώζει με δις τις τράπεζες HRE, Commerzbank WestLB. Χώρες όπως η Ελλάδα, η Κύπρος, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία ζήτησαν οικονομική βοήθεια καταβάλλοντας βαρύ τίμημα

5ος: Η ύφεση του 2009

Οι τράπεζες σταματούν να χορηγούν δάνεια ή χορηγούν με το σταγονόμετρο με αποτέλεσμα η οικονομική κρίση να μεταπηδήσει για τα καλά στην παγκόσμια οικονομία. Όλες σχεδόν οι ισχυρότερες οικονομίες του κόσμου επηρεάζονται από την οικονομική κρίση. Τα κράτη θέτουν σε εφαρμογή προγράμματα στήριξης της ανάπτυξης και οι κεντρικές τράπεζες «ρίχνουν» χρήμα στην αγορά. Οικονομίες

όπως της Γερμανία ή των ΗΠΑ ξεπερνούν γρήγορα την κρίση σε αντίθεση με τις πιο αδύναμες οικονομίες του ευρωπαϊκού νότου, όπως η Πορτογαλία και η Ελλάδα που είχαν και τα μεγαλύτερα προβλήματα.

6ος: Η Ελλάδα ζητά βοήθεια

Οι επενδυτές και οι θεσμοί αμφισβητούν ανοιχτά ότι η Ελλάδα είναι σε θέση να αποπληρώσει τα δάνεια, την ώρα που η Αθήνα πρέπει να παραδεχθεί ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα είναι υψηλότερο από ό,τι είχε αρχικά δηλώσει. Κάποιες χώρες όπως η Ελλάδα αναγκάζονται να προσφέρουν όλο και υψηλότερα επιτόκια για να δανειστούν χρήματα, γεγονός που με τη σειρά του αυξάνει ακόμα περισσότερο το χρέος. Μια μετά την άλλη χώρες όπως η Ελλάδα, η Κύπρος, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία ζητούν οικονομική βοήθεια με αντάλλαγμα την επιβολή λιτότητας και την εφαρμογή σοβαρών μεταρρυθμίσεων.

7ος: "Whatever it takes"

Τα προγράμματα στήριξης και τα χαμηλά επιτόκια δανεισμού δεν αρκούν για να καταπολεμηθεί η οικονομική κρίση. Είναι η παρέμβαση του προέδρου της ΕΚΤ Μάριο Ντράγκι, του οποίου η γνωστή ρήση "Whatever it takes" αποτελεί σημείο καμπής στην ιστορία της ευρωπαϊκής κρίσης. Τον Ιούλιο του 2012 όταν η ΕΚΤ ανακοινώνει ότι θα αγοράσει μαζικά δημόσια ομόλογα των χωρών της κρίσης. Παράλληλα κρατά χαμηλά το βασικό επιτόκιο. Τα τελευταία χρόνια οι χώρες της κρίσης ολοκλήρωσαν τα προγράμματα προσαρμογής και βρίσκονται περισσότερο ή λιγότερο σε αναπτυξιακή τροχιά. Οι επιπτώσεις της κρίσης είναι ωστόσο ακόμα εμφανείς. Η υψηλή ανεργία συνεχίζεται καθώς και η δραστική μείωση των κοινωνικών παροχών θα ταλανίζουν ακόμα για χρόνια αρκετές χώρες της ευρωζώνης.

3.2 Χρηματοπιστωτικό σύστημα

Στις εγχρήματες οικονομίες, οι οικονομικές μονάδες διακρίνονται σε δυο κατηγορίες με βάση τη σχέση που διαμορφώνουν μεταξύ του επιπέδου της κατανάλωσης και των χρηματικών μέσων που διαθέτουν. Από αυτήν την άποψη οι οικονομικές μονάδες διακρίνονται σε (Αλεξιάκης, 2008, :20)

- Πλεονασματικές. Οι πλεονασματικές νοούνται οι μονάδες εκείνες που διαθέτουν περισσότερα χρηματικά μέσα από αυτά που καταναλώνουν.
- Ελλειμματικές. Ως ελλειμματικές νοούνται οι μονάδες εκείνες που διαθέτουν λιγότερα χρηματικά μέσα από αυτά που καταναλώνουν

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι αυτό που φέρνει σε επαφή τις δύο αυτές κατηγορίες οικονομικών μονάδων και αποτελεί το φορέα μετασχηματισμού των αποταμιευτικών κεφαλαίων των πρώτων σε δανεικά κεφάλαια των δευτέρων. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η ικανοποίηση του συνόλου των οικονομούντων φορέων.

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα, λοιπόν, αποτελεί τη βάση κάθε σύγχρονης οικονομίας. Εντός του χρηματοπιστωτικού συστήματος περιλαμβάνονται οι χρηματοπιστωτικές αγορές, τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα και οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί (Νούλας, 2000:51). Επομένως, η κατανόηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος ξεκινά με την κατανόηση των τριών αυτών δομών.

Η χρηματιστηριακή αγορά συνίσταται από το σύνολο των επενδυτών οι οποίοι κάτω από συνθήκες ανταγωνισμού λαμβάνουν θέσεις αγοράς και πώλησης σε χρεόγραφα που προσφέρονται από επιχειρήσεις, οι οποίες αναζητούν κεφάλαια χρηματοδότησης των λειτουργιών τους (Boot και Trakor, 1997: 693-733). Όταν τα χρεόγραφα αυτά έχουν διάρκεια μικρότερη του έτους, η αγορά καλείται αγορά χρήματος, ενώ όταν η διάρκεια τους είναι ψηλότερη του έτους, η αγορά καλείται αγορά κεφαλαίου.

Τα χρεόγραφα αυτά αποτελούν τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα. Τα περισσότερο γνωστά από αυτά είναι τα Έντοκα γραμμάτια του δημοσίου, τα διαπραγματεύσιμα

πιστοποιητικά καταθέσεων, τα εμπορικά ομόλογα, τα διατραπεζικά κεφάλαια, οι συμφωνίες επαναγοράς, οι μετοχές, τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης και τα δικαιώματα προαίρεσης.

Τέλος, ο χρηματοπιστωτικός οργανισμός είναι η δίοδος μέσω της οποίας οι επενδυτές αγοράζουν τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα και οι ελλειμματικές οικονομικές μονάδες προωθούν τα αυτά τα προϊόντα στην αγορά. Οι οργανισμοί αυτοί μπορούν να διακριθούν σε τρεις σημαντικές κατηγορίες. Σε αυτούς που δέχονται καταθέσεις, σε αυτούς που λειτουργούν στην βάση αμοιβαίων συμφωνιών και στους λοιπούς χρηματοοικονομικούς οργανισμούς, όπως είναι οι χρηματοδοτικές εταιρείες και τα αμοιβαία κεφάλαια (Θωμαδάκης, Ξανθάκης, 2006: 23). Οι περισσότεροι γνωστοί και καθοριστικοί για την πορεία της οικονομίας χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί είναι τα τραπεζικά ιδρύματα.

Χαρακτηριστικά του χρηματοοικονομικού συστήματος

Ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι να αποτελεί τον διαμεσολαβητή στην ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών. Φέρνει σε επαφή τους αποταμιευτές με τους επενδυτές, δηλαδή μεταφέρει την αγοραστική δύναμη από τις οικονομικές μονάδες που παρουσιάζουν πιστωτικό υπόλοιπο προς αυτές που έχουν χρεωστικό υπόλοιπο. Περιλαμβάνει δύο βασικά υποσυστήματα, τις χρηματοπιστωτικές αγορές και τους ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.

3.3 Τραπεζικό σύστημα

Οι τράπεζες αποτελούν χρηματοοικονομικούς οργανισμούς που μεσολαβούν ανάμεσα στις πλεονασματικές και ελλειμματικές οικονομικές μονάδες (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009α:47). Με τη λειτουργία τους, οι τράπεζες βοηθούν στην ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας, αφού:

- Οι τράπεζες ρυθμίζουν τη ρευστότητα στην οικονομία
- Οι τράπεζες συμβάλουν στη δημιουργία χρήματος, μέσω των καταθέσεων που δέχονται και των δανείων που χορηγούν.
- Μέσα από την εποπτεία του τραπεζικού συστήματος, διασφαλίζεται η εμπιστοσύνη του καταθετικού και επενδυτικού κοινού.
- Οι τράπεζες επιδρούν στη ζήτηση και την προσφορά στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου.
- Στα πλαίσια της διαμεσολαβητικής τους δραστηριότητας, οι τράπεζες διαχειρίζονται πληροφορίες, αποδόσεις και κινδύνους.
- Οι τράπεζες επιδιώκουν μεγιστοποίηση της απόδοσης των ιδίων κεφαλαίων τους, με ταυτόχρονη αντιστάθμιση των κινδύνων.

Αυτές οι δραστηριότητες των τραπεζών στηρίζουν την οικονομική δραστηριότητα και διαμορφώνουν τις οικονομικές επιδόσεις (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009α:35-38).

Ο διαμεσολαβητικός ρόλος των τραπεζών τις καθιστά απαραίτητες, αφού σε μια οικονομία χωρίς χρηματοπιστωτικό σύστημα δεν θα υπάρχει διαμεσολάβηση μεταξύ των αποταμιευτών και των δανειζόμενων. Επομένως δεν θα υπάρχει προστασία των καταθετών και θα είναι πολύ δύσκολη η χρηματοδότηση των ιδιωτών, των επιχειρήσεων και των κρατών. Επιπλέον, θα υπάρχει αυξημένη αβεβαιότητα και κίνδυνοι, θα είναι πιο δύσκολη η συλλογή και διαχείριση πληροφοριών και η εκκαθάριση συναλλαγών (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009α: 47-51).

Συνεπώς, χωρίς την τραπεζική διαμεσολάβηση, κάθε πλεονασματική μονάδα θα έπρεπε να αξιολογεί μόνη της την πιστοληπτική ικανότητα των δανειζόμενων, αλλά και να τιμολογεί το ασφάλιστρο του κινδύνου. Επομένως, σε μια οικονομία χωρίς τραπεζικό σύστημα, θα είναι πιο υψηλό το κόστος του να έρθουν σε επαφή οι χρηματοδότες με τις ελλειμματικές μονάδες, αυξάνοντας και το κόστος δανεισμού (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009α:47-51).

Επιπλέον, αυξάνεται σημαντικά και το κόστος πληροφόρησης, που περιλαμβάνει το κόστος συλλογής και επαλήθευσης των πληροφοριών, το κόστος παρακολούθησης της αποπληρωμής, το κόστος ανάκτησης του δανείου σε περίπτωση επισφάλειας ή καθυστέρησης. Επομένως, οι τράπεζες συμβάλουν στην άμβλυση των φαινομένων ασύμμετρης πληροφόρησης, όπως η δυσμενής επιλογή και ο ηθικός κίνδυνος (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009α:47-51).

Συνεπώς, σε περίπτωση που υπήρχε μια οικονομία χωρίς τραπεζικό σύστημα, οι οικονομικές μονάδες με πλεόνασμα κεφαλαίων δεν θα ήταν σε θέση να επιλέξουν τον καλύτερο τρόπο να αποταμιεύσουν ή να επενδύσουν τα κεφάλαιά τους, τα οποία θα έμεναν ανεκμετάλλευτα. Ακόμη και αν επιθυμούσαν να δανείσουν σε κάποιον τα κεφάλαιά τους, θα ήταν πολύ δύσκολο να συγκεντρώσουν πληροφορίες για το δανειολήπτη και την ικανότητά του να τους αποπληρώσει. Από την άλλη πλευρά, οι ελλειμματικές μονάδες δεν θα ήταν σε θέση να αντλήσουν χρήματα για να αναπτύξουν τις επιχειρηματικές τους ιδέες, αφού θα ήταν πολύ δύσκολο να τους εμπιστευτεί κάποιος τα κεφάλαιά τους. Επομένως, θα ήταν αναγκασμένοι να αναζητήσουν οι ίδιοι χρηματοδότη και να του παρέχουν τις απαραίτητες πληροφορίες και εγγυήσεις για να τους παρέχει κεφάλαια.

Αυτή η κατάσταση έχει δύο βασικές συνέπειες για την οικονομία που λειτουργεί χωρίς τραπεζικό σύστημα. Η πρώτη συνέπεια είναι η σημαντική έλλειψη ρευστότητας, αφού καταναλώνεται πολύς χρόνος, αλλά και χρήμα για τον εντοπισμό αντισυμβαλλομένων και την συγκέντρωση πληροφοριών, ενώ δεν υπάρχει εμπιστοσύνη μεταξύ των δανειζόμενων και των δανειστών. Η δεύτερη συνέπεια είναι το πολύ υψηλό κόστος δανεισμού, αφού δύσκολα θα δεχθούν οι πλεονασματικές οικονομικές μονάδες να χρηματοδοτήσουν κάποιον άγνωστο.

Τελικά, αυτό που θα συνέβαινε σε μια τέτοια οικονομία θα ήταν να υπάρχει πολύ χαμηλή οικονομική ανάπτυξη, αφού δεν θα μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά.

Το τραπεζικό σύστημα συμβάλλει στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας με την τόνωση της εγχώριας ζήτησης, την χρηματοδότηση δυναμικών κλάδων της οικονομίας και καινοτόμων επενδυτικών πρωτοβουλιών. Η αποτελεσματικότητα της

συμβολής του εξαρτάται από την ύπαρξη αξιόπιστου θεσμικού πλαισίου το οποίο ρυθμίζει την λειτουργία της κοινωνίας σε οικονομικό επίπεδο και στηρίζει τις αναπτυξιακές διαδικασίες. Το σύστημα αυτό αποτελείται από δύο είδη τραπεζών, την κεντρική τράπεζα και τις εμπορικές τράπεζες. Η Κεντρική τράπεζα αποτελεί τον συντονιστή των εγχώριων τραπεζών όσον αφορά την γενική πολιτική τους και έχει την δυνατότητα να ελέγχει τις εμπορικές τράπεζες.

Αναλυτικότερα η κεντρική τράπεζα:

Η Κεντρική Τράπεζα κάθε χώρας έχει σαν βασική δραστηριότητα την άσκηση νομισματικής πολιτικής, ενώ έχει και άλλες αρμοδιότητες όπως οι εξής (Νούλας, 2000):

- Την εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων
- Την προώθηση και την επίβλεψη της ομαλής λειτουργίας τους τραπεζικού συστήματος
- Την έκδοση των τραπεζογραμματίων. Οι κεντρικές τράπεζες των χωρών- μελών την Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχουν πια αυτή την αρμοδιότητα, αφού η έκδοση χρήματος γίνεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.
- Δέχεται καταθέσεις υποχρεωτικού και προαιρετικού χαρακτήρα από τις τράπεζες
- Χορηγεί πιστώσεις στις τράπεζες
- Ενεργεί σαν ταμίας του Δημοσίου
- Διαχειρίζεται τα επίσημα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας

Συνεπώς, η κεντρική Τράπεζα ασκεί νομισματική πολιτική και ασκεί έλεγχο στις τράπεζες και το χρηματοπιστωτικό σύστημα γενικότερα. Επιπλέον, μπορεί να αποτελέσει ένα παράγοντα εξομάλυνσης των κρίσεων φερεγγυότητας, αφού λειτουργεί σαν δανειστής τελευταίας προσφυγής, που δίνει πίστωση στις εμπορικές τράπεζες για να αποφευχθούν οι αλυσιδωτές αντιδράσεις πανικού (Πετράκης, 1999).

Όμως, οι Κεντρικές Τράπεζες προχωρούν σε μεταξύ τους συνεργασία για τη διατήρηση της σταθερότητας του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος, με συντονισμένες μεταβολές των επιτοκίων και την παροχή πιστώσεων.

Τα τελευταία χρόνια, λόγω της παγκοσμιοποίησης των αγορών μεγαλύτερη έμφαση δίνεται στη συνεργασία των κεντρικών τραπεζών για την καλύτερη ρύθμιση του τραπεζικού συστήματος. Η ανάγκη αυτή έγινε ακόμη πιο επιτακτική με το ξέσπασμα της κρίσης, αφού πολλές τράπεζες αντιμετώπισαν προβλήματα ρευστότητας και στράφηκαν στην Κεντρική τράπεζα της χώρας τους, ενώ οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν τη δυνατότητα να στραφούν στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Η ΕΚΤ είναι η κεντρική τράπεζα για το ενιαίο νόμισμα της Ευρώπης, με καθήκον να διατηρεί την αγοραστική δύναμη του ευρώ. Πιο αναλυτικά, οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας είναι οι εξής:

- η χάραξη και η εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής για τη ζώνη του ευρώ,
- η διενέργεια πράξεων συναλλάγματος,
- η κατοχή και η διαχείριση των επίσημων συναλλαγματικών διαθεσίμων των χωρών της ζώνης του ευρώ,
- η προώθηση της ομαλής λειτουργίας των συστημάτων πληρωμών.

Επιπλέον, η ΕΚΤ διατηρεί το αποκλειστικό δικαίωμα να εγκρίνει την έκδοση τραπεζογραμματίων εντός της ζώνης του ευρώ, να συλλέγει στατιστικές πληροφορίες, να συμβάλλει στην ομαλή άσκηση πολιτικών που προωθούν οι αρμόδιες αρχές αναφορικά με την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων και τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, να διατηρεί σχέσεις συνεργασίας με αντίστοιχα όργανα, οργανισμούς και φορείς εντός της ΕΕ.

Αναλυτικότερα οι εμπορικές τράπεζες:

Λειτουργούν ως μεσολαβητές μεταξύ των αποταμιευτών και των επενδυτών

- Επηρεάζουν την προσφορά του χρήματος.

- Είναι υποχρεωμένοι να κρατούν ένα ποσοστό, που καθορίζεται από την κεντρική τράπεζα, των καταθέσεων σε ρευστά διαθέσιμα και δανείζουν το υπόλοιπο τους.

3.4 Θεσμικοί επενδυτές

Οι θεσμικοί επενδυτές είναι οργανισμοί που διαθέτουν ρευστά διαθέσιμα να τα επενδύουν σε επιχειρήσεις είτε αγοράζοντας μετοχές στο χρηματιστήριο είτε με άλλα επενδυτικά προϊόντα. Θεσμικοί επενδυτές μπορεί να είναι τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρίες, ταμεία συντάξεων, εταιρίες αμοιβαίων κεφαλαίων (mutual funds) και ταμεία εξασφάλισης (hedge funds). Το κεφάλαιο οι θεσμικοί επενδυτές το αποκτούν από τις αποταμιεύσεις και από τις πιστώσεις των πελατών της. Οι εταιρίες επενδύσεων κρατούν ένα μεγάλο χαρτοφυλάκιο επενδύσεων σε πολλές επιχειρήσεις με σκοπό να μην υπάρχει μεγάλο μερίδιο μετοχών στην επιχείρηση από τον φόβο της πτώχευσης και της απώλεια του επενδυμένου κεφαλαίου. Οι θεσμικοί επενδυτές έχουν μεγάλη επιρροή στις επιχειρήσεις που επενδύουν και συμμετέχουν στις γενικές συνελεύσεις και στα διοικητικά συμβούλια τους εφόσον διαθέτουν μεγάλο ποσοστό μετοχών. Με αυτό τον τρόπο μπορούν να ελέγξουν πολλές επιχειρήσεις και άλλες φορές λόγω της αγοροπωλησίας πολλών μετοχών να μπορούν να επηρεάσουν και την τύχη της επιχείρησης.

3.5 Η ιστορία του παγκόσμιου και Ελληνικού τραπεζικού συστήματος

Η ιστορία των τραπεζών ξεκινάει εδώ και πολλούς αιώνες. (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009α:27-30). Η αρχαιότερη πιο γνωστή τράπεζα στην αρχαιότητα είναι

στη Βαβυλώνα γύρω στο 3400-3200 πΧ και ήταν ο Ναός του Ουρούκ. Από τις δωρεές και προσφορές που δεχόταν ο Ναός, παρείχε τα δάνεια. Ο βασιλιάς της πρώτης Βαβυλωνιακής δυναστείας (1955-1913 πΧ), Χαμουραμπί, υπήρξε ο αρχαιότερος ρυθμιστικός κανονισμός «περί καταθέσεων και δανείων». Στην αρχαία Ελλάδα και ιδίως σε εποχές πολέμου ή εκστρατείας οι ιδιωτικοί θησαυροί φυλάσσονταν στους αρχαίους ναούς διότι θεωρούνταν ως απαραβίαστοι χώροι. Οι ναοί των Δελφών, της Δήλου ή της Ολυμπίας λειτούργησαν με τον παραπάνω τρόπο.

Τον 5ο αιώνα πχ εκμεταλλεύονταν την ανάγκη του κοινού για φύλαξη των περιουσιακών τους στοιχείων και αποκόμιζαν τόκο. Έτσι λοιπόν διαμεσολαβούσαν ανάμεσα στους καταθέτες και στους δανειολήπτες με σκοπό το κέρδος. Η πράξη αυτή πολλές φορές γινόταν σε "τραπέζια" στην αγορά που λειτουργούσαν ως καταστήματα και για το λόγο αυτό ονομάζονταν τραπεζίτες. Από τη παραπάνω εποχή φάνηκε η αναγκαιότητα των τραπεζών γιατί εξυπηρετούσε το εμπορευματικό κύκλωμα διευκολύνοντας τις εμπορικές συναλλαγές.

Τον 4ο π.χ. αιώνα, οι πόλεις-κράτη στην αρχαία Ελλάδα ιδρύουν «τράπεζες δημοσίου ελέγχου». Οι τραπεζίτες εκείνη της εποχής δραστηριοποιούνται κάτω από την επίβλεψη του κράτους και οι συναλλαγές πραγματοποιούνται υπό την παρουσία μαρτύρων. Τη περίοδο εκείνη η συμμετοχή του Διογένη στη διοίκηση μιας «τράπεζας δημοσίου ελέγχου», στη Σινώπη, προκάλεσε την απόσυρση της εξορίας του. Επίσης οι τραπεζίτες εκείνης της εποχής, ανακάλυψαν και την αξία της επιταγής με τον Ισοκράτη να κάνει αναφορά στην σημασία της. Στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, το ρόλο των τραπεζιτών την αναλαμβάνουν οι argentarii. Οι εργασίες τους συνίσταντο:

1. στην ανταλλαγή νομισμάτων,
2. στην αποδοχή χρημάτων και στην έκδοση ισόποσων ή ίσης αξίας (αν επρόκειτο περί άλλου νομίσματος) «πιστωτικών επιστολών», πληρωτέων από κάποιο άλλο τραπεζίτη στον τόπο ρευστοποίησής τους.
3. στην αποδοχή άτοκων παρακαταθηκών ή έντοκων καταθέσεων,

4. στην υπόσχεση πληρωμής ή παράδοσης ορισμένου είδους σε μια ορισμένη ημερομηνία.

Οι *argentarii* τηρούν βιβλία για τις τραπεζικές τους συναλλαγές με υποδειγματικό τρόπο καθώς και θεωρούνται ως δημόσιοι πραγματογνώμονες προκειμένου να αξιολογούν την γνησιότητα και την αξία των νομισμάτων. Επίσης αγόραζαν τα νέα νομίσματα που εκδίδονταν από τον αυτοκράτορα και τα κυκλοφορούσαν στην αγορά. Με την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και τη ρήξη μεταξύ Ρώμης και Βυζαντίου, οι τραπεζικές δραστηριότητες ατονούν αλλά εξακολουθεί να υφίσταται η ανταλλαγή νομισμάτων και η διενέργεια αυτών των πράξεων γινόταν πάνω σε ένα πάγκο (*banco*), που χρησιμοποιούν οι τραπεζίτες για την εργασία τους.

Κατά την διάρκεια του Μεσαίωνα (7ο-11ο μ.Χ. αιώνα), τα μοναστήρια αναλαμβάνουν να διεκπεραιώσουν τις τραπεζικές εργασίες, τα οποία παρέχουν πιστώσεις στους άρχοντες και τους φεουδάρχες, καθώς επίσης από τους Σύριους και Εβραίους τραπεζίτες.

Στο τέλος του 12ου μ.Χ. αιώνα, στις Ιταλικές πόλεις-κράτη, όπως η Ρώμη και η Γένοβα δημιουργούνται σύγχρονες τράπεζες οι οποίες δραστηριοποιούνται στην χρηματοδότηση του ναυτιλιακού εμπορίου καθώς και όλων των ειδών τις συναλλαγές.

Στις αρχές του 16ου μ.Χ. αιώνα δημιουργούνται μεγάλες τράπεζες καταθέσεων, όπως ήταν η τράπεζα του Άμστερνταμ (1609), η τράπεζα του Αμβούργου και η τράπεζα της Βενετίας (1619). Οι συγκεκριμένες τράπεζες δέχονταν ως κατάθεση όχι μόνο τα νομίσματα αλλά και πολύτιμα μέταλλα, καθώς και διενεργούσαν και συναλλαγές εμβασμάτων. Η Τράπεζα της Βενετίας παρέδιδε σε όλους τους καταθέτες αποδείξεις για το συνολικό της κατάθεσης η οποία ήταν αποδεικτικό της κατάθεσης και ήταν πληρωτέες «άμα τη εμφανίσει στον φέροντα». Την περίοδο εκείνη λοιπόν κάνει την πρώτη επίσημη εμφάνιση το «χάρτινο χρήμα». Ουσιαστικά, αυτές οι «αποδείξεις κατάθεσης» θεωρούνται ως πρόδρομοι του επίσημου «παραστατικού χρήματος», το οποίο κυκλοφόρησε παράλληλα με το «περικοτικό χρήμα» (κέρματα). Το 1650 από την τράπεζα της Σουηδίας μετατρέπεται η "απόδειξη κατάθεσης" σε «τραπεζογραμμάτιο», το οποίο δεν φέρει τόκο και

κυκλοφορεί σε ολόκληρο το σουηδικό βασίλειο. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι χρυσοχόοι του Λονδίνου, τα «πιστοποιητικά καταθέσεων» τα καταθέτουν σε «ισόποσα τεμάχια», τα οποία σύντομα κυκλοφορούν από χέρι σε χέρι. Όμως, το 1694 μετά την πτώχευση των χρυσοχών, δημιουργήθηκε μια «ιδιωτικής εκδοτικής τράπεζας» υπό κρατικό έλεγχο, με τίτλο «The Governor and Company of the Bank of England». Αργότερα, το 1695, ιδρύθηκε η Τράπεζα της Σκωτίας. Στη Γαλλία, ιδρύεται το 1716 η «Banque Generale», η οποία και αναλαμβάνει το προνόμιο της έκδοσης τραπεζογραμμάτων για μια εικοσαετία και η οποία το 1718, μετονομάζεται σε «Banque Royale» και στη συνέχεια πτωχεύει. Το νέο εκδοτικό ίδρυμα που ιδρύεται είναι η «Caisse d'Escompte» το 1776. Λίγο αργότερα θα επέλθει η διάλυση αυτού του εκδοτικού ιδρύματος. Αργότερα, το 1800 ιδρύεται η κεντρική τράπεζα της Γαλλίας έχοντας τον τίτλο «Banque de France», η οποία θα αναδιοργανωθεί από τον Ναπολέοντα το 1806 (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009 α:27-30).

Η ιστορία του ελληνικού σύγχρονου τραπεζικού συστήματος χωρίζεται περιληπτικά σε τέσσερις διακεκριμένες χρονικές περιόδους (Μελάς Κώστας, 2012:2-46).

Η πρώτη περίοδος ξεκινάει από την εγκαθίδρυση του κράτους το 1828 μέχρι το 1927 περίπου, δηλαδή με την ίδρυση της Τράπεζα της Ελλάδος η οποία είχε ως σκοπό να επιλύσει τα οικονομικά προβλήματα εκείνης της περιόδου. Λόγω του διεθνούς οικονομικού φιλελευθερισμού της εποχής εκείνης, δεν υπήρχε κανένας κρατικός παρεμβατισμός αλλά ούτε κρατική μέριμνα στον πιστωτικό τομέα.

Η δεύτερη περίοδος ξεκίνησε από το 1828 και εκτείνεται μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στοιχεία της περιόδου εκείνης ήταν η παροχή εξειδίκευσης και η νομοθετική ρύθμιση στην οργάνωση του πιστωτικού τομέα. Κύριο σημείο εκείνης της περιόδου ήταν η ψήφιση του νόμου 5076 περί ανωνύμων εταιρειών και τραπεζών, το 1931, σύμφωνα με το οποίο οι τράπεζες μπορούν να λειτουργούν μόνο ως ανώνυμες εταιρείες. Μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου πραγματοποιήθηκαν πολλές συγχωνεύσεις τραπεζών (Εθνική τράπεζα – Τράπεζα Αθηνών, Ιονική – Λαϊκή) καθώς και κρατικοποιήθηκαν οι μεγαλύτερες τράπεζες, με συνέπεια την πλήρη σχεδόν κρατικοποίηση του τραπεζικού τομέα στην Ελλάδα.

Η τρίτη περίοδος ξεκινάει από το 1946 και εκτείνεται μέχρι και το 1992. Κύριο χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης περιόδου ήταν η ο έντονος και συστηματικός κρατικός παρεμβατισμός στη πολιτική άσκησης τραπεζικής πίστης σύμφωνα με τις σύγχρονες διεθνείς αντιλήψεις. Ιδιαίτερα πιο έντονο έγινε το παραπάνω φαινόμενο την δεκαετία 1950 ως το 1960 με την παρουσία του κράτους στην Νομισματική επιτροπή, η οποία ουσιαστικά ασκούσε την νομισματική πολιτική και καθόριζε τον τρόπο λειτουργίας των εμπορικών τραπεζών, τον καθορισμός των επιτοκίων καταθέσεων και χορηγήσεων, και τον τρόπο διάθεσης των τραπεζικών προϊόντων.

Την δεκαετία του 1970 δύο ήταν τα γεγονότα που την σιγματίσαν στο τραπεζικό τομέα. Το πρώτο ήταν η εγκατάσταση ικανού αριθμού αλλοδαπών τραπεζικών ιδρυμάτων στα πλαίσια της επερχόμενης ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ, και δεύτερο η κρατικοποίηση της μεγαλύτερης Ελληνικής εμπορικής τράπεζας, της Εμπορικής τράπεζας.

Η τέταρτη περίοδος ξεκινάει από το 1992 και εκτείνεται μέχρι και σήμερα. Την περίοδο αυτή κυριαρχεί η σύγχρονη αντίληψη για την τραπεζική διοικητική χρηματοοικονομική σύμφωνα με την συνθήκη του Μάαστριχτ αλλά ουσιαστικά έχει ξεκινήσει από την πλήρη ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή κοινότητα, το 1981.

Την παραπάνω περίοδο, και ιδιαίτερα από το 1994 και μετά, το χρηματοοικονομικό σύστημα στην Ελλάδα απελευθερώθηκε πλήρως και αναπτύχθηκε ραγδαία (Χαρδούβελης Γ, 2016:91). Η αύξηση των μεγεθών του σταμάτησε με την έλευση της διεθνούς χρηματοοικονομικής κρίσης το 2008-2009.

3.6 Οικονομικά γεγονότα & Ελληνικό τραπεζικό σύστημα στα χρόνια της κρίσης

Η κρίση στην Ελλάδα ξεπέρασε τη δεκαετία. Οι ανοδικοί ρυθμοί ανάπτυξης της οικονομίας που ξεκίνησαν το 1993, τελείωσαν το 2007-2008 μαζί με την έναρξη της

διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση. Οι μεγάλες ανισορροπίες που αναφέραμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο έφεραν και τη μεγάλη μετέπειτα πτώση έως το τέλος του 2013. Συνολικά η πτώση στην οικονομική δραστηριότητα ξεπέρασε το 26% και η ανεργία εκτινάχτηκε στο 27,9% τον Ιούλιο του 2013. Το εύρος και το βάθος της πτώσης της οικονομικής δραστηριότητας υπήρξε πολύ μεγάλο που ανταγωνίζεται ένα ανάλογο βάθος στη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης (Great Depression) των Η.Π.Α. το 1929.

Οι ελληνικές τράπεζες άντεξαν τη διεθνή χρηματοοικονομική κρίση 2007-2009. Τα Ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα δεν εκτέθηκαν σε υψηλού κίνδυνου τιτλοποιημένα χρεόγραφα ούτε σε υπερβολική μόχλευση, όπως έγινε σε άλλα πιστωτικά ιδρύματα ανεπτυγμένων χωρών (Χαραλαμπίδης, 2011). Από το 2010 όμως άρχισαν να χάνουν καταθέσεις και όσο η ελληνική κρίση βάθαινε, τόσο η εκροή καταθέσεων μεγάλωνε και συνεπακόλουθα μεγάλωνε και η εξάρτηση δανεισμού από το Ευρωσύστημα. Στην πλευρά του ενεργητικού τους, η διεθνής κρίση δυσκόλεψε και τη χορήγηση δανείων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις. Στο τέλος του 2009 το συνολικό ύψος των δανείων παρέμεινε στάσιμο, ενώ από το 2010 και μετά το ύψος των συνολικών δανείων μειώνεται επειδή ο νέος δανεισμός είναι μικρότερος από τα παλαιά δάνεια που λήγουν και αποπληρώνονται (Χαρδούβελης Γ, 2018).

Κομβικό σημείο για τις Ελληνικές τράπεζες και την διάρθρωση του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος έκανε η διαδικασία κούρεματος του ελληνικού δημοσίου χρέους το 2012, γνωστή ως "Private Sector Involvement" ή PSI. Το PSI με το κούρεμα των κρατικών ομολόγων που κατείχαν οι τράπεζες, μείωσε κατά περίπου 78% την αξία τους, και ουσιαστικά έφερε την πρώτη χρεοκοπία: συνολικά οι τράπεζες είχαν απώλεια 39 δισεκατομμύρια ευρώ (συμπεριλαμβανομένου και το κούρεμα των δανείων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα), ένα μέγεθος που υπερέβη κατά πολύ το μετοχικό τους κεφάλαιο.

Το 2012 μετά το PSI και τις τρομακτικές απώλειες των Ελληνικών τραπεζών, η Τράπεζα της Ελλάδος σε συνεννόηση με τους δανειστές αποφάσισε να διασωθούν οι 4 συστημικές τράπεζες ενώ οι υπόλοιπες θα συνέχιζαν να λειτουργούν, εφόσον

θα μπορούσαν να ανακεφαλαιοποιηθούν με ιδιωτικούς πόρους (Χαρδούβελης Γ, 2018). Με την παραπάνω διαδικασία υπήρξε πολύ μεγάλη συγκέντρωση του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος διότι οι μικρότερες τράπεζες δεν μπορούσαν να βρουν τα απαραίτητα κεφάλαια από την ελεύθερη αγορά προκειμένου να ανακεφαλαιοποιηθούν. Το κράτος με την απόφαση αυτή έγινε κάτοχος της συντριπτικής πλειοψηφίας των μετοχών τους, αφού στις αυξήσεις του μετοχικού κεφαλαίου των τραπεζών συμμετείχε αυτό κατά κύριο λόγο με πόρους που προήλθαν από δάνειο 50 δις που ήταν μέρος του συνολικού πακέτου διάσωσης, και υπογράφηκε από την κυβέρνηση Παπαδήμου. Τότε ιδρύθηκε και το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ), το οποίο και ανέλαβε όλη την διαδικασία της ανακεφαλαιοποίησης των Ελληνικών τραπεζών. Η πρώτη ανακεφαλαιοποίηση έγινε ένα χρόνο μετά την υπογραφή των συμφωνιών, τον Μάρτιο του 2013.

Με τη σταθεροποίηση της οικονομίας το 2014, και οι 4 συστημικές τράπεζες άρχισαν να ανακάμπτουν. Είχε προχωρήσει και η δεύτερη ανακεφαλαιοποίηση τον Απρίλιο του 2014 με ιδιωτικά κεφάλαια 8,2 δις ευρώ, και οι συστημικές τράπεζες μπήκαν σε στάδιο ανάκαμψης. Οι πελάτες άρχισαν να νοιώθουν μεγαλύτερη ασφάλεια και να επιστρέφουν τις καταθέσεις του στα τραπεζικά καταστήματα. Οι τράπεζες έτσι μείωσαν την εξάρτηση τους από τον ΕΛΑ, ενώ και το ύψος των μη-εξυπηρετούμενων δανείων άρχισε να μειώνεται στο τέλος του χρόνου.

Τον Οκτώβριο του 2014, οι ελληνικές τράπεζες πέρασαν με επιτυχία την επιθεώρηση του Ενιαίου Μηχανισμού Εποπτεία του Ευρωσυστήματος που αξιολογούσε την ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων τους (Asset Quality Review), καθώς και με επιτυχία πέρασαν τις ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (Stress Tests) που απέδειξαν ότι οι Ελληνικές τράπεζες είχαν τα απαιτούμενα κεφάλαια για να αντέξουν ενδεχόμενη κρίση μέχρι το 2016.

Η πορεία αυτή της ανάκαμψης του 2014 σταμάτησε από τη μετέπειτα δεύτερη ελληνική κρίση του 2015. Ουσιαστικά συνέβη μια αυτο-προκληθείσα ελληνική κρίση, που τελικά οδήγησε και στους περιορισμούς στις κινήσεις κεφαλαίων των τραπεζών (Χαρδούβελης Γ, 2018).

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα εκείνης της περιόδου ήταν να δημιουργηθεί πανικός στους καταθέτες με αποτέλεσμα να αποσύρουν τις καταθέσεις τους, οι τράπεζες να σταματήσουν να χορηγούν νέα δάνεια, και να αυξηθούν και πάλι τα μη-εξυπηρετούμενα δάνεια. Τέλος, η μετοχική αξία των τραπεζών μηδενίστηκε και έτσι το Ελληνικό δημόσιο έχασε τα κεφάλαια που είχε τοποθετήσει στην ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών (Χαρδούβελης Γ, 2018).

Με την ανατροπή του 2015 στην οικονομία και στις τράπεζες, ο ευρωπαϊκός Ενιαίος Μηχανισμός Εποπτείας (SSM) αποφάσισε να κάνει πριν το καλοκαίρι του 2015 νέα επιθεώρηση των τραπεζών στην Ελλάδα μετά τα τελευταία γεγονότα με τις αρνητικές εξελίξεις, και διαπίστωσε ότι οι Ελληνικές τράπεζες είχαν την ανάγκη επιπλέον 14,4 δις ευρώ.

Η τρίτη ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών έγινε το Νοέμβριο του 2015. Πολλά επενδυτικά ταμεία του εξωτερικού που είχαν συμμετάσχει στην προηγούμενη ανακεφαλαιοποίηση του Μαρτίου του 2014, και προκειμένου να μην χάσουν οριστικά τα κεφάλαια που είχαν τοποθετήσει, συμμετείχαν και στην επόμενη ανάκεφαλαιοποίηση καλύπτοντας το μεγαλύτερο μέρος της, μιας και το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας τοποθέτησε μόνον 5,4 δις από τα απαιτούμενα 14,4 δις ευρώ (και μάλιστα μόνον στην Εθνική Τράπεζα και στην Τράπεζα Πειραιώς).

Σήμερα οι τράπεζες διαθέτουν τα απαιτούμενα κεφάλαια ώστε να αντέξουν μια διαρκή στασιμότητα της οικονομίας έως το τέλος του 2022 με βάση τα συμπεράσματα των stress tests του 2018. Οι καταθέσεις των πελατών τους, όμως παρόλα αυτά, παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα και τα μη-εξυπηρετούμενα ανοίγματα-δάνεια (Non-Performing Exposures) προς τους οφειλέτες τους, ανέρχονται σχεδόν στο μισό του συνολικού ποσού των δανείων.

3.7 Οι Ελληνικές τράπεζες μετά την τρίτη ανακεφαλαιοποίηση

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι οι τράπεζες κατά την διάρκεια της κρίσης αντιμετώπιζαν τρία πολύ σοβαρά προβλήματα (Χαρδούβελης Γ, 2016:99-100). Πρώτον, αντιμετώπιζαν πρόβλημα με τα δάνεια του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Όπως αναφέραμε παραπάνω τα δάνεια του δημοσίου τομέα κουρεύτηκαν με την διαδικασία του PSI, ενώ τα δάνεια του ιδιωτικού τομέα λόγω της σοβαρής πτώσης της οικονομικής δραστηριότητας έγιναν μη-εξυπηρετούμενα κατά μεγάλο ποσοστό. Δεύτερον, και πολύ σοβαρό πρόβλημα ήταν αυτό της απόσυρσης των καταθέσεων. Οι πολίτες έχασαν την εμπιστοσύνη τους προς την κυβερνητική πολιτική, και το τραπεζικό σύστημα και φοβούμενοι για μια πιθανή έξοδο της Ελλάδας από την ευρωζώνη, απέσυραν τις καταθέσεις τους. Επίσης στην απόσυρση των καταθέσεων συνετέλεσε και το γεγονός των μη εξυπηρετούμενων δανείων, διότι όσο μεγαλώνει το εύρος των εξυπηρετούμενων δανείων τόσο και αυξάνεται ο φόβος του καταθέτη. Συγχρόνως ισχύει και το αντίστροφο, δηλαδή όσο αποσύρονταν οι καταθέσεις τόσο οι τράπεζες περιορίζαν την χορήγηση νέων δανείων προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά. Τρίτον, το 1^ο και το 2^ο πρόβλημα είχαν ως συνέπεια να δημιουργηθεί αρνητικός αντίκτυπος για τα αποτελέσματα χρήσης των τραπεζών(ουσιαστικά για την κερδοφορία) αλλά και για την βιωσιμότητα των τραπεζών. Επειδή οι συστημικές τράπεζες χρειάστηκε να ανακεφαλαιοποιηθούν τρεις φορές μετά από χρεοκοπία, δημιούργησαν στους πελάτες των τραπεζών αρνητικό κλίμα. Έτσι, οι καταθέτες ένοιωθαν φόβο από μια πιθανή χρεοκοπία, και οι οφειλέτες δεν επιθυμούσαν να πληρώσουν το δάνειο τους σε μια τράπεζα που πιθανόν να χρεοκοπήσει (Χαρδούβελης Γ, 2016:99-100).

3.8 Η πορεία των καταθέσεων

Η πιο φτηνή μορφή χρηματοδότησης των τραπεζών αποτελούν οι καταθέσεις οι οποίες έχουν μεγάλη συμβολή στην κερδοφορία τους (Χαρδούβελης Γ, 2016:104-105). Αυτός είναι και ο λόγος που οι τράπεζες επιθυμούν την όσο το δυνατό μεγαλύτερη προσέλκυση των καταθέσεων.

Στην αρχή της διεθνούς κρίσης δηλαδή στα έτη 2007-2008, οι καταθέσεις στην Ελλάδα αυξάνονταν. Η άνοδος αυτή σταμάτησε το Δεκέμβριο του 2009, όταν η Ελλάδα άρχισε να μπαίνει πιο βαθιά στην κρίση. Έκτοτε, από 237,5 δις ευρώ τον Δεκέμβριο του 2009, οι καταθέσεις μειώθηκαν στα περίπου 150 δις ευρώ τον Ιούνιο του 2012. Κάθε μήνα αποσύρονταν κατά μέσο όρο 4,9 δις ευρώ. Μετά τις εκλογές του Ιουνίου 2012 η πτώση σταμάτησε, και ακολούθησε μια σταδιακή άνοδος έως το Νοέμβριο του 2014 στα 164,3 δις ευρώ. Στη συνέχεια, από τον Ιανουάριο του 2015 παρατηρείται μια δεύτερη και πολύ πιο απότομη πτώση κατά περίπου 6 δις ευρώ το μήνα, ξεπερνώντας δηλαδή κατά πολύ την πρώτη περίοδο της απόσυρσης των καταθέσεων. Η πτώση σταμάτησε τον Ιούλιο του 2015 λόγω των νομοθετικών περιορισμών στις κινήσεις κεφαλαίων. Στη συνέχεια και μετά την επιβολή των Capital Controls, από τον Ιούλιο του 2015 έως το Νοέμβριο του 2016 παρατηρείται μια μικρή αύξηση των καταθέσεων κατά περίπου 2,6 δις ευρώ.

Πολλοί εκτιμούν ότι ένα μεγάλο ποσό από τις καταθέσεις πήγε στην πληρωμή των αυξημένων φορολογικών υποχρεώσεων. Επίσης, πολλοί πιστεύουν πως μεγάλο μέρος των καταθέσεων που έχουν αποσυρθεί, έχουν πάει στις τραπεζικές θυρίδες και ότι μεγάλο μέρος της θα επιστρέψει στην πραγματική οικονομία και κατά επέκταση πίσω στις τράπεζες.

Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζεται η πορεία των καταθέσεων των τεσσάρων μεγαλύτερων Ελληνικών Τραπεζών. Παρατηρούμε λοιπόν ότι οι καταθέσεις τους μειώνονταν όσο η Ελλάδα έμπαινε πιο βαθιά στην κρίση. Το 2013 παρατηρούμε μια εντυπωσιακή αύξηση των καταθέσεων και των τεσσάρων τραπεζών. Τέλος, μετά από δύο χρόνια πτώσης (2014, 2015), ακολούθησε μια τριετία που ενισχύθηκε η καταθετική βάση τους με την κορύφωση της το 2018.

Πίνακας 3: Διαχρονική εξέλιξη των καταθέσεων των Ελληνικών Τραπεζών (εκ. ευρώ)

Έτος	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	ALPHA BANK	EUROBANK	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
2010	52.471	31.234	44.435	24.052
2011	44.025	23.749	32.459	18.334
2012	46.327	23.191	30.752	31.108
2013	62.876	37.505	41.535	54.279
2014	44.130	37.817	31.985	50.240
2015	36.868	27.734	22.802	36.771
2016	37.326	29.010	23.678	42.365
2017	38.849	30.255	25.015	41.301
2018	42.249	33.492	29.135	44.919

Πηγή: Εθνική Τράπεζα(www.nbg.gr), Alpha Bank(www.alpha.gr), Eurobank (www.euroabank.gr), Τράπεζα Πειραιώς(www.piraeusbank.gr)

3.9 Η πορεία του δανειακού χαρτοφυλακίου

Οι χορηγήσεις στην Ελλάδα πριν την κρίση αυξάνονταν με ετήσιους ρυθμούς γύρω στο 20% ενώ αντίστοιχα στην ευρωζώνη οι ρυθμοί αυτοί ήταν επίσης μεγάλοι, γύρω στο 15% (Χαρδούβελης Γ, 2016:107-110). Η ανοδική αυτή πορεία συνεχίστηκε μέχρι και το 2009. Το Δεκέμβριο του 2009 μηδενίστηκε η αύξησή τους, δηλαδή το συνολικό ποσό των χορηγούμενων δανείων ήταν ίδιο με το αντίστοιχο του 2008. Η μεγάλη μείωση των χορηγούμενων δανείων έγινε το 2011 και από εκείνη την χρονική περίοδο και μετά παρουσιάζεται μια συνεχής μείωση των χορηγούμενων δανείων με αποτέλεσμα ο ρυθμός να παραμένει αρνητικός δηλαδή τα νέα δάνεια που χορηγούνται είναι μικρότερα από τα δάνεια που αποπληρώνονται. Ως γνωστό η μείωση αυτή των χορηγήσεων επιδρά ανασταλτικά στην οικονομική δραστηριότητα,

μειώνει την ρευστότητα στην αγορά και κατά επέκταση μειώνει και την κερδοφορία των τραπεζών απομακρύνοντας τις από τον πραγματικό τους ρόλο.

Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζεται η πορεία των χορηγήσεων των τεσσάρων μεγαλύτερων Ελληνικών Τραπεζών. Παρατηρούμε λοιπόν πως από την αρχή της κρίσης μια συνεχή πτώση των δανειακών υπολοίπων των τραπεζών (με εξαίρεση το 2013 όπου παρατηρούμε σημαντική άνοδο).

Πίνακας 3: Διαχρονική εξέλιξη των χορηγήσεων των 4 Ελληνικών τραπεζών (εκ. ευρώ)

Έτος	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	ALPHA BANK	EUROBANK	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
2010	58.243	39.919	56.268	31.190
2011	52.891	36.152	48.094	28.497
2012	47.000	32.797	43.171	37.618
2013	67.250	44.236	45.610	76.114
2014	43.531	43.476	35.076	53.987
2015	39.750	41.558	32.974	49.426
2016	36.248	40.262	31.908	66.648
2017	38.849	38.521	30.866	44.885
2018	29.103	35.648	29.354	40.557

Πηγή: Εθνική Τράπεζα(www.nbg.gr), Alpha Bank(www.alpha.gr), Eurobank (www.eurobank.gr), Τράπεζα Πειραιώς(www.piraeusbank.gr)

Δεν είναι όμως αυτό το κύριο πρόβλημά των τραπεζών. Το μεγάλο πρόβλημα είναι η αδυναμία πολλών πελατών-οφειλετών να αποπληρώσουν τα υφιστάμενα δάνεια. Μετά από μια περίοδο οπού το ποσοστό των μη-εξυπηρετούμενων δανείων

αυξανόταν συνεχώς, το 2014 υπήρξε μείωση της τριμηνιαίας ανόδου των και στο τέλος του 2014 η μεταβολή ήταν αρνητική, -1,2 ποσοστιαίες μονάδες, που συνεπάγεται ότι το συνολικό ποσό τους μειώθηκε σε σχέση με τα συνολικά δάνεια, για πρώτη φορά. Με την έλευση του 2015 και της δεύτερης ελληνικής κρίσης η μείωση αυτή σταμάτησε να υφίσταται και τα μη-εξυπηρετούμενα δάνεια άρχισαν πάλι να αυξάνονται .

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η πορεία των δανείων (καταναλωτικά, στεγαστικά, επαγγελματικά) ανά έτος από το 2010 ως το 2018 καθώς και το σύνολο των μη-εξυπηρετούμενων δανείων τα παραπάνω έτη. Διαπιστώνουμε ότι υπήρξε αλματώδη αύξηση στην ποσοστιαία μεταβολή των μη εξυπηρετούμενων δανείων κατά τα πρώτα χρόνια της κρίσης και σταθερότητα από το 2015 ως το 2016. Στη συνέχεια παρατηρούμε αρνητική μεταβολή του συνόλου των δανείων από τον Δεκέμβριο του 2016 και έπειτα. Την μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων κατέχουν τα καταναλωτικά δάνεια.

Πίνακας 3: Εξέλιξη δανείων και καθυστερήσεων.

(ευρώ χιλ.)	Δεκ 2008	Δεκ 2009	Δεκ 2010	Δεκ 2011	Δεκ 2012	Δεκ 2013	Δεκ 2014	Δεκ 2015	Δεκ 2016	Δεκ 2017	Δεκ 2018
Υπόλοιπα δανείων (προ προβλέψεων)	255.699.207	271.167.151	272.404.699	242.771.298	217.473.817	230.002.877	224.763.089	221.593.580	215.984.811	200.115.537	180.232.660
Καταναλωτικά	34.411.933	34.804.213	32.430.003	27.150.403	24.994.702	25.536.843	24.499.506	24.115.408	23.124.064	19.984.347	16.529.444
Στεγαστικά	68.811.811	74.503.431	76.638.301	67.806.445	65.322.126	67.831.735	69.830.872	68.360.463	66.175.685	63.404.052	60.913.982
Επιχειρηματικά	152.475.463	161.859.507	163.336.395	147.814.450	127.156.989	136.634.299	130.432.712	129.117.709	126.685.062	116.727.138	102.789.234
Σύνολο Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (προ προβλέψεων)	14.622.982	25.633.558	38.411.987	52.312.707	67.989.728	90.866.845	97.683.820	106.506.368	104.826.836	94.432.952	81.801.150
Καταναλωτικά	2.979.399	5.430.183	8.648.278	10.357.401	12.708.281	14.248.373	14.172.067	15.194.780	14.431.829	11.558.432	8.761.929
Στεγαστικά	3.743.339	6.761.598	10.914.100	14.369.401	17.997.345	23.349.942	24.851.466	28.033.130	27.481.354	27.576.114	27.121.402
Επιχειρηματικά	7.900.244	13.441.777	18.849.609	27.585.905	37.284.102	53.268.530	58.660.288	63.278.458	62.913.654	55.298.406	45.917.818
% Μη εξυπηρετούμενα δάνεια	5,7	9,5	14,1	21,5	31,3	39,5	43,5	48,1	48,5	47,2	45,4
Καταναλωτικά	8,7	15,6	26,7	38,1	50,8	55,8	57,8	63,0	62,4	57,8	53,0
Στεγαστικά	5,4	9,1	14,2	21,2	27,6	34,4	35,6	41,0	41,5	43,5	44,5
Επιχειρηματικά	5,2	8,3	11,5	18,7	29,3	39,0	45,0	49,0	49,7	47,4	44,7

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Τα μεγέθη αυτά, δηλαδή των μη-εξυπηρετούμενων δανείων και μη-εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων θεωρούνται πολύ μεγάλα και αυτό μπορούμε να το συμπεράνουμε αν τα συγκρίνουμε με αντίστοιχα νούμερα άλλων κρατών της Ευρώπης. Η επόμενη χώρα με υψηλά ποσοστά μη-εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων είναι η Σλοβενία με 21%, η Πορτογαλία με 19%, η Ιρλανδία με 18% και η Ιταλία με 17%. Αυτά τα ποσοστά αποδεικνύουν την σοβαρή και επικίνδυνη κατάσταση που βρίσκονται τα μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα των Ελληνικών τραπεζών. Βεβαίως, ένα υψηλό ποσοστό μη-εξυπηρετούμενων δανείων είναι ανεκτό για τις τράπεζες εφόσον αυτό θα καλυφθεί από τα αποθέματα προβλέψεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την διαγραφή μέρους των μη-εξυπηρετούμενων δανείων (Χαρδούβελης Γ, 2016:107-110). Διεθνώς, το σύνηθες ποσοστό κάλυψης μέσω συσσωρευμένων προβλέψεων είναι 50%. Συνεπώς, το 50% των υπαρχόντων προβλέψεων καλύπτει την απώλεια από τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και έτσι παραμένουν ανέπαφα τα ίδια κεφάλαια.

Ως στόχο ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός της Ευρωζώνη καθώς και η Τράπεζα της Ελλάδος έχουν βάλλει την δραστική μείωση των μη-εξυπηρετούμενων δανείων και ανοιγμάτων ανά τράπεζα. Στοχεύουν στο τέλος του 2019 τα μη-εξυπηρετούμενα δάνεια να έχουν μειωθεί κατά πολύ και να φτάσουν στα 40,2 δις ευρώ ή στο 20% του τότε συνολικού δανειακού χαρτοφυλακίου, και τα μη-εξυπηρετούμενα ανοίγματα στα 66,7 δις ευρώ ή στο 34% του τότε συνολικού δανειακού χαρτοφυλακίου. Η μείωση αυτή, σύμφωνα με τον στόχο, αναμένεται να επιτευχθεί μέσω εκταμιεύσεων, εισπράξεων, ρευστοποιήσεων, πωλήσεων, διαγραφών, κα. Βέβαια το κατά πόσο θα πραγματοποιηθεί αυτός ο στόχος είναι και αποτέλεσμα της πορείας της Ελληνικής οικονομίας.

Συμπερασματικά στα παραπάνω, μπορούμε να πούμε ότι σε περιόδους κρίσης, από την πλευρά των τραπεζών, συνήθως μειώνουν τη συνολική προσφορά τραπεζικών πιστώσεων μετά από απώλειες δανείων (Demirguc-Kunt et al., 2006,: 379-408) και εμφανίζεται μια ποιοτική στροφή των τραπεζών μεταβάλλοντας το χαρτοφυλάκιο δανείων τους προς πιο αξιόπιστους δανειολήπτες (Bernanke et al., 1996: 1-15).

3.10 Η χρηματοδότηση των τραπεζών κατά την διάρκεια της κρίσης

Από τη πλευρά των τραπεζών τώρα, η απώλεια στις καταθέσεις που αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο αντικατοπτρίζεται σε αυξημένη εξάρτηση από την κεντρική τους τράπεζα. Πριν την κρίση οι ανάγκες δανεισμού των Ελληνικών τραπεζών ήταν ελάχιστη, και έφτανε τα 2 ή 3 δις ευρώ. Όταν ξεκίνησε η κρίση, το 2008, η ανάγκη δανεισμού των τραπεζών από το Ευρωσύστημα αυξήθηκε κατά πολύ, φτάνοντας περίπου τα 50 δις ευρώ, παρά το γεγονός ότι την ίδια εποχή οι καταθέσεις αυξάνονταν όπως αναφέραμε και παραπάνω. Ήταν η εποχή που οι Ελληνικές τράπεζες είχαν επεκταθεί και δάνειζαν στις Βαλκανικές χώρες όπου οι εγχώριες καταθέσεις ήταν λιγοστές (ΓΚΙΚΑΣ ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ, 2016:105-111).

Στην συνέχεια και ενώ η οικονομική κρίση βάθαινε, δηλαδή στις αρχές του 2010, ο δανεισμός των τραπεζών έφτασε τα €90 δις και στη συνέχεια παρατηρείται μια δεύτερη εκτίναξη το 2011, με τον δανεισμό να υπερβαίνει τα €120δις παραμένοντας σε αντίστοιχα ποσά για πάνω από 1,5 χρόνο. Την περίοδο εκείνη πέρα από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, δάνειζε την Ελλάδα και η Τράπεζα της Ελλάδος, με υψηλότερο επιτόκιο κατά τουλάχιστον 1,5 ποσοστιαία μονάδα.

Την επόμενη περίοδο και συγκεκριμένα από τον Νοέμβριο του 2012 ως τον Νοέμβριο του 2014 υπήρξε αισθητή πτώση του δανεισμού φτάνοντας τα 42,6δις ευρώ, που ήταν το μικρότερο ποσό σε όλη τη διάρκεια της ελληνικής κρίσης. Μάλιστα το Νοέμβριο του 2014 ο δανεισμός από τον ΕΛΑ σχεδόν μηδενιστεί και στο τέλος του 2014 η εξάρτηση είχε μειωθεί στο ελάχιστο ποσό.

Στην επόμενη περίοδο, με τη έλευση του 2015, η εικόνα της μειωμένης στο ελάχιστο εξάρτησης από τον ΕΛΑ αντιστράφηκε. Ο ακριβός δανεισμός μέσω ΕΛΑ επανήλθε. Στο τέλος Ιουνίου 2015 ο συνολικός δανεισμός των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα έφτασε τα 126,6δις ευρώ (από τα οποία τα 86,8δις ήταν μέσω ΕΛΑ) ξεπερνώντας και τις υφιστάμενες καταθέσεις που ήταν €122,2δις γεγονός που

συνέβη για πρώτη φορά στα πλαίσια της ελληνικής οικονομικής κρίσης. Μετά τον Ιούλιο του 2015, με την υπογραφή του Μνημονίου ο δανεισμός από το Ευρωσύστημα μειώθηκε ξανά.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η πρωτοφανής οικονομική κρίση δημιούργησε συνθήκες οικονομικής ασφυξίας, ιδιαίτερα από το 2007 ως το 2009 και επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία των πιστωτικών ιδρυμάτων διεθνώς. Η διαφοροποίηση στον τρόπο δανεισμού των τραπεζών, σε σχέση με αυτό που υπήρχε δηλαδή τις διεθνείς αγορές, έπληξε την αξιοπιστία και την φερεγγυότητά τους (Μιχαλόπουλος Γ, ALPHA BANK:237-241).

Η κρίση, πέρα των άλλων, ανέδειξε τις πλημμελείς αρχές και διαδικασίες διαχείρισης της ρευστότητας και των χρηματοδοτικών ανοιγμάτων των τραπεζών σε παγκόσμιο επίπεδο. Για τον κίνδυνο ρευστότητας δεν υπήρχε κανονιστικό πλαίσιο διεθνώς σε αντίθεση με τον κίνδυνο αγοράς και τον πιστωτικό κίνδυνο που εποπτεύονταν.

Επίσης, οι κανονιστικές αρχές διεθνώς παρείχαν ιδιαίτερη ευελιξία στα πιστωτικά ιδρύματα ως προς την ως προς τη διάρθρωση των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει συγκεκριμένη μέθοδος για την ανίχνευση, την επεξεργασία και κατά επέκταση την αντιμετώπιση του κινδύνου ρευστότητας και χρηματοδότησης. Μάλιστα, η κρίση δίδαξε ότι δεν είχε εκτιμηθεί σωστά ο κίνδυνος χρηματοδότησης των τραπεζικών ιδρυμάτων σύμφωνα με τα γεγονότα και τις εξελίξεις (Μιχαλόπουλος Γ, ALPHA BANK:230).

3.11 Τραπεζικοί κίνδυνοι

Ο D. Borge δίνει τον ορισμό του κινδύνου ως «η μεταβολή ως προς την πιθανότητα επέλευσης κάποιου γεγονότος». Η διαχείριση των κινδύνων αποτελεί ένα από τα

πιο σημαντικά ζητήματα της σύγχρονης τραπεζικής. Οι κύριοι κίνδυνοι των τραπεζικών ιδρυμάτων είναι οι εξής (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009 α:193-223):

1. Ο πιστωτικός κίνδυνος αφορά την αδυναμία των δανειοληπτών μιας τράπεζας να ανταποκριθούν στις συμβατικές υποχρεώσεις τους. Ο πιστωτικός κίνδυνος μπορεί να αντιμετωπιστεί με αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας, με τιτλοποίηση των απαιτήσεων, αλλά και με τη χρήση πιστωτικών παραγώγων προϊόντων (Θωμαδάκης & Ξανθάκης, 2006).
2. Ο κίνδυνος επιτοκίου πηγάζει από την επίδραση των μεταβολών των επιτοκίων στα στοιχεία του ενεργητικού και του παθητικού μιας τράπεζας. Ο κίνδυνος επιτοκίου εκτιμάται με τη μέθοδο του Ανοίγματος (Gap analysis), τη μέθοδο της Διάρκειας, την Ανταλλαγή επιτοκίων (Νούλας, 2000)
3. Ο κίνδυνος συναλλάγματος οφείλεται στις μεταβολές των συναλλαγματικών ισοτιμιών, που έχουν επίδραση σε θέσεις που έχει λάβει η τράπεζα. Αποτελεί μορφή του κινδύνου αγοράς σε συστήματα κυμαινόμενων ισοτιμιών.
4. Ο κίνδυνος ρευστότητας αναφέρεται στην αδυναμία της τράπεζας να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της σε ρευστότητα, είτε αυτές αφορούν τα στοιχεία του παθητικού (όπως οι αναλήψεις των καταθέσεων) είτε τα στοιχεία του ενεργητικού. Ενδείξεις για τα προβλήματα ρευστότητας που είναι πιθανό να αντιμετωπίσει μια τράπεζα είναι και οι αριθμοδείκτες ρευστότητας, οι οποίοι προσδιορίζουν τη βραχυχρόνια οικονομική θέση της τράπεζας και την ικανότητά της να ανταποκρίνεται στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της. Παρόλα αυτά, οι αριθμοδείκτες πρέπει να χρησιμοποιούνται συγκριτικά με προηγούμενα στοιχεία ή με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις του κλάδου (Νιάρχος, 2004). Με τους αριθμοδείκτες γίνεται δυνατή η παρακολούθηση της ρευστότητας της τράπεζας, ώστε να τηρούνται τα όρια που έχουν τεθεί (Θωμαδάκης & Ξανθάκης, 2006).
5. Ο κίνδυνος αγοράς αφορά τις μεταβολές της αξίας ενός χαρτοφυλακίου, που οφείλονται στις αγοραίες τιμές των στοιχείων που το απαρτίζουν. Ο κίνδυνος αγοράς σχετίζεται με τον συναλλαγματικό και τον επιτοκιακό κίνδυνο. Μπορεί να προκύψει από συναλλαγές εμπορίας και από τη διαχείριση των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού. Για την αντιμετώπισή του, τίθενται όρια για

τα ποσά που μπορούν να επενδυθούν σε ορισμένες μετοχές ή άλλους τίτλους (Θωμαδάκης & Ξανθάκης, 2006).

6. Ο λειτουργικός κίνδυνος έχει σαν αιτία την ανεπάρκεια των διοικητικών και λειτουργικών συστημάτων, στην ελλιπή σχεδίαση και εκτέλεση του επιχειρησιακού σχεδιασμού, σε ανθρώπινα λάθη, σε αποτυχία του εσωτερικού ελέγχου, σε τεχνολογικές αστοχίες κτλ. Αυτός ο κίνδυνος μπορεί να αντιμετωπιστεί με την εφαρμογή αποτελεσματικών διαδικασιών και ασφαλιστικών δικλείδων ασφαλείας σε όλες τις λειτουργίες (Θωμαδάκης & Ξανθάκης, 2006).
7. Ο κίνδυνος χώρας αναφέρεται στο οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον της χώρας εγκατάστασης και δραστηριότητας του δανειζόμενου.

Η διαχείριση των κινδύνων των τραπεζών δίνει έμφαση στα προληπτικά μέτρα για τον έλεγχο, τη μέτρηση και την αντιστάθμιση του κινδύνου. Η διαχείριση των κινδύνων αφορά τόσο τις εποπτικές αρχές, όσο και τις διοικήσεις των τραπεζών. Οι διοικήσεις των τραπεζών προσδιορίζουν τις κατάλληλες πολιτικές διαχείρισης κινδύνου, την κατανομή των κεφαλαίων ανάλογα με τον αναλαμβανόμενο κίνδυνο και τον προσδιορισμό των κατάλληλων διαδικασιών για την προσαρμογή του οργανισμού στις πολιτικές διαχείρισης κινδύνου (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009 α:193-223).

Ένα βασικό ζήτημα της πολιτικής διαχείρισης κινδύνων είναι η οργάνωση ενός ανεξάρτητου μηχανισμού διαχείρισης των κινδύνων, και κυρίως του πιστωτικού και του κινδύνου αγοράς. Η ανεξάρτητη λειτουργία διαχείρισης των κινδύνων αγοράς έχει σαν κύριες λειτουργίες την ανάπτυξη των κατάλληλων πολιτικών κινδύνου, το σχεδιασμό και υλοποίηση των μεθόδων εκτίμησης του κινδύνου, την κατανομή κεφαλαίων έναντι του κινδύνου αγοράς, καθώς και την ανάπτυξη και υλοποίηση των συστημάτων που διαχειρίζονται τον κίνδυνο (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009α : 193-223).

Αντίστοιχα, η ανεξάρτητη λειτουργία διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου περιλαμβάνει την ανάπτυξη μεθόδων εκτίμησης του συγκεκριμένου κινδύνου, τον προσδιορισμό και έλεγχο των ορίων κινδύνου, τη χρήση στρατηγικών μείωσης του

κινδύνου και την κατανομή κεφαλαίου έναντι του πιστωτικού κινδύνου (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009α :225-257).

Απαραίτητος θεωρείται και ο προσδιορισμός των ορίων κινδύνου για να αποτρέπεται η υπερβολική έκθεση σε αυτούς. Μια από τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την εκτίμηση των ορίων κινδύνου είναι η Αξία σε Κίνδυνο (Value at Risk - VAR) (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009α:225-257).

Επιφορτισμένο με τη διαχείριση των κινδύνων είναι και το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου των τραπεζών, και πιο συγκεκριμένα η διεύθυνση Εσωτερικής Επιθεώρησης και η Διεύθυνση Διαχείρισης Κινδύνων. Η Διεύθυνση Διαχείρισης Κινδύνων αναλαμβάνει το σχεδιασμό και την υλοποίηση της πολιτικής που αφορά της διαχείριση των κινδύνων και τη διασφάλιση της κεφαλαιακής επάρκειας, με τη χρήση κατάλληλων μεθόδων και υποδειγμάτων, τον προσδιορισμό των ορίων κινδύνου, τον καθορισμό κριτηρίων έγκαιρου εντοπισμού των κινδύνων, τη διενέργεια δοκιμών προσομοίωσης καταστάσεων κρίσης κτλ (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009β:303-337).

Σε διεθνές επίπεδο, γίνονται προσπάθειες να γίνει διαχείριση των κινδύνων των τραπεζών με την εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου της Βασιλείας (Θωμαδάκης & Ξανθάκης, 2006).

3.12 Μέτρα αντιμετώπισης και πρόληψης της τραπεζική κρίσης

Η διεθνοποίηση των τραπεζικών εργασιών και η ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων έχουν αυξήσει τους κινδύνους μετάδοσης των κρίσεων. Σε περιόδους κρίσης, οι καταθέτες είναι εκείνοι που διατρέχουν το μεγαλύτερο κίνδυνο, αφού δεν μπορούν μεμονωμένα να υποστούν το κόστος συγκέντρωσης των απαραίτητων πληροφοριών. Συνεπώς, είναι απαραίτητη η εποπτεία του τραπεζικού συστήματος,

η οποία όχι μόνο προφυλάσσει τους καταθέτες, αλλά επιπλέον αποτρέπει την εμφάνιση κρίσεων (Πετράκης, 1999).

Η επιτακτικότητα της ορθής λειτουργίας του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος πηγάζει από το γεγονός ότι αποτελεί την ραχοκοκαλιά της οικονομίας. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι όλες οι αναπτυγμένες οικονομίες του κόσμου χαρακτηρίζονται από άριστα αναπτυγμένα χρηματοπιστωτικά συστήματα, ενώ τα συστήματα αυτά υστερούν σε υποανάπτυκτες χώρες (Νούλας, 2000). Επιπλέον, εξαιτίας αυτής του της ιδιότητας, ο συστημικός κίνδυνος που φέρει το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι πολύ υψηλός, με αποτέλεσμα την αυξημένη πιθανότητα για μετακύλιση των εσωτερικών του παθογενειών και προβλημάτων στην οικονομία και στην πρόκληση οικονομικών κρίσεων.

Το γεγονός αυτό διαφάνηκε ξεκάθαρα κατά την πρόσφατη παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση που ξέσπασε το 2008. Πηγή της συγκεκριμένης κρίσης, η οποία στη συνέχεια στα πλαίσια της Ευρώπης εξελίχθηκε και σε κρίση χρέους, αποτέλεσε το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Συγκεκριμένα, ως βασικές αιτίες της κρίσης αναγνωρίζονται (Κολλίντζας, Ψαλιδόπουλος, 2009):

- Οι παγκόσμιες μακροοικονομικές ανισορροπίες.
- Υπερβολική Πιστωτική Επέκταση και Μόχλευση.
- Ασύμμετρη πληροφόρηση και προβλήματα εντολέα-εντολοδόχου.
- Ρυθμιστικά κενά και ελλιπής εποπτεία.

Από τα παραπάνω παρουσιάζεται ξεκάθαρα ο ρόλος και η σημασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην επέλευση της κρίσης του 2008 και επομένως, στη γενικότερη οικονομική δραστηριότητα.

Κατά τον Krugman (2009), η οικονομική κρίση του 2008 συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με τα προβλήματα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Αυτό γίνεται σαφές, αφού η κρίση ξέσπασε στις ΗΠΑ και συγκεκριμένα, στις επενδυτικές τράπεζες που βρισκόταν εκτός των πλαισίων ελέγχου. Επομένως, η εποπτεία του τραπεζικού συστήματος για την προστασία του από τις κρίσεις είναι σημαντική για την

απρόσκοπτη και ομαλή λειτουργία των οικονομιών παγκοσμίως και για την ευημερία των πολιτών (Saunders & Cornett, 2006).

Το ρυθμιστικό πλαίσιο έχει στόχο την μείωση των πιθανοτήτων εφαρμογής ανορθόδοξων πρακτικών, κακών αποφάσεων και απάτης. Επιπρόσθετα, απομονώνει τις επιδράσεις των ζημιών μιας τράπεζας στη λειτουργία των άλλων τραπεζών, ώστε να μην δημιουργούνται φαινόμενα ντόμινο (Πετράκης, 1999).

Οι τράπεζες θα πρέπει να ελέγχονται, καθώς πολλές φορές λαμβάνουν αποφάσεις με υψηλό κίνδυνο, χωρίς να έχουν εξασφαλίσει επαρκή πληροφόρηση. Αυτές οι αποφάσεις είναι πιθανό να οδηγήσουν αυτές τις τράπεζες σε πτώχευση, η οποία εν συνεχεία μπορεί να οδηγήσει σε μια γενικευμένη οικονομική κρίση (Πετράκης, 1999). Συνεπώς, η εποπτεία βοηθά τις τράπεζες να αντιμετωπίσουν τους κραδασμούς.

Η αναγκαιότητα της εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος πηγάζει από τη σημασία του συστήματος για το σύνολο της οικονομίας. Ο χρηματοπιστωτικός τομέας είναι από τους περισσότερο ρυθμισμένους τομείς μιας οικονομίας, καθώς έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει τη ρευστότητα σε μια οικονομία καθώς και άλλα οικονομικά μεγέθη, όπως ο πληθωρισμός. Επιπλέον, η εποπτεία των τραπεζών είναι απαραίτητη αφού οι πολίτες τους εμπιστεύονται τις οικονομίες τους, τις οποίες οι τράπεζες πρέπει να διαχειρίζονται με σύνεση. Συνεπώς, η ρύθμιση των τραπεζών διασφαλίζει την ασφάλεια των καταθέσεων των πολιτών και τη ρευστότητα στην οικονομία (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012).

Όμως, υπάρχουν και αντίθετες απόψεις που υποστηρίζουν ότι δεν πρέπει να υπάρχει παρέμβαση των ρυθμιστικών αρχών, αφού όσο περισσότερες ρυθμίσεις επιβάλλονται, τόσο μεγαλύτερο είναι το κόστος για το φορέα (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012).

Μέχρι το 1974, δεν υπήρχε ουσιαστική διεθνής συνεργασία σε θέματα εποπτείας (Πετράκης, 1999). Προκειμένου να υπάρξει αποτελεσματική τραπεζική εποπτεία σε διεθνές επίπεδο, το 1974, συστάθηκε η Επιτροπή της Βασιλείας. Η Επιτροπή της Βασιλείας διαμορφώνει τις γενικές εποπτικές κατευθύνσεις και βέλτιστες πρακτικές.

Σκοπός της είναι να διασφαλίσει ότι όλες οι τράπεζες υπόκεινται σε έλεγχο και ακολουθούν κοινούς κανόνες (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012).

Το πλαίσιο λειτουργίας που προτείνει η Επιτροπή της Βασιλείας συνδέεται με την κεφαλαιακή επάρκεια και ορίζει ότι ο κίνδυνος που αναλαμβάνει κάθε τράπεζα θα πρέπει να συνδέεται με τα ίδια κεφάλαιά της. Το κανονιστικό πλαίσιο της Βασιλείας δημιουργεί νέους κανόνες, κάθε φορά που προκύπτουν νέα προβλήματα για τις τράπεζες. Έτσι, η Βασιλεία II ήταν αποτέλεσμα της οικονομικής αστάθειας και των χρηματοπιστωτικών κρίσεων της δεκαετίας του 1990, και συμπλήρωνε τις απαιτήσεις της Βασιλείας I. Η Βασιλεία II υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση με την Οδηγία 2006/48 ΕΚ. Το νέο Σύμφωνο της Βασιλείας παρέχει κάλυψη για τον πιστωτικό κίνδυνο, τον κίνδυνο αντισυμβαλλόμενου, τον κίνδυνο αγοράς και το λειτουργικό κίνδυνο (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012).

Η Βασιλεία III αποτελεί απάντηση στις απαιτήσεις για εποπτεία των τραπεζών που προέκυψαν από την χρηματοπιστωτική κρίση του 2008. Η Βασιλεία III αποτελεί περισσότερο βελτίωση της Βασιλείας II, παρά μια νέα συμφωνία. Με αφετηρία τη χρηματοπιστωτική κρίση που ξέσπασε στις ΗΠΑ, το νέο σύμφωνο επιδιώκει την τόνωση των τραπεζών, τη διασφάλιση της ρευστότητας και την ενίσχυση της διαφάνειας. Η Βασιλεία III δίνει έμφαση στην ποιότητα των ιδίων κεφαλαίων και στοχεύει στην αύξηση της συνέπειας και της διαφάνειας στην κεφαλαιακή διάρθρωση, στην κάλυψη των κινδύνων μέσω της κεφαλαιακής επάρκειας. Ταυτόχρονα, εισάγεται ο απλοποιημένος δείκτης κεφαλαιακής εξάρτησης, μέτρα ενίσχυσης της διακράτησης κεφαλαίων για την αντιμετώπιση μελλοντικών δυσμενών συνθηκών και ένα πρότυπο ελάχιστης ρευστότητας σε παγκόσμιο επίπεδο (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012). Στην Ελλάδα, με πράξεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας, υιοθετήθηκαν τα τρία σύμφωνα της Βασιλείας (Σαπουτζόγλου & Πεντότης, 2009α).

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η τραπεζική εποπτεία ξεκίνησε με τη Λευκή Βίβλο του 1985 και τις Οδηγίες της Επιτροπής για τη δημιουργία Ενιαίας Αγοράς στο τραπεζικό σύστημα (Πετράκης, 1999).

Για την παρακολούθηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (μετά από την έκθεση de Larosiere) πρότεινε ένα νέο πλαίσιο χρηματοπιστωτικής εποπτείας που περιλαμβάνει (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012):

- Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Χρηματοπιστωτικής Εποπτείας για την προληπτική εποπτεία κάθε χρηματοπιστωτικού συστήματος ξεχωριστά, συνενώνοντας τις εθνικές εποπτικές αρχές σε ένα κοινό δίκτυο.
- Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Συστημικού Κινδύνου, που παρακολουθεί και εκτιμά τις πιθανές απειλές από τις μακροοικονομικές εξελίξεις και θα ειδοποιεί έγκαιρα για τους κινδύνους.

Το 2009, το Φόρουμ Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας μετονομάστηκε σε Συμβούλιο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, για να παρακολουθεί τις εξελίξεις στην αγορά, να ασκεί ρυθμιστικές παρεμβάσεις, να παρέχει συμβουλές για τις βέλτιστες πρακτικές και να συνεργάζεται με το ΔΝΤ για την παροχή έγκαιρων προειδοποιήσεων (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012).

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (European Financial Stability Facility - EFSF) είχε σαν στόχο τη διατήρηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, μέσω της χορήγησης προσωρινής οικονομικής βοήθειας στα κράτη-μέλη που έχουν ανάγκη (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012).

Για να εφαρμοστούν οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Συνόδου Κορυφής του Ιουνίου του 2012, στις 12 Σεπτεμβρίου 2012, η Επιτροπή ενέκρινε μια δέσμη νομοθετικών προτάσεων για τη δημιουργία ενός ενιαίου εποπτικού μηχανισμού για τις τράπεζες υπό την ηγεσία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Προτείνεται ένας χάρτης πορείας για την ολοκλήρωση της τραπεζικής ένωσης τα επόμενα χρόνια. Ήδη από τον Σεπτέμβριο του 2009, η Επιτροπή υπέβαλε προτάσεις για την αντικατάσταση υφιστάμενης εποπτικής αρχιτεκτονικής της ΕΕ με ένα ευρωπαϊκό σύστημα χρηματοπιστωτικής εποπτείας (ESFS), που αποτελείται από τρεις Ευρωπαϊκές Εποπτικές Αρχές – την Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών, την Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών, καθώς και την Ευρωπαϊκή Αρχή Ασφαλίσεων και

Επαγγελματικών Συντάξεων. Οι τρεις ευρωπαϊκές εποπτικές αρχές και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου ιδρύθηκαν τον Ιανουάριο του 2011 για να αντικαταστήσουν τις προηγούμενες εποπτικές επιτροπές (Από την ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

3.13 Η επιτροπή της Βασιλείας για την τραπεζική εποπτεία

Η BCBS συστήθηκε το 1974 από τους διοικητές των κεντρικών τραπεζών των κρατών - μελών της «Ομάδας των 10» (G10) και συνεδριάζει τέσσερις φορές το χρόνο. Μέχρι το 1988 ονομαζόταν Επιτροπή Τραπεζικών Ελέγχων και Εποπτικών Πρακτικών (Committee on Banking Regulations and Supervisory Practices) και ήταν γνωστή ως «Επιτροπή Cooke» από το επώνυμο του τότε προέδρου της Peter Cooke, τέως διοικητή της Τράπεζας της Αγγλίας (Γκορτζος Χ, τραπεζικο περιβάλλον, τόμος Γ, 2000)

Ο κύριος στόχος της είναι να επεκτείνει το θεσμικό πλαίσιο δίνοντας του διεθνή διάσταση, για να διασφαλίσει ότι κανένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα δεν θα διέφευγε της εποπτείας αλλά και ότι όλες οι τράπεζες θα ακολουθούν κοινούς κανόνες, ώστε ο ανταγωνισμός στην εποχή της παγκοσμιοποίησης να είναι δίκαιος και να κινείται σε προκαθορισμένο πλαίσιο (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012).

Ωστόσο, ο ρόλος της Επιτροπής της Βασιλείας είναι να καταλήγει σε κάποιες κατευθυντήριες γραμμές και τεχνικές που θα επιτρέπουν τη δραστηριοποίηση των τραπεζικών ιδρυμάτων, αλλά όχι ανεξέλεγκτα. Έτσι, το νέο πλαίσιο λειτουργίας των τραπεζών όπως το πρότεινε η Επιτροπή Βασιλείας, συνδέθηκε με την κεφαλαιακή τους επάρκεια, δηλαδή τα ίδια κεφάλαια της τράπεζας. Το κανονιστικό πλαίσιο της Βασιλείας εξελίσσεται ενσωματώνοντας νέους κανόνες κάθε φορά που εμφανίζονται προβλήματα στον τραπεζικό κλάδο. Ας δούμε αναλυτικότερα κάθε μία:

Βασιλεία I

Η Βασιλεία I, έδωσε έμφαση στις κεφαλαιακές απαιτήσεις που θα πρέπει να έχει κάθε τράπεζα, για τις περιπτώσεις εξάντλησης των αποθεματικών ή ανεπαρκής διαχείριση των πιστωτικών κινδύνων. Η Βασιλεία I καθορίζει το ελάχιστο επίπεδο ιδίων κεφαλαίων που θα έπρεπε να διαθέτει μια τράπεζα σε σχέση με τον αναλαμβανόμενο πιστωτικό κίνδυνο του δανειακού της χαρτοφυλακίου, και ορίστηκε στο 8%. Η ελάχιστη κεφαλαιακή επάρκεια, αποκατέστησε το ζήτημα του άνισου ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών γιατί κάθε κράτος νομοθετούσε διαφορετικό ποσοστό κεφαλαιακής επάρκειας. Με την Βασιλεία I καθιερώνεται ο συντελεστής φερεγγυότητας για την αντιμετώπιση του πιστωτικού κινδύνου και αγοράς. Ως συντελεστής φερεγγυότητας ορίστηκε ο λόγος ιδίων κεφαλαίων του πιστωτικού ιδρύματος προς τα στοιχεία του σταθμισμένου έναντι του κινδύνου ενεργητικού (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012).

$$\Delta KE = \frac{\text{Εποπτικά ίδια κεφάλαια}}{\text{Σταθμισμένο έναντι κινδύνου Ενεργητικό}} \geq 8\%$$

Επίσης θεσπίστηκε ένα σύστημα αξιολόγησης στοιχείων του ενεργητικού με διαφορετικούς συντελεστές βαρύτητας, που περιλαμβάνει πέντε κατηγορίες. Αυτές είναι:

-0%: Ενεργητικό χωρίς κίνδυνο, όπως τα μετρητά.

-20%: Στοιχεία με μικρό κίνδυνο, όπως απαιτήσεις έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων χωρών – μελών του ΟΟΣΑ.

-50%: Δάνεια που εξασφαλίζονται με προσημείωση.

-100%: Όλες οι υπόλοιπες απαιτήσεις.

-Ειδική κατηγορία με στοιχεία που κατηγοριοποιεί κατά την κρίση της.

Βασιλεία II

Τον Ιούνιο του 2004 οριστικοποιήθηκε το τελικό κείμενο για τις νέες προτάσεις αναθεώρησης του εποπτικού πλαισίου της κεφαλαιακής επάρκειας, το οποίο είναι γνωστό ως Βασιλεία II. Η Βασιλεία II ήταν αποτέλεσμα της οικονομικής αστάθειας και των χρηματοπιστωτικών κρίσεων της δεκαετίας του 1990, και συμπλήρωνε τις απαιτήσεις της Βασιλείας I. Η Βασιλεία II υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση με την Οδηγία 2006/48 ΕΚ. Το νέο Σύμφωνο της Βασιλείας παρέχει κάλυψη για τον πιστωτικό κίνδυνο, τον κίνδυνο αντισυμβαλλόμενου, τον κίνδυνο αγοράς και το λειτουργικό κίνδυνο (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012). Κάλυπτε τρεις άξονες: των ελάχιστων κεφαλαιακών απαιτήσεων, του εποπτικού ελέγχου, και της πειθαρχίας της αγοράς.

Πιο αναλυτικά:

- i) Αφορούσε θέματα υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων για την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου, του κινδύνου αντισυμβαλλομένου, του κινδύνου αγοράς, και του λειτουργικού κινδύνου για πρώτη φορά.
- ii) Αφορούσε θέματα σχεδιαζόμενης διαδικασίας για τα συστήματα που διαχειρίζονταν την αξιολόγηση της κεφαλαιακής επάρκειας.
- iii) Αφορούσε θέματα πειθαρχίας της αγοράς μέσω δημοσιοποίησης διαφόρων διαδικασιών και στοιχείων που συνδέονται με την κεφαλαιακή επάρκεια και τους κινδύνους, καθώς και τον τρόπο διαχείρισης από την τράπεζα.

Βασιλεία III

Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 στις Η.Π.Α. ανέδειξε τα κενά των ρυθμιστικών κανόνων της Βασιλείας II, για τα πιστωτικά ιδρύματα. Η Βασιλεία III λοιπόν, βελτιώνει και διορθώνει το πλαίσιο της Βασιλείας II με σκοπό να δυναμώσει και να κάνει πιο δυνατό το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα, με λήψη μέτρων τόσο στο μακροοικονομικό όσο και στο μικροοικονομικό επίπεδο (Εφημερίδα Σημερινή, 2/5/2019).

Η διεθνής κρίση απέδειξε ότι το φαινόμενο της μόχλευσης που χρησιμοποιούσαν οι τράπεζες (μέσω τιτλοποιήσεων των δανείων τους) για να ελαχιστοποιήσουν το κόστος της Βασιλείας II, συνέβαλλε στην εξάπλωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Επίσης, σύμφωνα με την επιτροπή της Βασιλείας, ενώ η κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών βρίσκεται σε επίπεδα ικανοποιητικά εντούτοις η ποιότητα τους βρίσκεται σε πολύ χαμηλό στάδιο με αποτέλεσμα (όπως φάνηκε και στην οικονομική κρίση) σε περιόδους αναταραχής να παρουσιάζουν σοβαρό πρόβλημα ρευστότητας. Έτσι λοιπόν, θεσπίστηκαν νέοι κανόνες, που τροποποιούν τους υφιστάμενους στους τομείς των Ιδίων Κεφαλαίων καθώς και της έκθεση του τραπεζικού συστήματος στον πιστωτικό κίνδυνο. Οι καινοτομίες της Βασιλείας III είναι ο μέγιστος συντελεστής μόχλευσης, ο συντελεστής κάλυψης ρευστότητας, το κεφαλαιακό απόθεμα για λόγους συντήρησης και τα εργαλεία παρακολούθησης του κινδύνου ρευστότητας. Οι νέοι κανόνες έρχονται να τροποποιήσουν τους τομείς των Ιδίων Κεφαλαίων και της έκθεσης των τραπεζών απέναντι στον πιστωτικό κίνδυνο, ενώ προσθέτουν κάποιες καινοτομίες όπως ο μέγιστος συντελεστής μόχλευσης, οι συντελεστές κάλυψης ρευστότητας και καθαρής σταθερής χρηματοδότησης, τα εργαλεία παρακολούθησης του κινδύνου ρευστότητας, το κεφαλαιακό απόθεμα για λόγους συντήρησης και το αντικυκλικό κεφαλαιακό απόθεμα.

Οι υποστηρικτές της «Βασιλείας III» υποστηρίζουν ότι μελλοντικά θα προστατεύσει το τραπεζικό σύστημα έναντι των κινδύνων μιας μελλοντικής κρίσης. Συγκεκριμένα,

- αυξάνεται σημαντικά η ποιότητα και η ποσότητα των τραπεζικών κεφαλαίων, δίνοντας έμφαση στα ίδια κεφάλαια,
- μέσω τους μέγιστου δείκτη μόχλευσης προστατεύεται η υπερβολική μόχλευση των τραπεζών,

- με τους κεφαλαιακούς δείκτες παρέχεται κίνητρο για τη δημιουργία επιπλέον κεφαλαίου καθώς επίσης παρέχεται προστασία από την αντί-κυκλικότητα και
- η διαχείριση κινδύνου ρευστότητας βοηθά στην αντιμετώπιση ανάλογων κινδύνων ρευστότητας των τραπεζών.

Συμπερασματικά, Η εφαρμογή της Βασιλεία III ήρθε για να προστατεύσει τον χρηματοπιστωτικό κλάδο από μελλοντικές κρίσεις. Φέρνει αλλαγές στη λειτουργία του αλλά και στον τομέα των επενδυτικών δραστηριοτήτων, γεγονός που επηρεάζει το σύνολο της παγκόσμιας οικονομίας. Σίγουρα, η «Βασιλεία III» παίζει σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της κερδοφορίας του χρηματοπιστωτικού κλάδου, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται το σύνολο της οικονομίας (Εφημερίδα Σημερινή, 2/5/2019).

3.14 Σύστημα εγγύησης καταθέσεων

Για τη διασφάλιση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος σε περιπτώσεις κρίσεων είναι επιτακτική η υιοθέτηση μιας σειράς προληπτικών και προστατευτικών μέτρων. Το σύνολο αυτών των μέτρων αποτελούν το «Προστατευτικό δίκτυο του τραπεζικού συστήματος». Τα εργαλεία που περιλαμβάνονται στο «προστατευτικό δίκτυο του τραπεζικού συστήματος» έχουν στόχο την επιτυχή αντιμετώπιση των κρίσεων (Γκόρτσος, 2000) και περιλαμβάνουν τα εξής: τις προϋποθέσεις χορήγησης άδειας λειτουργίας, την προληπτική εποπτεία, την παρεμβατική πολιτική, το σύστημα εγγύησης καταθέσεων, και το δανειστή εσχάτης προσφυγής.

Το σύστημα εγγύησης καταθέσεων αποτελεί μέσο προληπτικής εποπτείας, το ισχύει και σε περιόδους ανάπτυξης. Τα συστήματα εγγύησης καταθέσεων επιτελούν δύο βασικές λειτουργίες (Γκορτσος, 2000):

- Μειώνουν το κίνητρο των καταθετών να αποσύρουν τα χρήματά τους, ως αποτέλεσμα του πανικού.

- Διατηρούν τη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος.

Ακόμη, στα πλεονεκτήματα της εγγύησης καταθέσεων συμπεριλαμβάνεται το γεγονός ότι δεν διαταράσσει τις συνθήκες ανταγωνισμού που επικρατούν στην αγορά, ενθαρρύνει την πειθαρχία και δεν δημιουργεί προϋποθέσεις ηθικού κινδύνου (Demirguc-Kunt & Huizinga, 1999).

Η ασφαλιστική κάλυψη των τραπεζικών καταθέσεων σκοπό έχει την αποφυγή του πανικού από μια πιθανή πτώχευση μιας τράπεζας. Έτσι, έχουν δημιουργηθεί μηχανισμοί προστασίας των καταθέσεων από τις κυβερνήσεις, ώστε οι τράπεζες να πληρώνουν ένα ασφάλιστρο και οι καταθέσεις μέχρι ένα ποσό (στην Ελλάδα οι καταθέσεις έως 100.000 ευρώ είναι ασφαλισμένες) να είναι εξασφαλισμένες σε περίπτωση πτώχευσης (Πετράκης, 1999).

Παρόλα αυτά το σύστημα εγγύησης καταθέσεων έχει και μειονεκτήματα, όπως για παράδειγμα το γεγονός ότι δεν προστατεύει το τραπεζικό ίδρυμα από άλλους κινδύνους ρευστότητας (Kahn & Santos, 2001)

Στις ΗΠΑ, η ασφάλιση των καταθέσεων δημιουργήθηκαν ως απάντηση στον πανικό που δημιούργησε η κρίση του 1929 (Πετράκης, 1999). Οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις που έλαβαν χώρα στο παρελθόν σε Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και Ευρώπη είχαν σαν αποτέλεσμα τις χρεοκοπίες πολλών τραπεζικών ιδρυμάτων (κυρίως στις ΗΠΑ). Μια από τις βασικές αιτίες των χρεοκοπιών των τραπεζών αυτών ήταν και η αδυναμία των τραπεζών να παρέχουν στους καταθέτες την απαιτούμενη ρευστότητα λόγω των περιορισμένων αποθεματικών. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθούν συνθήκες δυσπιστίας μεταξύ των καταθετών και των τραπεζών (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012). Για να αντιμετωπιστεί αυτή η κατάσταση θεσπίστηκε νέα νομοθεσία, όπως ο νόμος Glass – Steagall που σύστησε την Ομοσπονδιακή Αρχή Ασφάλισης των Καταθέσεων. Ο σκοπός της αρχής αυτής είναι να παρέχει ασφάλεια στις καταθέσεις, ώστε να μην νιώθουν εκτεθειμένοι οι καταθέτες (Χριστόπουλος & Ντόκας, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η λειτουργία των Ελληνικών τραπεζών στις ημέρες μας – Προκλήσεις και προοπτικές .

4.1 Ελληνικές τράπεζες 2010-2018

Πριν ξεκινήσουμε την αναφορά στο σημερινό τραπεζικό περιβάλλον και στις προοπτικές του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος θα αναλύσουμε την εξέλιξη βασικών οικονομικών μεγεθών των τριών συστημικών τραπεζών, τα έτη 2010-2018. Για να βγάλουμε χρήσιμα συμπεράσματα στην ανάλυση θα χρησιμοποιήσουμε και βασικούς αριθμοδείκτες. Έτσι λοιπόν θα χρησιμοποιήσουμε τα εξής οικονομικά στοιχεία:

- ✓ Ενεργητικό
- ✓ Σύνολο ιδίων κεφαλαίων
- ✓ Καθαρά κέρδη προ φόρων
- ✓ Σύνολο χορηγήσεων
- ✓ Σύνολο καταθέσεων
- ✓ Προβλέψεις
- ✓ Έσοδα από τόκους

καθώς και αριθμοδείκτες Αποδοτικότητας, Ρευστότητας και Κεφαλαιακής επάρκειας. Επίσης θα μελετήσουμε και την πορεία των εσόδων από τόκους και των προβλέψεων για κάθε τράπεζα χωριστά.

1) ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ο παρακάτω πίνακας μας δείχνει την εξέλιξη των βασικών οικονομικών μεγεθών της Εθνικής Τράπεζας, για τα έτη 2010-2018:

Πίνακας 4: Οικονομικά στοιχεία της ΕΤΕ από 2010-2018

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ(Σε εκατ. ευρώ)							
Έτος	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ	ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΤΟΚΟΥΣ	ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ
2010	96.305	52.471	58.243	334	8.780	2.429	1.045
2011	87.308	44.025	52.891	-13.136	-1.066	2.330	3.408
2012	77.939	40.908	47.000	-3.015	-3.930	1.668	2.483
2013	84.197	45.290	46.327	-501	6.383	1.448	1.026
2014	81.946	44.130	43.531	-2.050	8.653	1.585	2.370
2015	77.131	36.868	39.750	-3.853	10.466	1.517	4.344
2016	68.268	37.326	38.166	27	6.097	1.554	819
2017	58.425	38.849	36.248	-245	6.214	1.464	822
2018	59.287	42.249	29.103	66	4.638	1.032	299
Πηγή: Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος(www.nbg.gr)							

Ανάλυση οικονομικών μεγεθών:

- ❖ Το ενεργητικό της Εθνικής Τράπεζας παρουσιάζει πτώση στην αρχή της κρίσης με κύρια αιτία την πτώση των υπολοίπων των δανείων και του επενδυτικού χαρτοφυλακίου. Είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο ότι στην αρχή της κρίσης οι τράπεζες σταμάτησαν να χορηγούν δάνεια λόγω των δυσμενών οικονομικών συνθηκών εκείνης της περιόδου και ότι πολλά δάνεια από ενήμερα είχαν μεταβληθεί σε μη-εξυπηρετούμενα λόγω αδυναμίας των πελατών για την αποπληρωμή τους.
- ❖ Οι καταθέσεις της Εθνικής Τράπεζας είχαν σημαντική πτώση όταν η Ελλάδα έμπαινε πιο βαθιά στην κρίση δηλ. στα έτη 2011 και 2012 λόγω της αβεβαιότητας και την έλλειψη εμπιστοσύνης του κοινού. Είναι γνωστό ότι μεγάλο μέρος των καταθέσεων κατέληξαν σε χώρες του εξωτερικού ή σε σεντούκια των σπιτιών. Στην συνέχεια στα έτη 2013 και 2014 είχαμε αύξηση των καταθέσεων. Ακολουθεί μια τριετία 2015-2017 όπου οι καταθέσεις τις ΕΤΕ μειώνονται αρχικά με μικρές σταδιακές αυξήσεις στη συνέχεια. Σημαντική είναι και η αύξηση των καταθέσεων του 2018(περίπου 9%) όπου συνεχίστηκε η ενίσχυση της καταθετικής βάσης των Ελληνικών τραπεζών.
- ❖ Ανάλογη με τις καταθέσεις είναι και η κίνηση των χορηγήσεων της Εθνικής Τράπεζας στα χρόνια της κρίσης. Στην αρχή της κρίσης παρατηρήθηκε σημαντική πτώση των χορηγήσεων της τράπεζας και μια εντυπωσιακή άνοδος το 2013. Η τράπεζα λόγω της κρίσης χορηγούσε πολύ λιγότερα δάνεια σε σχέση με αυτά που αποπληρώνονταν. Στην συνέχεια έχουμε σταδιακή πτώση των χορηγήσεων τα επόμενα έτη που συνεχίζεται μέχρι τις ημέρες μας.
- ❖ Η κερδοφορία(κέρδη προ φόρων) της Εθνικής τράπεζας όπως και όλων των τραπεζών επηρεάστηκε κατά πολύ από την μεγάλη μείωση των εισπραχθέντων τόκων και προμηθειών. Την μεγάλη διαφορά στην κερδοφορία και στην μετάβαση στις ζημιές έκανε το "κούρεμα" των κρατικών ομολόγων που κρατούσαν οι Ελληνικές τράπεζες(10.555 εκατ. ευρώ το 2011). Σοβαρή επίπτωση για την μείωση της κερδοφορίας της ΕΤΕ είναι και η αύξηση των προβλέψεων για επισφαλείς κινδύνους. Παρατηρούμε λοιπόν ότι η ΕΤΕ παρουσιάζει ζημιές όλες τις χρονιές εκτός από το 2016 και 2018 που εμφανίζει οριακά κέρδη.

- ❖ Σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση των Ιδίων Κεφαλαίων της τράπεζας έπαιξαν οι ζημιογόνες χρήσεις καθώς και οι ανακεφαλαιοποιήσεις της τράπεζας. Το 2011 και το 2012 παρουσιάζουν αρνητική απόδοση. Τα υπόλοιπα έτη η ΕΤΕ παρουσιάζει θετικά Ίδια Κεφάλαια.
- ❖ Τα έσοδα από τόκους της τράπεζας μειώθηκαν λόγω της αδυναμίας πληρωμής των δανειοληπτών, και της μη χορήγησης νέων δανείων. Τα υφιστάμενα δάνεια που έληξαν δεν αντικαταστάθηκαν από νέα δάνεια. Πολλά δάνεια μετατράπηκαν σε μη εξυπηρετούμενα. Παρατηρούμε μείωση των τόκων στα πρώτα χρόνια της κρίσης, ακολουθεί μια σταθερή πορεία και μετά πτώση ξανά.
- ❖ Οι προβλέψεις αφορούν απώλειες δανείων λόγω αδυναμίας του δανειολήπτη να αποπληρώνει εκπρόθεσμα. Οι προβλέψεις προκαλούν σοβαρές επιπτώσεις στην τράπεζα τόσο για την κερδοφορία της όσο και για την εικόνα που παρουσιάζει προς τους επενδυτές. Λόγω της οικονομικής κρίσης με την αδυναμία αποπληρωμής των δανείων έχουν αυξηθεί οι προβλέψεις. Στην ΕΤΕ παρατηρούμαι αυξομειώσεις από το 2010 έως το 2016 και πτώση των προβλέψεων τα τελευταία 3 χρόνια λόγω της αναδιάρθρωσης στο τομέα των δανείων.

ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ

Στην έρευνα θα χρησιμοποιήσουμε τους παρακάτω αριθμοδείκτες για να εκτιμηθεί η χρηματοοικονομική κατάσταση των 4 συστημικών τραπεζών στην διάρκεια της κρίσης:

1) ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

- **Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίου(ROE)=Καθαρά έσοδα/Ίδια κεφάλαια**

Ο δείκτης αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων είναι ένας χρηματοοικονομικός δείκτης που δείχνει πόσο αποδοτικά χρησιμοποιεί μια εταιρεία τα κεφάλαια της για να δημιουργήσει πρόσθετα έσοδα (κέρδη), και εκφράζεται σε ποσοστιαίες μονάδες. Χρησιμοποιείται ως ένδειξη αποτελεσματικότητας μιας εταιρείας, δηλαδή πόσο κέρδος μπορεί να παράγει χρησιμοποιώντας τους διαθέσιμους πόρους που επενδύθηκαν από τους μετόχους της (μετοχικό κεφάλαιο) και τα αποθεματικά της.

- **Αποδοτικότητας Ενεργητικού(ROA)=Καθαρά έσοδα/Ενεργητικά στοιχεία**

Χρησιμοποιείται για να υπολογιστεί το κέρδος που προκύπτει από τα περιουσιακά στοιχεία της εταιρείας.

II) ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑΣ

- **Χορηγήσεις/Καταθέσεις(LTD)**

Ο παραπάνω δείκτης δείχνει την εκτίμηση της ρευστότητας μιας τράπεζας και υπολογίζεται ως ποσοστό % διαιρώντας το σύνολο των δανείων της τράπεζας προς το σύνολο των καταθέσεων της.

- **Σύνολο Ενεργητικού/Χορηγήσεις**

Ο παραπάνω δείκτης δείχνει την αναλογία των δανείων που κατακρατεί η τράπεζα.

III) ΚΕΦΑΛΙΑΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ

- **Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων/Σύνολο Ενεργητικού**

Ο παραπάνω δείκτης μετράει κατά πόσο το κεφάλαιο μιας τράπεζας μπορεί να ανταπεξέλθει σε πιθανές ζημιές από δάνεια και από λοιπούς κινδύνους που έχει αναλάβει, έτσι ώστε να διασφαλίζεται ότι η τράπεζα θα μπορεί να ανταπεξέλθει με συνέπεια στις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει.

Στο παρακάτω πίνακα γίνεται ο υπολογισμός των παραπάνω αριθμοδεικτών για την Εθνική τράπεζα για τα έτη 2010-2018

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Υπολογισμός αριθμοδεικτών της Εθνικής Τράπεζας από 2010-2018

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ					
Έτος	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ/ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ (ROE)	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ/ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ (ROA)	ΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ/ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ /ΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ/ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ
2010	0,038	0,0034	1,1	1,65	0,092
2011	-	-0,15	1,2	1,65	-0,013
2012	-	-0,38	1,14	1,65	-0,051
2013	-0,079	-0,006	1,02	1,81	0,076
2014	-0,237	-0,025	0,98	1,88	0,106
2015	-0,369	-0,05	1,07	1,94	0,133
2016	0,005	0,001	1,02	1,78	0,09
2017	-0,040	-0,005	0,93	1,61	0,107
2018	0,015	0,002	0,68	2,03	0,079

ΣΧΟΛΙΑ:

- ✓ Ο δείκτης ROE τα περισσότερα χρόνια είναι αρνητικός λόγω των ζημιών που παρουσίασε η ΕΤΕ την παραπάνω χρονική περίοδο. Το 2010 είχε την καλύτερη τιμή του 3,8% λόγω κερδοφορίας της τράπεζας. Τα έτη 2011 και 2012 είχε αρνητικά Ίδια Κεφάλαια και Ζημίες. Μικρή αποδοτικότητα της τράπεζας την παραπάνω περίοδο.
- ✓ Ο δείκτης ROA επίσης παρουσιάζεται αρνητικός την παραπάνω περίοδο λόγω των ζημιών. Το 2010 είχε την καλύτερη τιμή του.
- ✓ Ο δείκτης Χορηγήσεις/Καταθέσεις από το 2010 ως το 2016(εκτός το 2014) ξεπερνούσε την μονάδα δηλαδή οι χορηγήσεις ξεπερνούσαν τις καταθέσεις. Η ρευστότητα της τράπεζας δεν ήταν σε καλά επίπεδα. Τα έτη 2017 και 2018 ο δείκτης έχει πτωτική τάση φτάνοντας το 68% το 2018 λόγω της αύξησης των καταθέσεων και της μεγάλης πτώσης των δανειακών υπολοίπων. Η τράπεζα έχει δυνατότητα να προβεί σε χορηγήσεις.
- ✓ Τα πρώτα χρόνια της κρίσης ο Δείκτης Ενεργητικό/Χορηγήσεις παρουσιάζει σταθερότητα (1,65) με μεγάλο μέρος του ενεργητικού να αποτελούν οι χορηγήσεις. Όπως είδαμε και παραπάνω λόγω της πτώσης των δανειακών υπολοίπων η τιμή του δείκτη με κάποιες αυξομειώσεις έφτασε τις 2,05 μονάδες.
- ✓ Ο Δείκτης κεφαλαιακής Επάρκειας της τράπεζας λόγω της μεγάλης πτώσης των Ιδίων Κεφαλαίων το 2018 παρουσίασε πολύ χαμηλή τιμή. Τόσο το ενεργητικό όσο και τα Ίδια Κεφάλαια παρουσιάζουν πτώση την τελευταία τριετία. Αυξημένα Ίδια Κεφάλαια είχε η τράπεζα το 2013.

II) APLHA BANK

Ο παρακάτω πίνακας μας δείχνει την εξέλιξη των βασικών οικονομικών μεγεθών της Alpha Bank, για τα έτη 2010-2018:

Πίνακας 6: Οικονομικά στοιχεία της Alpha Bank από 2010-2018

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ALPHA BANK(ΕΚ. ΕΥΡΩ)							
Έτος	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ	ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	ΚΑΘΑΡΑ ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΤΟΚΟΥΣ	ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ
2010	63.771	31.234	39.919	46	4.430	1.351	9
2011	55.197	23.749	36.152	-4.782	593	1.354	10
2012	53.799	23.191	32.797	-1.416	-430	1.026	30
2013	68.103	37.505	44.236	2.176	7.147	1.160	259
2014	67.637	37.817	43.476	-736	6.821	1.543	334
2015	64.993	27.734	41.558	-1.812	8.418	1.609	410
2016	60.403	29.010	40.262	138	8.725	1.667	383
2017	55.855	30.255	38.521	106	9.146	1.694	175
2018	55.176	33.492	35.648	-387	7.851	1.522	219
Πηγή: ALPHA BANK							

Ανάλυση οικονομικών μεγεθών:

- ❖ Το ενεργητικό της Alpha Bank παρουσιάζει μεγαλύτερη ομαλότητα σε σχέση με το αντίστοιχο της ΕΤΕ όσο αφορά την διαφοροποίηση των μεγεθών διαχρονικά. Παρουσίασε πτώση τα πρώτα χρόνια της κρίσης και μια εντυπωσιακή αύξηση το 2013(+26%) λόγω κυρίως της επίσης εντυπωσιακής αύξησης των δανειακών υπολοίπων(+35%). Στη συνέχεια παρουσίασε σταθερότητα με μείωση τα τελευταία δύο χρόνια.
- ❖ Οι καταθέσεις της τράπεζας είχαν σημαντική μείωση στην αρχή της κρίσης με μια σοβαρή αύξηση το 2013(61%) και 2014. Στην συνέχεια λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα μειώθηκαν το 2015 και παρατηρούμε ξανά αύξηση τα τελευταία τρία χρόνια.

- ❖ Οι Χορηγήσεις της τράπεζας είχαν πτώση τα πρώτα χρόνια της κρίσης και σημαντική αύξηση το 2013. Στη συνέχεια παρατηρούμε σχετική σταθερότητα και μείωση τα δύο τελευταία χρόνια.
- ❖ Η Alpha Bank παρουσίασε αρνητικά κέρδη προ φόρων τα πέντε έτη. Το 2013 παρουσίασε τα μεγαλύτερα κέρδη. Αρνητικά είναι τα κέρδη προ φόρων το 2018, λόγω μεγάλων ζημιών απομείωσης του πιστωτικού κινδύνου.
- ❖ Τα Ίδια Κεφάλαια της τράπεζας μετά την αρχική πτώση παρουσίασε αύξηση την τριετία 2015-2017. Το 2018 τα Ίδια κεφάλαια της τράπεζας κινούνται πτωτικά.
- ❖ Λόγω της σχετικής σταθερότητας των δανειακών υπολοίπων της τράπεζας, τα καθαρά έσοδα από τόκους παρουσίασαν αύξηση. Πτώση παρουσιάζουν το τελευταίο έτος λόγω πτώσης των δανείων.
- ❖ Λόγω των επισφαλειών των δανείων οι προβλέψεις κινήθηκαν ανοδικά με πτώση το 2017 και αύξηση το 2018.

ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Υπολογισμός αριθμοδεικτών της Alpha Bank από 2010-2018

ALPHA BANK					
Έτος	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ/ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ (ROE)	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ/ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ (ROA)	ΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ/ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ /ΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ/ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ
2010	0,011	0,001	1,27	1,59	0,070
2011	-8,06	-0,087	1,52	1,52	0,011
2012	–	-0,027	1,41	1,54	-0,008
2013	0,3	0,032	1,17	1,55	0,10
2014	-0,1	-0,011	1,15	1,55	0,10

2015	-0,2	-0,028	1,49	1,56	0,13
2016	0,016	0,003	1,38	1,50	0,14
2017	0,012	0,002	1,27	1,45	0,16
2018	-0,05	-0,007	1,06	1,54	0,14

ΣΧΟΛΙΑ

- ✓ Λόγω χαμηλής κερδοφορίας και ζημιών ο Δείκτης ROE έχει χαμηλές τιμές ή και αρνητικές. Η μεγαλύτερη τιμή του είναι το 2013 όπου η τράπεζα παρουσίασε μεγάλη κερδοφορία.
- ✓ Το ίδιο ισχύει και για τον δείκτη ROA που λόγω των παραπάνω λόγων κυμάνθηκε σε χαμηλά επίπεδα. Το ενεργητικό της τράπεζας είχε μια σχετική σταθερότητα.
- ✓ Ο δείκτης χορηγήσεις προς καταθέσεις έχει τιμές πάνω από την μονάδα όλα τα έτη. Φανερώνει έλλειψη ρευστότητας. Η τράπεζα εκμεταλλεύεται πλήρως τις καταθέσεις της για δανειοδοτήσεις. Το 2018 έχει την μικρότερη τιμή του.
- ✓ Στον δείκτη Ενεργητικό προς χορηγήσεις φανερώνεται πως ακολούθησαν ομοιόμορφες μεταβολές, τα έτη 2010-2018, όσο αφορά το ενεργητικό και τις χορηγήσεις(κυμαίνεται γύρω στο 1,5). Μικρή αύξηση το 2018
- ✓ Ο δείκτης Επάρκειας κεφαλαίου παρουσιάζει αύξηση και σταθερότητα από το 2013 και μετά. Τόσο τα ίδια κεφάλαια όσο και το Ενεργητικό της τράπεζας παρουσιάστηκαν με σχετική σταθερότητα τα τελευταία χρόνια. Μικρή μείωση έχουμε το 2018.

III) EUROBANK

Ο παρακάτω πίνακας μας δείχνει την εξέλιξη των βασικών οικονομικών μεγεθών της Eurobank, για τα έτη 2010-2018:

Πίνακας 8: Οικονομικά στοιχεία της Eurobank από 2010-2018

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ EUROBANK(Εκ. ευρώ)							
Έτος	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ	ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΤΟΚΟΥΣ	ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ
2010	87.188	44.435	56.268	136	6.094	2.254	1.362
2011	76.822	32.459	48.094	-6.975	875	1.695	1.328
2012	67.653	30.752	43.171	-1.694	-655	1.461	1.655
2013	77.586	41.535	45.610	-1.926	4.523	1.294	6.721
2014	67.494	31.985	35.076	-2.103	5.257	999	2.264
2015	64.195	22.802	32.974	-2.154	6.131	1.001	2.665
2016	57.921	23.678	31.908	-42	6.212	1.092	836
2017	51.448	25.015	30.866	-24	6.442	1.100	716
2018	50.275	29.135	29.354	56	4.378	1.055	606
Πηγές: EUROBANK GR							

ΑΝΑΛΥΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ:

- ❖ Το Ενεργητικό της τράπεζας παρουσιάζει πτώση όλες τις περιόδους εκτός το 2013. Στο παραπάνω συντελεί η πτώση των δανειακών υπολοίπων της τράπεζας. Μικρή σχετικά πτώση παρουσιάζει το 2018.
- ❖ Λόγω του γενικότερου κλίματος στην οικονομική και πολιτική πραγματικότητα είχαμε συνεχή πτώση των καταθέσεων της τράπεζας εκτός του 2013(αύξηση 35%). Σημαντική αύξηση το 2018(16%).
- ❖ Συνεχής πτώση των δανειακών υπολοίπων της τράπεζας το παραπάνω χρονικό διάστημα(εκτός του 2013).

- ❖ Ζημιογόνες σχεδόν όλες οι χρήσεις. Η τράπεζα επέστρεψε στα κέρδη το 2018.
- ❖ Σχετική σταθερότητα στα Ίδια Κεφάλαια της τράπεζας από το 2015 και μετά. Πτωτικά κινήθηκαν το 2018.
- ❖ Σχετική σταθερότητα παρουσίασαν τα έσοδα από τόκους από το 2015 και μετά.

ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: Υπολογισμός αριθμοδεικτών της Eurobank από 2010-2018

EUROBANK					
Έτος	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ/ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ (ROE)	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ/ΣΥΝΟ ΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ (ROA)	ΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ/Κ ΑΤΑΘΕΣΕΙΣ	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚ Ο/ΧΟΡΗΓΗ ΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ/Ε ΝΕΡΓΗΤΙΚΟ
2010	0,023	0,002	1,2	1,55	0,07
2011	-7,97	-0,091	1,48	1,59	0,022
2012	-	-0,025	1,4	1,56	-0,010
2013	0,42	-0,025	1,099	1,7	0,059
2014	-0,40	-0,032	1,097	1,92	0,078
2015	-0,35	-0,034	1,44	1,99	0,096
2016	-0,007	-0,001	1,23	1,81	0,108
2017	-0,004	-0,001	1,23	1,66	0,126
2018	0,013	0,002	1,008	1,71	0,087

ΣΧΟΛΙΑ

- ✓ Η τράπεζα παρουσιάζει ζημίες ως αποτελέσματα μετά φόρων. Αυτό επηρεάζει τον δείκτη ROE. Το 2018 ο δείκτης είναι θετικός γιατί η τράπεζα παρουσιάζει κερδοφορία.
- ✓ Το ίδιο συμβαίνει και με τον δείκτη ROA. Ζημιογόνες χρήσεις και μείωση του Ενεργητικού.
- ✓ Η τράπεζα παρουσιάζει χορηγήσεις μεγαλύτερες από τις καταθέσεις της σε όλη την περίοδο. Το 2018 ο δείκτης έχει την μικρότερη τιμή λόγω αύξησης καταθέσεων.
- ✓ Μεγάλο μέρος του Ενεργητικού της Eurobank αποτελούν τα υπόλοιπα δανείων. Η τιμή του δείκτη Ενεργητικό/χορηγήσεις ποικίλει λόγω των συνεχών μεταβολών των στοιχείων της.
- ✓ Την καλύτερη τιμή του δείκτη Ίδια Κεφάλαια/Ενεργητικό έχει η Eurobank το 2016 και 2017 όπου εμφανίζεται και η καλύτερη απόδοση των Ιδίων Κεφαλαίων σε σχέση με το ενεργητικό της τράπεζας.

IV) ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Ο παρακάτω πίνακας μας δείχνει την εξέλιξη των βασικών οικονομικών μεγεθών της Τράπεζα Πειραιώς, για τα έτη 2010-2018:

Πίνακας 10: Οικονομικά στοιχεία της Τράπεζα Πειραιώς από 2010-2018

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ PIREAUS BANK(σε εκατ. ευρώ.)							
Έτος	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ	ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΤΟΚΟΥΣ	ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ
2010	51.786	24.052	31.190	5	2.957	813	10.665
2011	43.840	18.334	28.497	-7.327	-2.059	766	10,7
2012	63.020	31.108	37.618	-1.456	-2.734	671	0,232

2013	92.010	54.279	76.114	1.747	8.543	1.295	21
2014	84.603	50.240	53.987	-3.149	7.387	1.641	28
2015	83.002	36.771	49.426	-3.480	9.608	1.711	250
2016	78.537	42.365	66.648	168	9.458	1.681	163
2017	64.491	41.301	44.885	3	9.427	1.614	105
2018	60.420	44.919	40.557	51	7.554	1.385	160
Πηγές: ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ							

Ανάλυση Οικονομικών μεγεθών

- ❖ Μειωμένο Ενεργητικό στην αρχή της κρίσης. Πολύ σημαντική αύξηση το 2013 λόγω σημαντικής αύξησης δανειακών υπολοίπων και των απαιτήσεων από χρεωστικούς τίτλους. Τα υπόλοιπα έτη εμφανίζουν πτώση του Ενεργητικού. Στα αποτελέσματα της τράπεζας μεγάλο ρόλο παίζουν και τα ενεργητικά στοιχεία των τραπεζών που αγοράστηκαν από την τράπεζα Πειραιώς.
- ❖ Σημαντική αύξηση των καταθέσεων της τράπεζας το 2013. Από το 2016 και έπειτα εμφανίζεται σχετική σταθερότητα των καταθέσεων.
- ❖ Σημαντική αύξηση των χορηγήσεων το 2013 και 2016. Μειωμένες χορηγήσεις το 2018.
- ❖ Η τράπεζα παρουσιάζει ζημιογόνες χρήσεις το παραπάνω διάστημα. Την τελευταία τριετία παρουσιάζει κέρδη προ φόρων.
- ❖ Η τράπεζα παρουσιάζει αρνητικά Ιδία Κεφάλαια στην αρχή της κρίσης. Το 2018 παρουσιάζει μειωμένα Ιδία Κεφάλαια.
- ❖ Αυξημένα έσοδα από τόκους παρουσιάζει η τράπεζα. Το 2018 παρουσιάζει πτώση λόγω της μείωσης των δανείων.
- ❖ Η τράπεζα εμφανίζει χαμηλότερες προβλέψεις σε σχέση με τις άλλες τράπεζες.

ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ**ΠΙΝΑΚΑΣ 11: Υπολογισμός αριθμοδεικτών της Τράπεζα Πειραιώς από 2010-2018**

Έτος	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ/ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ (ROE)	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ/ΣΥΝΟ ΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ (ROA)	ΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ/Κ ΑΤΑΘΕΣΕΙΣ	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚ Ο/ΧΟΡΗΓΗ ΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ/Ε ΝΕΡΓΗΤΙΚΟ
2010	0,002	0	1,29	1,6	-0,057
2011	-	-0,16	1,5	1,53	-0,048
2012	-	-0,024	1,21	1,67	-0,044
2013	0,2	0,019	1,4	1,2	0,093
2014	0,42	-0,038	1,075	1,56	0,088
2015	0,36	-0,042	1,34	1,68	0,116
2016	0,018	0,003	1,57	1,17	0,12
2017	0,001	0	1,08	1,43	0,14
2018	0,007	0,001	0,9	1,49	0,12

ΣΧΟΛΙΑ

- ✓ Πτώση του ROE από το 2014 και μετά που φανερώνει πτώση της αποδοτικότητας των Ιδίων Κεφαλαίων. Μικρή κερδοφορία της τράπεζας.
- ✓ Αντίστοιχη πορεία του ROA
- ✓ Οι χορηγήσεις της τράπεζας ξεπερνούν τις καταθέσεις σε όλη την περίοδο εκτός του 2018. Ύπαρξη ρευστότητας για έκτακτες ανάγκες.

- ✓ Σταθερότητα τις δύο τελευταίες περιόδους στις μεταβολές του Ενεργητικού και χορηγήσεων.
- ✓ Σχετική σταθερότητα στην Επάρκεια Κεφαλαίου τα τρία τελευταία χρόνια, Αυξημένη σε σχέση με τα προηγούμενα.

Συμπερασματικά, από την παραπάνω ανάλυση παρατηρούμε ότι η οικονομική κρίση στην Ελλάδα επηρέασε έντονα το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα σε πολλούς τομείς. Όσο αφορά τις καταθέσεις των τραπεζών, στην αρχή της κρίσης, λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης του κοινού παρατηρήθηκε μεγάλη εκροή. Στη συνέχεια ακολούθησαν δύο χρόνια αύξησης και σταθεροποίησης . Το 2015 λόγω του αρνητικού κλίματος στη χώρα και της αβεβαιότητας που επικρατούσε, υπήρξε μαζική φυγή καταθέσεων από τις τράπεζες, εντείνοντας περισσότερο το πρόβλημα ρευστότητας που ήδη αντιμετώπιζαν. Από το 2016 και μετά παρατηρούμε σταθερότητα και ενίσχυση της καταθετικής βάσης των τραπεζών. Κατά το 2018 η ρευστότητα των τραπεζών ενισχύθηκε και βελτιώθηκε με την επιταχυνόμενη επιστροφή καταθέσεων. Η πορεία των χορηγήσεων κατά την περίοδο της κρίσης (ακόμα και στις ημέρες μας) υπήρξε πτωτική, φανερώνοντας την υποτονική πιστοδοτική δραστηριότητα των τραπεζών. Σε μεγάλο βαθμό είναι αποτέλεσμα της έλλειψης εμπιστοσύνης στην ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας. Αντίθετα, η ανοδική πορεία των μη εξυπηρετούμενων δανείων λόγω της αδυναμίας των δανειοληπτών να αποπληρώσουν τα δάνεια τους, επιδείνωσε την ποιότητα του χαρτοφυλακίου των τραπεζών και τις ανάγκασε να αυξήσουν τις προβλέψεις για πιστωτικό κίνδυνο, γεγονός που επηρέασε αρνητικά τη κερδοφορία τους. Το πρόβλημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων στους τραπεζικούς ισολογισμούς έχει λάβει, όπως είναι γνωστό, μεγάλες διαστάσεις. Σε προηγούμενο κεφάλαιο παρατηρήσαμε ότι τα δύο τελευταία χρόνια άρχισε να σταθεροποιείται η κατάσταση. Από την άλλη πλευρά, η κερδοφορία στο τραπεζικό σύστημα όλα τα χρόνια της κρίσης παρέμεινε και παραμένει αδύναμη. Στα χρόνια της κρίσης η κερδοφορία των τραπεζών ήταν ελάχιστη ή αρνητική. Η εθελοντική συμμετοχή τους στο πρόγραμμα ανταλλαγής ομολόγων και ομολογιακών δανείων το 2012 είχε τεράστιο κόστος για τις ελληνικές τράπεζες, οι οποίες κατέγραψαν ζημιές περίπου 38 δις. Η κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών σήμερα βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα.

4.2 Σημερινό τραπεζικό περιβάλλον

Η μακρά διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση αλλά κυρίως η εγχώρια κρίση είχαν ως συνέπεια την βαθιά αναδιάρθρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, με τη συνεπακόλουθη δραστική μείωση του αριθμού των τραπεζών που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα. Μετά το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων οι κεφαλαιακές ανάγκες των τραπεζών τις ώθησαν σε λύσεις συνεργασίας. Τράπεζες με μακρά παρουσία εξαγοράστηκαν ή συγχωνεύτηκαν, άλλες τράπεζες ανακεφαλαιοποιήθηκαν. Έτσι λοιπόν ακολούθησαν:

1) Η Τράπεζα Πειραιώς:

-τον Ιούλιο 2012 εξαγόρασε το υγιές τμήμα της ΑΤΕ.

-τον Δεκέμβριο 2012 εξαγόρασε την Geniki Bank.

-τον Μάρτιο 2013, μετά την κρίση στην Κύπρο, απέκτησε τα υποκαταστήματα στην Ελλάδα των κυπριακών τραπεζών Τράπεζα Κύπρου, Ελληνική Τράπεζα, Λαϊκή Τράπεζα Κύπρου.

-τον Απρίλιο 2013 εξαγόρασε την Millenium Bank.

2) Η Alpha Bank:

-τον Οκτώβριο 2012 εξαγόρασε την Εμπορική Τράπεζα.

-τον Σεπτέμβριο 2014 απέκτησε το δίκτυο καταστημάτων στην Ελλάδα της Citibank.

3) Η Εθνική Τράπεζα:

-τον Μάιο 2013 εξαγόρασε την FBB-First Business Bank.

-τον Ιούλιο 2013 εξαγόρασε την Probank.

4) Η Eurobank

-τον Ιούλιο 2013 εξαγόρασε το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο και την New Proton Bank

Σήμερα, οι τέσσερις συστημικές τράπεζες που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα και η Attica Bank ξεπερνούν πλέον αθροιστικά το 95% του ελληνικού τραπεζικού συστήματος (σε όρους ενεργητικού) από 67,7% στο τέλος του 2007. Παρουσία έχουν και δραστηριοποιούνται, επίσης, η Επενδυτική Τράπεζα Ελλάδος, η Aegean Baltic Bank, η Credicom Consumer Finance, εννέα συνεταιριστικές τράπεζες, καθώς και τα υποκαταστήματα ή γραφεία αντιπροσωπείας τριάντα (30) αλλοδαπών τραπεζών (ενδεικτικά, Citibank, HSBC, Deutsche Bank, Unicredit, Bank of America, J.P.Morgan Chase Bank, DnB Bank ASA, ABN AMRO Bank).

Παρακάτω παρουσιάζουμε κάποια βασικά στοιχεία για τις τράπεζες που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα και αναλυτικότερα στοιχεία για τις 4 συστημικές τράπεζες και την Τράπεζα Αττικής:

Πίνακας 12: ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ				
Συγκεντρωτικά στοιχεία τραπεζών-μελών και συνδεδεμένων μελών της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών (Τράπεζες, Τραπεζικά Καταστήματα, Προσωπικό και Α.Τ.Μ.) Στοιχεία έως 31/12/2017				
	Τράπεζες	Τραπεζικά Καταστήματα	Προσωπικό	Α.Τ.Μ.
Μέλη	9	2.045	40.503	5.505
Συνδεδεμένα Μέλη	4	4	71	0
Σύνολο	13	2.049	40.574	5.505

Πηγή: Ελληνική ένωση τραπεζών/στοιχεία ελληνικού τραπεζικού συστήματος

I) Προσωπικό

Από το 2009 το απασχολούμενο στις τράπεζες προσωπικό μειώθηκε κατά 19.067 άτομα, ήτοι κατά 29%, κυρίως μέσω προγραμμάτων εθελούσιας εξόδου.

II) Καταστήματα

Από το 2009 ο αριθμός των τραπεζικών καταστημάτων μειώθηκε κατά 1.736 ή 42,5%.

III) ΑΤΜ

Μείωση παρατηρήθηκε και στις Αυτόματες Ταμειολογιστικές Μηχανές (ΑΤΜ), αν και σε μικρότερο βαθμό (-26%)

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται το Δίκτυο καταστημάτων όλων των τραπεζών στην Ελληνική επικράτεια.

Πίνακας 13: Δίκτυο τραπεζικών καταστημάτων και αριθμός προσωπικού τραπεζών-μελών και συνδεδεμένων μελών της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών

Δίκτυο τραπεζικών καταστημάτων και αριθμός προσωπικού τραπεζών-μελών και συνδεδεμένων μελών της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών					
Στοιχεία έως 31/12/2017					
	Δίκτυο τραπεζικών καταστημάτων				Συνολικός Αριθμός Υπαλλήλων
	Νομός Αττικής	Νομός Θεσ/νίκης	Λοιπή Επικράτεια	Σύνολο	
ΣΥΝΟΛΟ (α+β)	801	210	1.038	2.049	40.574
α) Τράπεζες Μέλη της ΕΕΤ	797	210	1.038	2.045	40.503
1. ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	204	64	354	622	12.848
2. ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	182	45	258	485	9.770
3. ALPHA BANK	203	44	222	469	8.341
4. ΤΡΑΠΕΖΑ EUROBANK ERGASIAS	172	49	175	396	8.026
5. ΑΤΤΙΚΑ BANK	21	6	28	55	777
6. HSBC BANK	14	1	0	15	419
7. CITIBANK	0	0	0	0	106
8. ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ	1	1	1	3	186
9. PRAXIA BANK	0	0	0	0	30
β) Τράπεζες Συνδεδεμένα Μέλη της ΕΕΤ	4	0	0	4	71
1. BANK OF AMERICA MERRILL LYNCH	1	0	0	1	11
2. BNP Paribas Securities	1	0	0	1	28

Services					
3. DEUTSCHE BANK	1	0	0	1	10
4. UNICREDIT BANK	1	0	0	1	22
<i>Πηγή : Τράπεζες Μέλη & Συνδεδεμένα Μέλη της ΕΕΤ</i>					

Πηγή: Ελληνική ένωση τραπεζών/στοιχεία ελληνικού τραπεζικού συστήματος

Στους παρακάτω πέντε πίνακες παρουσιάζονται τα βασικότερα οικονομικά στοιχεία του Ισολογισμού και των Αποτελεσμάτων Χρήσης των τεσσάρων συστημικών τραπεζών κατά τα έτη 2016,2017,2018. Το βασικό συμπέρασμα είναι ότι η τράπεζες την τελευταία τριετία επέστρεψαν σε κερδοφόρες χρήσεις(καθαρά κέρδη μετά από φόρους) μετά από μια περίοδο ζημιολόγων χρήσεων(μόνο η Attica Bank παρουσιάζει ζημίες το 2016).

Πίνακας 14: ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ			
<i>Σε εκατ. ευρώ</i>	Ισολογισμός και αποτελέσματα χρήσης		
	2018	2017	2016
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΕΣΟΔΩΝ - ΕΞΟΔΩΝ			
Καθαρά έσοδα από τόκους	1.385	1.614	1.693
Καθαρά έσοδα από αμοιβές & προμήθειες	289	262	228
Καθαρά λειτουργικά έσοδα	1.772	2.019	2.151
Αμοιβές και έξοδα προσωπικού και έξοδα διοίκησης	1.001	958	1.007
Προβλέψεις για την κάλυψη πιστωτικού και άλλων κινδύνων	733	2.172	1.234
Καθαρά κέρδη/ζημίες (μετά από φόρους)	51	3	10
ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ			
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ			
Απαιτήσεις κατά πελατών (μετά από προβλέψεις)	40.557	44.885	48.720
Σύνολο ενεργητικού	60.420	64.491	78.537
ΠΑΘΗΤΙΚΟ			

Υποχρεώσεις προς πελάτες	44.919	41.301	39.765
Σύνολο παθητικού	60.420	64.491	78.537
Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων	7.554	9.427	9.457

Πηγή: Ελληνική Ένωση τραπεζών/ στοιχεία ελληνικού τραπεζικού συστήματος

Πίνακας 15: ALPHA BANK - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑΣ			
<i>Σε εκατ. ευρώ</i>	Ισολογισμός και αποτελέσματα χρήσης		
	2018	2017	2016
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΕΣΟΔΩΝ - ΕΞΟΔΩΝ			
Καθαρά έσοδα από τόκους	1.522	1.694	1.666
Καθαρά έσοδα από αμοιβές & προμήθειες	286	278	271
Καθαρά λειτουργικά έσοδα	2.001	1.938	2.228
Δαπάνες προσωπικού και γενικά διοικητικά και λειτουργικά έξοδα	802	837	818
Προβλέψεις για την κάλυψη πιστωτικού και άλλων κινδύνων	1.479	798	1.170
Καθαρά κέρδη/ζημίες (μετά από φόρους)	63	44	261
ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ			
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ			
Απαιτήσεις κατά πελατών (μετά από προβλέψεις)	35.648	38.521	40.261
Σύνολο ενεργητικού	55.176	55.855	60.402
ΠΑΘΗΤΙΚΟ			
Υποχρεώσεις προς πελάτες	33.492	30.255	29.010
Σύνολο παθητικού	55.176	55.855	60.402
Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων	7.851	9.146	8.725

Πηγή: Ελληνική ένωση τραπεζών/στοιχεία ελληνικού τραπεζικού συστήματος

ΠΙΝΑΚΑΣ 16: EUROBANK - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑΣ			
<i>Σε εκατ. ευρώ</i>	Ισολογισμός και αποτελέσματα χρήσης		
	2018	2017	2016
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΕΣΟΔΩΝ - ΕΞΟΔΩΝ			
Καθαρά έσοδα από τόκους	1.055	1.100	1.092
Καθαρά έσοδα από αμοιβές & προμήθειες	185	127	108
Καθαρά λειτουργικά έσοδα	1.464	1.507	1.646
Λειτουργικά έξοδα	665	672	687
Προβλέψεις για την κάλυψη πιστωτικού και άλλων κινδύνων	606	716	836
Καθαρά κέρδη/ζημίες (μετά από φόρους)	33	11	10
ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ			
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ			
Απαιτήσεις κατά πελατών (μετά από προβλέψεις)	29.354	30.866	31.908
Σύνολο ενεργητικού	50.275	51.448	57.921
ΠΑΘΗΤΙΚΟ			
Υποχρεώσεις προς πελάτες	29.135	25.015	23.678
Σύνολο παθητικού	50.275	51.448	57.921
Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων	4.378	6.442	6.212

Πηγή: Ελληνική ένωση τραπεζών/στοιχεία ελληνικού τραπεζικού συστήματος

Πίνακας 17: ΑΤΤΙΚΑ BANK - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

ΑΤΤΙΚΑ BANK - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑΣ			
Σε εκατ. ευρώ	Ισολογισμός και αποτελέσματα χρήσης		
	2018	2017	2016
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΕΣΟΔΩΝ - ΕΞΟΔΩΝ			
Καθαρά έσοδα από τόκους	69	87	86
Καθαρά έσοδα από αμοιβές & προμήθειες	6	9	8
Καθαρά λειτουργικά έσοδα	127	164	101
Λειτουργικά έξοδα	71	75	145
Προβλέψεις για την κάλυψη πιστωτικού και άλλων κινδύνων	27	73	40
Καθαρά κέρδη/ζημίες (μετά από φόρους)	0,6	1	(47)
ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ			
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ			
Απαιτήσεις κατά πελατών (μετά από προβλέψεις)	1.592	2.192	2.777
Σύνολο ενεργητικού	3.356	3.541	3.613
ΠΑΘΗΤΙΚΟ			
Υποχρεώσεις προς πελάτες	2.288	1.932	1.906
Σύνολο παθητικού	3.356	3.541	2.987
Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων	490	629	628

Πηγή: Ελληνική ένωση τραπεζών/στοιχεία ελληνικού τραπεζικού συστήματος

4.3 Απαραίτητες αλλαγές για την διεύθυνση και τον έλεγχο του χρηματοοικονομικού οργανισμού

Σύμφωνα με τον Ν. Τραυλό και με βάση τα αίτια της χρηματοοικονομικής κρίσης που παραθέσαμε παραπάνω (στο Κεφ, 1.6), οι παρακάτω προτάσεις μπορούν να αντιμετωπίσουν τα σύγχρονα προβλήματα και να αποκατασταθεί η απαραίτητη εμπιστοσύνη στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα:

▼ Οι κανόνες εταιρικής διακυβέρνησης (ως εταιρική διακυβέρνηση ορίζεται οι μέθοδοι και οι διαδικασίες σύμφωνα με τις οποίες ένας οργανισμός διευθύνεται και ελέγχεται) πρέπει να τροποποιηθούν και να μεταφέρουν τον έλεγχο του εταιρικού κινδύνου σε επιτροπή του Διοικητικού Συμβουλίου, η οποία θα είναι ανεξάρτητη από τον Διευθύνοντα Σύμβουλο και τα κορυφαία διευθυντικά στελέχη.

▼ Η επιτροπή που ασχολείται με τις αμοιβές των διευθυντικών στελεχών πρέπει να λαμβάνει σοβαρά υπ' όψη της τους εταιρικούς κινδύνους στον σχεδιασμό και την εφαρμογή συστημάτων και πολιτικών αμοιβών ανώτατων διευθυντικών στελεχών. Συγκεκριμένα, τα σχετικά συστήματα αμοιβών πρέπει να συνδέουν τις αμοιβές των ανώτατων διευθυντικών στελεχών με την κερδοφορία του οργανισμού αλλά να προσμετρούν και τον κίνδυνο σε μακροχρόνια περίοδο, ανεξάρτητα από την επίδραση των ενεργειών των στελεχών στη βραχυπρόθεσμη κερδοφορία και στους βραχυπρόθεσμους κινδύνους του χρηματοπιστωτικού οργανισμού.

▼ Η αξιολόγηση του ρίσκου των εταιρικών ομολόγων από τις εταιρείες που τις αξιολογούν πρέπει να γίνεται με ανάθεση σε οργανισμό που εξασφαλίζει την αμεροληψία των διαδικασιών. Οι εταιρείες διαβάθμισης πιστωτικού κινδύνου πρέπει να εφαρμόζουν κριτήρια, υποδείγματα και μεθοδολογίες που να είναι σύμφωνες με τις οδηγίες των εποπτικών αρχών κάθε χώρας (Κεντρική Τράπεζα, Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, κ.λπ.).

▼ Το ποσοστό συμμετοχής των ανώτατων διευθυντικών στελεχών στο μετοχικό κεφάλαιο των χρηματοπιστωτικών οργανισμών πρέπει να γίνεται γνωστό καθώς είναι μια χρήσιμη πληροφορία που πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψη τόσο στην αξιολόγηση του πιστωτικού τους κινδύνου όσο και στην διαβάθμισή τους.

▼ Οι τράπεζες πρέπει να κατατάσσουν τις χορηγήσεις των δανείων τους σε ποιοτικές ομάδες και με βάση τον πιστωτικό κίνδυνο των συγκεκριμένων δανείων, ακολουθώντας συγκεκριμένες αρχές και λαμβάνοντας υπόψιν συγκεκριμένες κανόνες οι οποίες καθορίζονται από τις εκάστοτε εποπτικές αρχές.

▼ Σε περίπτωση έκδοσης ομολόγων (MBS) προς χρηματοδότηση τιτλοποιημένων δανείων, πρέπει να παρέχεται πλήρης πληροφόρηση από ενημερωτικά φυλλάδια τόσο για τις ομάδες δανείων με τον αντίστοιχο πιστωτικό τους κίνδυνο.

▼ Πρέπει να περιοριστούν οι δραστηριότητες εκτός ισολογισμού (US Accounting Standards) ή αναφορές σε υποσημειώσεις του ισολογισμού κάποιων κρυφών υποχρεώσεων των χρηματοπιστωτικών οργανισμών (περιλαμβανομένων και μελλοντικών υποχρεώσεων από την ύπαρξη παράγωγων προϊόντων) καθώς και των επιπτώσεών τους στα εταιρικά κέρδη του οργανισμού.

Όπως αναφέρει ο Ν. Τραυλός, προκειμένου να είναι αποτελεσματικές οι παραπάνω προτάσεις θα πρέπει να υιοθετηθούν από την παγκόσμια οικονομική κοινότητα ή από ευρύτερες οικονομικές ζώνες. Έτσι λοιπόν θα απαιτηθεί συνεργασία σε πολυεθνικό επίπεδο. Τέλος αναφέρει πως τα παραπάνω μέτρα δεν αποτελούν πανάκεια για την εύρυθμη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο μέλλον διότι κάθε κρίση έχει τα δικά της χαρακτηριστικά, εμφανίζει νέες πτυχές και απρόβλεπτες καταστάσεις.

4.4 Οι βασικές προκλήσεις για το τραπεζικό σύστημα το 2019

Η περαιτέρω μείωση των «κόκκινων» δανείων, η χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας και ο ψηφιακός μετασχηματισμός – τεχνολογία είναι οι τρεις βασικές προκλήσεις των ελληνικών τραπεζών για το 2019 (Καραμούζης Ν, Capital.gr, 2019). Πιο συγκεκριμένα:

- **Μείωση των κόκκινων δανείων**

Βασικός στόχος για τις Ελληνικές τράπεζες είναι η σημαντική μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων μιας και οι ελληνικές τράπεζες βρίσκονται στη μέση του δρόμου μιας τεράστιας προσπάθειας μείωσης των κόκκινων δανείων, από 85 δισ. ευρώ που είναι σήμερα στα 33 δισ. ευρώ το 2021, γεγονός που θα οδηγήσει τον δείκτη των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων από το 45% στο 20%. Σύμφωνα με στελέχη τραπεζών υπολογίζεται πως η μείωση αυτή κατά 55 δισ. ευρώ των κόκκινων δανείων θα επιτευχθεί κατά 50% από πωλήσεις και τιτλοποιήσεις δανείων, κατά 25% ως 30% από πλειστηριασμούς και ρευστοποιήσεις ακινήτων και κατά 20% μετά από ρυθμίσεις δανείων. Σύμφωνα με όσα ισχυρίζονται τραπεζικά στελέχη ότι ήδη η προσπάθεια έχει επιφέρει πολύ σημαντικά αποτελέσματα αν λάβει κανείς υπόψη το γεγονός ότι τον Μάρτιο του 2016 τα κόκκινα είχαν ανέλθει σε 107 δισ. ευρώ.

Μέσα στο 2019 αναμένεται να οριστικοποιηθούν και πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί από πλευράς πολιτείας και ΤτΕ προκειμένου να μειωθούν περαιτέρω τα κόκκινα δάνεια στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα.

- **Χρηματοδότηση κάθε βιώσιμου επιχειρηματικού σχεδίου**

Παράλληλα οι τράπεζες επικεντρώνονται με όλες τους τις δυνάμεις στην χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας μέσω νέων δανείων στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις. Σύμφωνα επίσης με τραπεζικά στελέχη οποιοδήποτε βιώσιμο και σοβαρό επιχειρηματικό σχέδιο το οποίο θα χρειαστεί χρηματοδότηση, θα χρηματοδοτηθεί. Όπως επισημαίνουν, το πρόβλημα πηγάζει από την χαμηλή ζήτηση που υπάρχει για χρηματοδότηση από πλευράς νοικοκυριών και επιχειρήσεων και ότι η τράπεζες διαθέτουν την ρευστότητα προκειμένου να χορηγούν δάνεια.

Τέλος, σύμφωνα με εκτιμήσεις το 2019 θα είναι η πρώτη χρονιά θετικής πιστωτικής επέκτασης ύστερα από χρόνια αρνητικής επέκτασης γεγονός που θα σηματοδοτήσει την αλλαγή σελίδας στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα και την επιστροφή στην “τραπεζική” κανονικότητα.

- **Επενδύσεις ενός δισ. ευρώ στον ψηφιακό μετασχηματισμό**

Η τρίτη μεγάλη πρόκληση συνίσταται στην διαδικασία ψηφιακού μετασχηματισμού που βρίσκονται οι ελληνικές τράπεζες, καθώς οι νέες τεχνολογίες αλλάζουν και θα αλλάξουν ακόμα περισσότερο ριζικά το τραπεζικό σύστημα, τόσο σε ότι αφορά την παροχή υπηρεσιών προς τους πελάτες των τραπεζών. Σε πρόσφατο συνέδριο που διοργάνωσε η ΕΕΤ σε συνεργασία με την Εθνική Τράπεζα και με επιμέλεια του Εκόνομιστ ο πρώην πρόεδρος της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών (ΕΕΤ), Νικόλαος Καραμούζης εκτίμησε ότι οι τέσσερις ελληνικές συστημικές τράπεζες, προκειμένου να μπορέσουν να προετοιμαστούν για το μέλλον θα χρειαστεί να δαπανήσουν κοντά στα 900 εκατ. με 1 δισ. ευρώ στην τεχνολογική αναβάθμιση του συνόλου των υποδομών τους για την επόμενη τριετία.

Σύμφωνα με τον κ. Καραμούζη, τόσο ο τραπεζικός κλάδος, αλλά και ο ευρύτερος χρηματοπιστωτικός τομέας σε διεθνές επίπεδο, βρίσκονται στο επίκεντρο του τεχνολογικού κυκλώνα, αντιμέτωποι με ψηφιακές και τεχνολογικές αλλαγές, που μεταβάλλουν ριζικά το επιχειρησιακό, πελατοκεντρικό και λειτουργικό πρότυπό τους, τα μέσα που θα διαχειρίζονται για να εξυπηρετούνται οι πελάτες, η διεκπεραίωση συναλλαγών και πληρωμών και στήριξης κάθε είδους τραπεζικών εργασιών. Δεν είναι τυχαίο ότι οι τράπεζες ήδη επενδύουν σημαντικά κεφάλαια σε νέες τεχνολογικές εφαρμογές και την ψηφιακή αναβάθμιση των υποδομών τους. Οι τράπεζες ήδη δαπανούν σε τεχνολογικές επενδύσεις περίπου 2-3 φορές περισσότερους πόρους από άλλους κλάδους της οικονομίας, ενώ εκτιμάται ότι το 15%-25% του ετησίου προϋπολογισμού των τραπεζών διεθνώς, χρησιμοποιείται σήμερα για την αναβάθμιση της τεχνολογικής υποδομής τους.

Σύμφωνα με τον κ. Καραμούζη, διαμορφώνονται τεχνολογικά νέες δυνατότητες και εφαρμογές που:

- βοηθάνε στην αύξηση της ασφάλεια των συναλλαγών,
- βελτιώνουν την ποιότητα, το εύρος και την ταχύτητα των προσφερόμενων προϊόντων καθώς και των υπηρεσιών,
- διευρύνουν τα δίκτυα και μέσα εξυπηρέτησης πελατείας,
- μειώνουν σημαντικά το λειτουργικό κόστος,
- αναβαθμίζουν την αποτελεσματικότητα των λειτουργιών back office και στήριξης τραπεζικών εργασιών,
- βελτιστοποιούν τις μεθόδους λογιστικής παρακολούθησης, διαχείρισης τραπεζικών κινδύνων, ελέγχων και κανονιστικής συμμόρφωσης, και
- καθιστούν τον πελάτη κυρίαρχο αφού μπορεί να συναλλάσσεται από όπου βρίσκεται, όποτε αυτός επιλέγει και σε όποιο προϊόν ή υπηρεσία προτιμά, χωρίς να χρειάζεται να επισκεφθεί υποκατάστημα της τράπεζας.

Η ολοκλήρωση του ψηφιακού μετασχηματισμού θα βοηθήσει στην περαιτέρω μείωση του αριθμού των τραπεζικών υποκαταστημάτων καθώς και στην ενίσχυση των ψηφιακών καναλιών με βασικότερο το mobile και internet banking, που γνωρίζουν ολοένα και μεγαλύτερη ανάπτυξη διεθνώς αλλά πλέον και στην Ελλάδα.

Ο πρώην πρόεδρος της ΕΕΤ τόνισε πως στη νέα εποχή στον χρηματοπιστωτικό τομέα θα απαιτείται να έχουμε:

- λιγότερα υποκαταστήματα,
- λιγότερο προσωπικό,
- μικρότερες αλλά αποτελεσματικότερες κεντρικές υπηρεσίες,
- σημαντική κινητικότητα, μετεκπαίδευση και ανάπτυξη όλων και νέων δεξιοτήτων στο ανθρώπινο δυναμικό των τραπεζών,
- σημαντικές επενδύσεις στην τεχνολογία και τα e-δίκτυα,
- νέας γενιάς software σχεδόν παντού,
- προϊόντα και υπηρεσίες συμβατές με την ψηφιακή τεχνολογία,
- σημαντική τεχνολογική αναβάθμιση του front and back office,

- κεντρικά διαχειρίσιμα συστήματα στήριξης και διαχείρισης εργασιών και ενοποιημένα λειτουργικά δίκτυα πελατείας.

Άλλες προκλήσεις για το τραπεζικό σύστημα αποτελούν η επιστροφή των καταθέσεων στις τράπεζες και η πλήρη άρση των capital controls, καθώς και να προσαρμόζεται το ελληνικό τραπεζικό σύστημα στο απαιτητικό ευρωπαϊκό εποπτικό και ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία του.

4.5 Τα ψηφιακά κανάλια

Σύμφωνα πάλι με τον κ. Καραμούζη τα ψηφιακά κανάλια κερδίζουν ήδη σημαντικό έδαφος και στην Ελλάδα, εις βάρος του ρόλου του παραδοσιακού τρόπου διαχείρισης των συναλλαγών δηλαδή μέσω του τραπεζικού καταστήματος, και οι εξελίξεις είναι εντυπωσιακές.

Με βάση πρόσφατα στοιχεία, που αναφέρει ο κ. Καραμούζης, διαφαίνεται κατ' εκτίμηση ότι οι εγχρήματες συναλλαγές στην Ελλάδα πραγματοποιούνται:

- Μόνο το 23% μέσω των τραπεζικών καταστημάτων, μειωμένο σε σχέση με το 2014 που το ποσοστό αυτό ήταν κοντά στο 40%,
- Το 37% μέσω internet (e-banking ή mobile banking), έναντι 19% στο 2014,
- Το 33% μέσω ATM, έναντι 35% στο 2014, και
- 7% μέσω APS – σταθερό τα τελευταία χρόνια

Ενδεικτικά αναφέρει τα εξής:

- ✓ Από το τέλος του 2014 μέχρι τον Ιούνιο του 2018, οι πελάτες που χρησιμοποιούν internet banking αυξήθηκαν 131% φτάνοντας τα 2,6 εκατ.,
- ✓ Ο αριθμός των συναλλαγών ετησίως αυξήθηκε κατά 147% στα 150 εκατ.,
- ✓ Η αξία των συναλλαγών αυξήθηκε κατά 84% σε ετήσια βάση 240 δισ. ευρώ,

- ✓ Στο mobile banking από το τέλος του 2014 μέχρι το πρώτο εξάμηνο του 2018, οι πελάτες που το χρησιμοποιούν αυξήθηκαν κατά 465% σε 1,2 εκατ., οι ετήσιες συναλλαγές αυξήθηκαν κατά 1,270% (20.8 εκατ. συναλλαγές), ενώ η αξία τους αυξήθηκε σε ετήσια βάση κατά 785%! (6.1δισ. ευρώ)

Τα POS που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα, ξεπέρασαν τις 700.000 τον Ιούλιο του 2018, έναντι μόλις 130,000 στο τέλος του 2014, αποτυπώνοντας σε ένα βαθμό και την επίδραση που είχε η επιβολή των capital controls στην Ελλάδα, παρότι αρκετά POS παραμένουν ακόμα ανενεργά, στοιχείο που επιβεβαιώνει την προσπάθεια φοροδιαφυγής.

4.6 Προοπτικές των Ελληνικών τραπεζών

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως τα προβλήματα των τραπεζών σήμερα εξακολουθούν να είναι μεγάλα. Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι τράπεζες είναι των μη-εξυπηρετούμενων δανείων που θεωρείται πρόβλημα όχι μόνο των τραπεζών αλλά και όλης της ελληνική οικονομία. Η Τράπεζα της Ελλάδος και ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός των τραπεζών στην Ευρωζώνη έχουν θέσει στις τράπεζες δυνατούς στόχους για δραστική μείωση των μη-εξυπηρετούμενων δανείων έως το τέλος του 2019. Αλλά η επίτευξη των στόχων προϋποθέτει πολλά. Πρώτον, ταχεία ανάκαμψη της οικονομίας γενικότερα. Δεύτερον, πρέπει να νομοθετηθούν κίνητρα και να υπάρξουν πολιτικές μείωσης των μη-εξυπηρετούμενων δανείων, π.χ. στα θέματα του εξωδικαστικού συμβιβασμού ή της απαλλαγής ευθυνών των τραπεζικών στελεχών. Τρίτον, πρέπει να υπάρχει σταθερή και στιβαρή διοίκηση στις τράπεζες (Χαρδούβελης Γκίκας, 2018).

Γενικότερα τώρα, στον χρηματοοικονομικό χώρο, οι μεγάλες αλλαγές θα επιτευχθούν αν τελικά βρεθεί λύση στο ασφαλιστικό πρόβλημα με σωστό όμως τρόπο και έτσι δημιουργηθεί ο οικειοθελής τρίτος πυλώνας αποταμίευσης αφορολόγητων εισοδημάτων με σκοπό τη σύνταξη.

Πιο μακροπρόθεσμα τώρα, οι προκλήσεις που θα αντιμετωπίσει το τραπεζικό σύστημα ίσως προέλθουν από νέους παίκτες στην αγορά καθώς και τον ανταγωνισμό που θα φέρουν. Οι νέες τράπεζες δεν θα είναι επιφορτισμένες με την κληρονομιά του παρελθόντος της κρίσης όπως οι αντίστοιχες Ελληνικές. Ανταγωνισμός ίσως προκύψει και από το χώρο των νέων τεχνολογιών, αλλά αυτή είναι μια παράμετρος που επηρεάζει όλες τις τράπεζες στο σύνολο τους και σε διεθνές επίπεδο, και όχι μόνο τις ελληνικές.

Τέλος, στόχος των τραπεζών είναι το 2021 να έχουν αλλάξει πλήρως το τοπίο στον τομέα των μη εξυπηρετούμενων δανείων, προκειμένου να στραφούν ακόμη πιο δυναμικά στο πραγματικό τους έργο που είναι η χρηματοδότηση της ελληνικής οικονομίας(Καραμούζης Ν, 2019).

Συμπεράσματα

Από το 2007 η Ελλάδα όπως και ολόκληρος ο κόσμος είχε εισέλθει σε μια τροχιά ύφεσης χωρίς προηγούμενο. Η κρίση ξέσπασε αρχικά στις ΗΠΑ αλλά σύντομα λόγω της αλληλεξάρτησης των συναλλαγών μεταδόθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο. Κύριο χαρακτηριστικό της οικονομικής κρίσης ήταν η ραγδαία μείωση της οικονομικής δραστηριότητας. Οι κυβερνήσεις των χωρών σε ολόκληρο τον κόσμο κλήθηκαν να λάβουν σημαντικά μέτρα ώστε σταδιακά να επαναφέρουν την οικονομική σταθερότητα. Χώρες με αυξημένη δημοσιονομική πειθαρχία, συνετή εισοδηματική πολιτική και συνεχή βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας τους, κατάφεραν να ξεπεράσουν την οικονομική ύφεση.

Η Ελληνική οικονομία βρίσκεται στον φαύλο κύκλο της κρίσης πάνω από 10 χρόνια περίπου. Από την εργασία καταλαβαίνουμε, πως τα αίτια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα μπορούν να αναζητηθούν από την περίοδο της ένταξης της Ελλάδας στην ΟΝΕ, καθώς η οικονομία της κινήθηκε στην βάση ενός στρεβλού παραγωγικού προτύπου που δεν μπορούσε να εξασφαλίσει διατηρήσιμη πρόοδο. Η χώρα απόλαυσε τα οφέλη του κοινού νομίσματος, χωρίς όμως να συμμορφωθεί με τους όρους δημοσιονομικής πειθαρχίας και ισχυρής ανταγωνιστικότητας. Η

παραγωγική βάση δεν προσαρμόστηκε ανάλογα, και δεν ακολούθησε τα πρότυπα των ευρωπαϊκών μοντέλων ανάπτυξης, με αποτέλεσμα η ανταγωνιστικότητα να υποχωρήσει ραγδαία. Αντίθετα η Ελληνική οικονομία στηρίχτηκε στην εγχώρια ζήτηση, κυρίως στην κατανάλωση, που τροφοδοτήθηκε από δανεισμό. Χρόνιες παθολογίες της Ελληνικής οικονομίας όπως η παραοικονομία, η φοροδιαφυγή, η αυθαίρετη δόμηση, η ανομία και η διαφθορά συντηρούν μια προβληματική σχέση μεταξύ της Ελληνικής κοινωνίας και των θεσμών, και αποτελούν και αιτίες της μεγάλης κρίσης.

Η μόνη και ενδεδειγμένη λύση για την χώρα σήμερα περνά μέσα από μια συνετή και συνεπή μακροοικονομική πολιτική, που δεν θα γεννά δημοσιονομικά ελλείμματα, χρέη και σταθερά να αναβαθμίζει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Πρέπει να διαμορφωθεί ένα νέο παραγωγικό μοντέλο που η κύρια βάση του θα αποτελεί η παραγωγικότητα και όχι η διαμεσολάβηση. Πρέπει να δημιουργηθεί μια ευέλικτη, αποτελεσματική και φιλική για τους πολίτες και τους επιχειρηματίες δημόσια διοίκηση. Μόνο με βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη μπορούμε να υπερβούμε οριστικά την κρίση και να δημιουργήσουμε μια αισιόδοξη προοπτική για την χώρα. Όλα αυτά όμως προϋποθέτουν βαθιές και τολμηρές μεταρρυθμίσεις ώστε η χώρα να προσδοκά βιώσιμη οικονομική και κοινωνική πρόοδο.

Το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα επηρεάστηκε από την ύφεση της Ελληνικής οικονομίας. Οι Ελληνικές τράπεζες άντεξαν την διεθνή οικονομική κρίση τα έτη 2007-2009. Οι επιπτώσεις στον τραπεζικό τομέα άρχισε να φαίνεται όσο βάθαινε η κρίση. Βέβαια την μεγάλη διαφορά στην πορεία του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος την έκανε η διαδικασία κουρέματος του 2012, γνωστή ως PSI, μειώνοντας έτσι κατά 78% την αξία των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου που κατείχαν οι τράπεζες. Από το 2010 οι τράπεζες άρχισαν να χάνουν καταθέσεις και όσο βάθαινε η Ελληνική κρίση τόσο η εκροή των καταθέσεων όλο και μεγάλωνε. Η πτώση σταμάτησε τον Ιούλιο του 2015 με την επιβολή περιορισμών στις κινήσεις κεφαλαίου(Capital Controls). Η απώλεια στις καταθέσεις των τραπεζών μεταφράζεται σε μεγαλύτερη εξάρτηση δανεισμού από την Κεντρική τράπεζα. Η διαφοροποίηση στον τρόπο δανεισμού των τραπεζών, σε σχέση με αυτό που

υπήρχε δηλαδή τις διεθνείς αγορές, έπληξε την αξιοπιστία και την φερεγγυότητά τους. Στην πλευρά του ενεργητικού τους, η διεθνής κρίση δυσκόλεψε την χορήγηση δανείων προς τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις.

Σήμερα το μεγάλο πρόβλημα των Ελληνικών τραπεζών είναι η μείωση των κόκκινων δανείων με στόχο για το 2021 να φτάσουν στα 33 δις ευρώ, από 85 δις που είναι σήμερα. Η μείωση αυτή θα επιτευχθεί μέσω πωλήσεων-τιτλοποιήσεων, μέσω ρευστοποιήσεων ακινήτων και μέσω ρυθμίσεων δανείων. Ένα βασικό θέμα είναι η αποτροπή δημιουργίας νέων μη εξυπηρετούμενων δανείων. Οι τράπεζες θα πρέπει να κατατάσσουν τα δάνεια τους σε ποιοτικές ομάδες με βάση τον πιστωτικό κίνδυνο ακολουθώντας τους κανόνες που ορίζουν οι εποπτικές αρχές.

Κύριος στόχος των Ελληνικών τραπεζών θα πρέπει να είναι η χρηματοδότηση της Ελληνικής οικονομίας, δηλαδή οι τράπεζες ουσιαστικά θα πρέπει να επιτελούν το πραγματικό τους έργο. Θα πρέπει να χρηματοδοτηθεί κάθε βιώσιμο επιχειρηματικό σχέδιο. Αυτό θα σηματοδοτήσει και την επιστροφή στην "τραπεζική" κανονικότητα.

Τέλος, η διεθνοποίηση των τραπεζικών εργασιών και η ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων έχουν αυξήσει τον κίνδυνο μετάδοσης των κρίσεων. Το γεγονός αυτό διαφάνηκε από την πρόσφατη παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008. Η εποπτεία του τραπεζικού συστήματος για την προστασία του από τις κρίσεις είναι σημαντική και βοηθάει στην απρόσκοπτη και ομαλή λειτουργία των οικονομιών. Το ρυθμιστικό πλαίσιο θα πρέπει να έχει ως στόχο την μείωση των πιθανοτήτων εφαρμογής ανορθόδοξων πρακτικών, κακών αποφάσεων και απάτης. Επιπρόσθετα, η πρόσφατη οικονομική κρίση απέδειξε ότι το ρυθμιστικό πλαίσιο θα πρέπει να απομονώνει τις επιδράσεις των ζημιών μιας τράπεζας στην λειτουργία άλλων τραπεζών, ώστε να αποφεύγονται φαινόμενα ντόμινο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bernanke, B., Gertler, M., Gilchrist, S. (1996). The financial accelerator and the flight to quality. *Review of Economics and Statistics*. 78, pap:1-15.
- Boot, A.W. and Trakor, V.A., 1997. “Financial Architecture System”, *The Review of Financial Studies*, Vol.10, No.3, pap. 693-733.
- Brunnermeier, M. (2009). Deciphering the liquidity and credit crunch 2007–08. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 23, No. 1, pap 77–100.
- Dan Borge (2001). *The Book of Risk*. John Wiley & Sons, inc.
- Demirguc-Kunt, A., Detragiache, E., Gupta, P. (2006). Inside the crisis: An empirical analysis of banking systems in distress. *Journal of International Economics and Finance*. 25, pap:702–718.
- Demirguc-Kunt, A., Huizinga, H., (1999), “Market discipline and financial safety net design”, World Bank.
- Eichengreen, B. and Mitchener, K.J.(2003). The Great Depression as a credit boom gone wrong.
- Haralambie, G. (2011). The Global Crisis and Cyclical Theory. *Theoretical & Applied Economics*, Vol. 18, No 11, pap. 80-88.
- Kahn C.M., Santos, J.A.C., (2001), “Lender of last resort, Deposit insurance and supervision”, Federal Reserve Bank of New York.
- Koutsoukis N., Roukounas S. (2011). The Greek Crisis That Should Have Been Avoided. *Scientific Bulletin-Economic Sciences* 10

- Krugman, P., (2009), Η κρίση του 2008 και η επιστροφή των οικονομικών της ύφεσης, Αθήνα: εκδόσεις Καστανιώτη,.
- Mishkin F. S. (1991). Anatomy of a financial crisis. National Bureau of Economic Research. Working.
- Nelson, R.M., Belkin, P. and Mix, D.E. (2011). Greece's debt crisis: overview, policy responses and implications. Journal of Current Issues in France, Business and Economics, Vol. 4, No 4, pap.371-390.
- Saunders, A., Cornett, M.M., (2006), Financial Institutions Management: A risk management approach, 5th edition, McGraw-Hill.
- Sharpe William F. (1963). A simplified Model for Portofolio Analysis. Management Science, 9:2, pap: 277-293

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξάκης, Π., 2008. Τραπεζικό περιβάλλον (Τόμος Β'): Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.
- Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, Βιβλίο Μαθητή, Γ' Λυκείου, κεφ.9.
- Γκόρτσος, Χ., (2000), Τραπεζικό περιβάλλον: Τραπεζικό δίκαιο, Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
- Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Διάρθρωση του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος, Συνοπτική συγκεντρωτική παρουσίαση, 2017
- Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Διάρθρωση του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος, Δίκτυο τραπεζών και απασχολούμενο προσωπικό, 2017
- Θωμαδάκης, Β. , και Ξανθάκης , Δ. Μ., (2006). Αγορές Χρήματος & Κεφαλαίου: Τραπεζική επιστήμη – Θεωρία και Πράξη, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.

- Κολλιντζάς, Τ., και Ψαλιδόπουλος, μ., “Οι κρίσεις του 1929 και του 2008 και οι πολιτικές αντιμετώπισης τους”, Eurobank Research Οικονομία & Αγορές, Τόμος IV, Τεύχος 8.
- Γεώργιος Κουφάρης,(2010) , «*Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματοπιστηριακές αγορές*». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010
- Λιανός Θ., Παπαβασιλείου, Α. και Χατζηανδρέου Α. (2013), Αρχές Οικονομικής Θεωρίας. Εκδόσεις ΙΤΥΕ Διόφαντος. σελ.163-165.
- Μελάς Κώστας, 2012, Η ιστορία του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος: ο υπηρέτης.
- Μιχαλόπουλος Γ, (2011) Χρηματοδότηση των Τραπεζών στην διάρκεια της κρίσης, ALPHA BANK.
- Νιάρχος, Ν.Α., (2004), Χρηματοοικονομική ανάλυση χρηματοοικονομικών καταστάσεων, Αθήνα: εκδόσεις Σταμούλης.
- Νούλας, Γ.Α., (2000). Χρήμα και Τράπεζες, εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Πετράκης, 1999, Αξιολόγηση και χρηματοοικονομική διοίκηση: Ζητήματα τραπεζικής οικονομικής, Αθήνα: εκδοτικές επιχειρήσεις ‘Το οικονομικό’ Κ. & Π. Σμπίλιας.
- Σαπουτζόγλου, Γ.Γ., Πεντότης, Χ.Ν., (2009α), Τραπεζική οικονομική, τεύχος Α, Αθήνα: εκδόσεις Μπένου.
- Σαπουτζόγλου, Γ.Γ., Πεντότης, Χ.Ν., (2009β), Τραπεζική οικονομική, τεύχος Β, Αθήνα: εκδόσεις Μπένου.
- Soros G. (2008). Η Οικονομική κρίση του 2008 και η σημασία της. Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη, Αθήνα.
- Τραυλός Νικόλαος, εταιρική διακυβέρνηση πριν και μετά την κρίση, Ελληνική ένωση τραπεζών.

- Τράπεζα Alpha Bank, Συνοπτική οικονομική κατάσταση Alpha Bank, 2018.
- Τράπεζα Alpha Bank, Ετήσιες οικονομικές καταστάσεις Alpha Bank, 2016-2018.
- Τράπεζα Αττικής, Συνοπτική οικονομική κατάσταση Τράπεζα Αττικής, 2018
- Τράπεζα Αττικής, Ετήσιες οικονομικές καταστάσεις Τράπεζα Αττικής, 2016-2018.
- Τράπεζα Εθνική, Συνοπτική οικονομική κατάσταση Εθνική Τράπεζα, 2018
- Τράπεζα Εθνική, Ετήσιες οικονομικές καταστάσεις Τράπεζα Εθνική, 2016-2018
- Τράπεζα Eurobank, Συνοπτική οικονομική κατάσταση Τράπεζα Eurobank, 2018
- Τράπεζα Eurobank, Ετήσιες οικονομικές καταστάσεις Τράπεζα Eurobank, 2016-2018
- Τράπεζα Πειραιώς, Συνοπτική οικονομική κατάσταση Τράπεζα Πειραιώς, 2018.
- Τράπεζα Πειραιώς, Ετήσιες οικονομικές καταστάσεις Τράπεζα Πειραιώς, 2016-2018.
- Τράπεζα της Ελλάδος, 2014, το χρονικό της μεγάλης κρίσης – Τράπεζα Ελλάδας 2008-2013.
- Χαραλαμπίδης Μ. (2011). Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Αθήνα. Ελληνική Ένωση Τραπεζών
- Χαρδούβελης Γκίκας, 2018, Κρίση και Τράπεζες, Σεμινάρια Jean Monnet, Ιστοσελίδα Blond Bodossaki Lectures on Demand.
- Χαρδούβελης Γκίκας, 2016, Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα στα χρόνια της κρίσης,.

- Χριστόπουλος, Α.Γ., Ντόκας, Ι.Γ., (2012), Θέματα τραπεζικής και χρηματοοικονομικής θεωρίας, Αθήνα: εκδόσεις Κριτική.
- Χαραλαμπίδης Μ. (2011). Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Αθήνα. Ελληνική Ένωση Τραπεζών

ΑΡΘΡΑ

- Δρέλλιας Ευάγγελος – Η θεωρία του οικονομικού κύκλου - Δεκέμβριος 2017).
- Καμπόλης Χ & Τραυλός Ν, 30/06/2009, Πέντε Βασικές Αιτίες Της Χρηματοπιστωτικής Κρίσης, Εφημερίδα Καθημερινή.
- Καραμούζης Ν, 28/03/2019: Οι τράπεζες πρέπει να στηριχθούν σε τεχνολογικές εφαρμογές, ENICONOMIA. GR
- Παγκόσμια κρίση, 10 χρόνια μετά - Πώς η αμερικανική φούσκα ακινήτων τίναξε τη μπάνκα στον αέρα, Politika.gr, 11/09/2018, Dpa/ Στέφανος Γεωργακόπουλος
- Οι βασικές προκλήσεις για το τραπεζικό σύστημα το 2019, 7/01/2019, Capital.gr.

ΙΣΤΙΟΣΕΛΙΔΕΣ

- (<https://www.dailyeconomics.gr/...oikonomikoi-oroi/chchmatopistvtikhkrish>)
- https://el.wikibooks.org/wiki/Οικονομική_κρίση_Αιτίες_και_αποτελεσματα
- <http://prowthisi.blogspot.com/2010/05/blog-post.html>

